

“Zegt u het eens, wat wilt u van de rechter?”

Evaluatie van de pilot Spreekuurrechter

M. Hertogh, M. Batting, C. Boxum, N. Struiksmā
en C. Veen

Colofon

Raad voor de rechtspraak
Postbus 90613
2509 LP Den Haag

Deze publicatie verschijnt in het kader van het wetenschappelijk onderzoeksprogramma van de Raad voor de rechtspraak. Uitgave daarvan betekent niet dat de inhoud het standpunt van de Raad voor de rechtspraak weergeeft.

Onderzoek in opdracht van de Raad voor de rechtspraak.

Begeleidingscommissie

Voorzitter

Mr. H.M.M. (Hans) Steenberghe, Hof Amsterdam

Prof. dr. mr. R.H. (Ruth) de Bock, advocaat-generaal Hoge Raad, UvA

Dr. R.J.J. (Roland) Eshuis, WODC

Mr. A. (Arjen) van der Meer, Rechtbank Noord-Nederland, deelnemend Spreekuurrechter

Dr. H.G.E. (Suzan) Verberk, Rvdv

De integrale tekst van dit rapport is gratis te downloaden van:

www.rechtspraak.nl/Organisatie/

Raad-Voor-De-Rechtspraak

Rubriek: wetenschappelijk onderzoek

Uitgever

Sdu Uitgevers bv, Den Haag

Vormgeving

Corps, Den Haag

Opmaak binnenwerk

LINE UP boek en media bv, Groningen

In opdracht van de Raad voor de rechtspraak

**“Zegt u het eens, wat wilt u
van de rechter?”**

Evaluatie van de pilot Spreekuurrechter

Inhoudsopgave

Samenvatting	7
Inleiding	7
De pilot op papier	7
De pilot in de praktijk	8
Conclusie	12
1 Inleiding	15
1.1 Aanleiding	15
1.2 Onderzoeksvragen en –methoden	15
1.3 Onderzoeksteam en begeleidingscommissie	18
1.4 Leeswijzer	18
2 De pilot op papier	19
2.1 Inleiding	19
2.2 Wettelijke grondslag	19
2.3 Totstandkoming en inrichting van de pilot	22
2.4 De procedure Spreekuurrechter	23
2.5 Kosten voor partijen	30
3 De pilot in de praktijk	33
3.1 Inleiding	33
3.2 De gang naar de Spreekuurrechter	33
3.3 Het Spreekuur	48
3.4 Kosten voor de rechtspraak	59

4	Ervaringen van partijen	64
4.1	Inleiding	64
4.2	Oordeel over het optreden van de Spreekuurrechter	64
4.3	Oplossing van het geschil	69
5	De pilot in perspectief	73
5.1	Inleiding	73
5.2	Dagvaardings – of verzoekschriftprocedure	74
5.3	Verskil met de procedure Spreekuurrechter	77
5.4	Verschillen Spreekuurrechter op papier en in de praktijk	81
5.5	Vergelijking met andere initiatieven	84
5.6	Samenvatting kenmerken procedures	90
6	Conclusies en blik op de toekomst	92
6.1	Inleiding	92
6.2	Bevindingen	92
6.3	Sterkte-zwakteanalyse van de pilot Spreekuurrechter	98
6.4	Een blik op de toekomst: vier vervolgopties	103
Bijlagen		
I	Deelvragen per onderzoeksthema	107
II	Geïnterviewde professionals	111
III	Digitale enquête	112

Samenvatting

Inleiding

Op 1 oktober 2016 is de Rechtbank Noord-Nederland een pilot gestart met de *Spreekuurrechter*. De nieuwe en experimentele procedure Spreekuurrechter beoogt snel en laagdrempelig contact met de rechter te bieden gericht op het oplossen van geschillen. Kenmerkend is de mondelinge behandeling op de zitting zonder voorafgaande uitwisseling van processtukken.

De evaluatie is uitgevoerd door onderzoeksbureau Pro Facto in samenwerking met de vakgroep Staatsrecht, Bestuursrecht en Bestuurskunde van de Rijksuniversiteit Groningen. De centrale vraag in het evaluatieonderzoek bestaat uit twee delen en luidt als volgt:

Hoe verloopt de procedure bij de Spreekuurrechter in de praktijk en welke elementen van de procedure Spreekuurrechter lenen zich voor toekomstige toepassing?

De pilot op papier

De wettelijke grondslag van de procedure Spreekuurrechter is gelegen in het eerste lid van artikel 96 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (hierna: Rv).

Artikel 96 lid 1 Rv

In alle zaken die alleen rechtsgevolgen betreffen die ter vrije bepaling van partijen staan, kunnen zij zich samen tot een kantonrechter van hun keuze wenden en zijn beslissing inroepen. Het geding wordt gevoerd op de wijze als door de kantonrechter bepaald.

Artikel 96 lid 2 Rv

Als alleen een van partijen zich tot de kantonrechter wendt (...), wordt aan haar keuze alleen gevolg gegeven als alle andere partijen de kantonrechter berichten dat zij instemmen met deze keuze.

Uit het tweede lid van artikel 96 Rv blijkt dat wanneer één van de partijen zich tot de rechter wendt, alle partijen moeten instemmen met de behandeling van de zaak door de Spreekuurrechter. Er is dan ook sprake van een gezamenlijke keuze wanneer beide partijen aangeven dat zij instemmen met de behandeling van hun zaak door de Spreekuurrechter.

Spreekuurzaken moeten worden aangemeld bij het Bureau Spreekuurrechter dat is gevestigd in Assen. Het procesreglement bepaalt dat Spreekuurzaken alleen bij het Bureau kunnen worden aangemeld door een beperkt aantal verwijzende instanties (een aantal rechtsbijstandverzekeraars, Juridisch Loket), de zogenoemde verwijzers. Het is aan hen om te bepalen of ze een geschil geschikt vinden voor de Spreekuurrechter. Uit de procesbeschrijving blijkt dat wanneer één partij zich bij het Bureau Spreekuurrechter meldt, het mogelijk is dat een medewerker van het Bureau de wederpartij benadert met uitleg over de procedure en deze partij in de gelegenheid stelt om aan te geven of zij al dan niet haar medewerking wil verlenen. Een belangrijk uitgangspunt is dat partijen zelf hun verhaal aan de Spreekuurrechter vertellen. Een ander belangrijk uitgangspunt en 'rode draad' van de procedure Spreekuurrechter is "een goed gesprek en desnoods een vonnis". Voorop staat het verkennen van de mogelijkheid om zonder uitspraak het geschil op te lossen.

De pilot in de praktijk

Aantallen aanmeldingen en zittingen

De pilot Spreekuurrechter startte op 1 mei 2016 en partijen konden tot 1 mei 2018 hun zaak bij de Spreekuurrechter aanbrengen. In september 2016 werd de eerste zaak aangemeld. In ruim anderhalf jaar zijn (via de verwijzers) in totaal 160 geschillen aangemeld. Van september 2016 tot en met februari 2017 was het aantal aanmeldingen vrij gering (18), in de loop van 2017 liep het aantal tijdelijk omhoog (115) en vanaf augustus 2017 tot en met april 2018 loopt het aantal aanmeldingen weer sterk terug (27). De Spreekuurrechter kan alleen een zaak behandelen als beide partijen hiermee instemmen (artikel 96 Rv). Van alle aangemelde geschillen zijn uiteindelijk 64

geschillen daadwerkelijk als zaak op zitting behandeld (40%). Bij eenzijdige aanmeldingen is dit percentage (34%) aanzienlijk lager dan bij tweezijdig aangemelde zaken (66%). Van alle zaken die op zitting komen, wordt ongeveer de helft bij de rechtbank (56%) en de andere helft ter plaatse behandeld (44%). Een groot deel van de zaken betreft burengeschillen, veelal over de bepaling van de erfrens.

Motieven voor deelname

Uit onze digitale enquête blijkt dat partijen de korte termijn waarbinnen hun zaak zou kunnen worden behandeld als belangrijkste reden voor deelname aan de pilot noemen (65%). Andere motieven die vaak werden genoemd waren het advies van de rechtsbijstandverzekeraar (52%), de grote kans om tot een oplossing te komen (48%) en de lage kosten van de procedure (39%). Iets minder dan de helft van de zittingen vond plaats na meer dan acht weken na aanmelding van de zaak. Het uitgangspunt van de pilot was om de zaken zo snel mogelijk (hieraan was geen concrete termijn verbonden) na aanmelding in te plannen. Voor de gevallen waarin dit niet lukte, werd dit met name veroorzaakt doordat een van de partijen veel verhandeld data opgaf waardoor een vroeg geplande zitting niet mogelijk was.

Extra zaaksstroom

Op basis van ons onderzoek kan niet exact worden vastgesteld of de procedure bij de Spreekuurrechter leidt tot een nieuwe zaakstroom. Hiermee bedoelen we of partijen die hun zaak hebben laten behandelen door de Spreekuurrechter hun zaak niet zouden hebben voorgelegd aan een 'gewone' rechter. In de enquête geeft iets meer dan de helft (55%) aan dat ze de zaak ook aan de reguliere rechter zouden hebben voorgelegd. De belangrijkste redenen om een geschil *niet* aan de reguliere rechter voor te leggen zijn gelegen in de kosten (36%), de lange doorlooptijd van reguliere procedures (20%) en omdat de zaak te klein zou zijn (7%). Vooral bij burengeschillen lijkt de Spreekuurrechter bij te dragen aan een verbeterde, laagdrempelige toegang tot de rechtspraak. Met name partijen in dit soort geschillen zeggen dat ze hun zaak (vanwege de kosten en langere doorlooptijd) waarschijnlijk niet aan een 'gewone' rechter zouden hebben voorgelegd.

Eenzijdige aanmelding

In de oorspronkelijke opzet van de pilot was het uitgangspunt dat een geschil (uitsluitend) tweezijdig zou kunnen worden aangemeld bij het Bureau Spreekuurrechter. De toestemming van de wederpartij zou door de aanvragende partij of door de verwijzer moeten worden verkregen. In de praktijk bleek dit echter niet goed te werken (weinig wederpartijen wilden meewerken als ze benaderd werden door de tegenpartij of diens vertegenwoordiger) en gaandeweg werd de pilot aan het Bureau overgelaten om contact met de wederpartij op te nemen. In totaal zijn 131 zaken eenzijdig en slechts 29 zaken tweezijdig aangemeld. Wat opvalt is het hoge percentage eenzijdig aangemelde zaken dat uiteindelijk niet door de Spreekuurrechter in behandeling is genomen. Van de eenzijdig aangemelde zaken wordt 34% door de Spreekuurrechter behandeld, van de tweezijdig aangemelde zaken 66%. Dit betekende een grotere rol van het Bureau dan beoogd omdat de medewerkers relatief veel tijd kwijt waren aan het informeren en voorlichten van de wederpartijen.

Zittingen

De procedure bij de Spreekuurrechter kenmerkt zich vooral door mondelinge behandeling van de zaak, zonder dagvaarding en andere processtukken (zoals een zaaksdossier). Dit heeft tot gevolg dat er tijdens de behandeling van de zaak door de Spreekuurrechter relatief veel tijd moet worden besteed aan het boven water krijgen van de feiten. Ook geven de meeste rechters aan dat zij bij Spreekuurzittingen meer dan in reguliere zittingen streven naar een schikking. Weliswaar is dat ook voor rechters in het algemeen wel een streven, maar bij Spreekuurzaken is dat het uitgangspunt ("Eerst een goed gesprek en desnoods een vonnis" zoals het staat verwoord in het oorspronkelijke projectplan). Een zitting wordt soms door rechters als mislukt beschouwd als het niet tot een schikking komt. Voor het overige blijkt uit de interviews met rechters en uit de observaties van zittingen dat de werkwijze van de Spreekuurrechter in de praktijk nauwelijks afwijkt van het optreden van de rechter tijdens reguliere rolzittingen en kantoncomparities.

Het feit dat de Spreekuurrechter voorafgaand aan een zitting niet kan beschikken over een inhoudelijk dossier met informatie en documenten over de zaak wordt door de rechters zelf wisselend gewaardeerd. Sommige van de geïnterviewde rechters vinden het prettig om een zitting grotendeels blanco in te gaan. Dat voorkomt dat een zitting nodeloos gejuridiseerd wordt en zorgt ervoor dat meer aandacht kan worden besteed aan het onderliggende probleem van een geschil. Andere rechters vinden het ontbre-

ken van een dossier juist niet positief, omdat ze veel tijd (meestal één à anderhalf uur) kwijt zijn aan het boven water halen van de feiten. Een zitting duurt daardoor – zeker op locatie – vaak drie tot vier uur. Een aantal Spreekuurrechters heeft het Bureau na verloop van tijd verzocht om vooraf toch een (beknopt) dossier op te stellen.

Tevredenheid

De meeste partijen zijn tevreden over de procedure bij de Spreekuurrechter. Hun gemiddelde rapportcijfer is 7,6. Op alle voorlegde aspecten van procedurele rechtvaardigheid waarover partijen zijn bevestigd, antwoordt 80 tot 90% (zeer) positief. Slechts een enkeling antwoordt negatief op de voorgelegde aspecten. Partijen noemen als zaken die zij als prettig hebben ervaren bijvoorbeeld de snelle behandeling van de zaak, het menselijke aspect en de lage kosten. Partijen noemen als zaken die zij als minder prettig hebben ervaren onder meer de lange duur van de zitting en de ervaren druk om tot een schikking te komen.

Schikkingen

In 58 van de 64 zaken die bij de Spreekuurrechter op zitting zijn geweest (bij de rechtbank of op locatie) is de zaak geëindigd met een schikking. Dit resulteert in een schikkingspercentage van 91. Dit percentage is (aanzienlijk) hoger dan bij reguliere procedures bij de kantonrechter (28%). Dit hoge schikkingspercentage moet wel in perspectief worden geplaatst en dat betreft de selectie van zaken door de verwijzers. De rechtsbijstandverzekeraars en het Juridisch Loket maken een afweging of een zaak geschikt is voor de Spreekuurrechter. Zij kiezen alleen die zaken waarvan zij denken dat deze zich lenen voor een schikking. Er worden dus voornamelijk geschillen aangemeld waarvan de kans groot is dat ze geschikt kunnen worden. Dit is een eerste filter. Van die aangemelde geschillen valt nog weer meer dan de helft af omdat de wederpartij niet wil meewerken na een eenzijdige aanmelding. Belangrijke redenen voor de wederpartijen om niet mee te werken zijn dat ze zich niet bewust zijn van het geschil, ze het geschil niet als hun probleem ervaren en als de verhouding met de andere partij blijvend is verstoord. Na deze tweede filter vallen die zaken af waarbij vooraf duidelijk is dat partijen niet nader tot elkaar zullen komen. De overgebleven geschillen worden tijdens de spreekuurzitting behandeld. Met andere woorden, de Spreekuurrechter buigt zich in feite alleen over zaken die zich relatief goed lenen voor een schikking. Geschillen waarvoor dat niet het geval is, zijn er al uitgefilterd.

Kosten

De kosten van de uitvoering van de pilot Spreekuurrechter zitten in de personele kosten van de betrokken rechters en hun juridische ondersteuning (bestaande uit administratie, juridisch-administratief medewerkers en juridisch medewerkers). De totale uitvoeringskosten van de pilot bedragen ruim € 120.000. Dit is exclusief de opslag voor overheadkosten, waarbij de Rechtbank Noord-Nederland de norm van 27% hanteert. Het gaat hierbij om de uren en kosten die besteed zijn aan de *uitvoering* van de pilot. De uren en kosten die gemoeid zijn met het opzetten en begeleiden van de pilot zijn hierin niet meegenomen. Deze kosten zijn niet bekend.

In totaal zijn gedurende de twintig maanden waarin de pilot gelopen heeft zo'n 2.250 uren besteed aan de uitvoering ervan. Daarvan zijn relatief weinig uren besteed aan de 64 zaken die door de Spreekuurrechters daadwerkelijk behandeld zijn, namelijk ongeveer een derde. Ongeveer twee derde van de tijd is besteed aan activiteiten die niet rechtstreeks samenhangen met behandelde zaken. Veel tijd van de ondersteuning ging op aan werkzaamheden die samenhangen met eenzijdige aanmeldingen. Het was aan het Bureau van de Spreekuurrechter om bij eenzijdige aanmeldingen de wederpartijen te benaderen, te informeren, voor te lichten en ertoe te bewegen om mee te werken aan de pilot door hun geschil te laten behandelen door de Spreekuurrechter.

Conclusie

Op basis van de uitkomsten van deze evaluatie beoordelen wij de pilot Spreekuurrechter als een 'gekwaliceerd succes'. Er is sprake van een hoog schikkingspercentage en de meeste partijen zijn (zeer) positief over zowel het optreden van de Spreekuurrechter als de uitkomst van de procedure. Vooral bij burengeschillen lijkt de Spreekuurrechter bij te dragen aan een verbeterde, laagdrempelige toegang tot de rechtspraak. Alles bij elkaar lijkt de pilot Spreekuurrechter een goed voorbeeld van 'maatschappelijk effectieve rechtspraak'.

Daarnaast kan echter ook een aantal nuanceringen worden gemaakt bij het succes van de pilot Spreekuurrechter. De wettelijke gezamenlijkheidsvereiste betekent dat een partij weliswaar eenzijdig zijn of haar geschil kan voorleggen aan de verwijzers, maar dat de Spreekuurrechter deze zaak alleen in behandeling kan nemen na instemming van de wederpartij. In de praktijk betekent dit dat er veel meer geschillen in eerste instantie bij de Spreekuurrechter worden aangemeld dan dat er (kunnen) worden behandeld. De gezamenlijkheidsvereiste betekent ook dat het Bureau Spreekuurrechter relatief veel tijd moet investeren om (bij eenzijdig aangemelde zaken) de

wederpartijen te benaderen, te informeren, voor te lichten en eventueel te bewegen om mee te werken aan de pilot door hun geschil te laten behandelen door de Spreekuurrechter. Dit maakt (in deze gevallen) de procedure arbeidsintensief en daardoor ook relatief kostbaar. Ten slotte wordt het succes van de Spreekuurrechter mede bepaald door een aantal (tijdelijke en bijzondere) kenmerken van de pilot, zoals de beperking van het aantal verwijzers, het lage griffierecht en het met voorrang inroosteren van zaken. Het is de vraag in hoeverre deze elementen kunnen worden gehandhaafd als de Spreekuurrechter een meer blijvend karakter krijgt.

De belangrijkste facetten van de pilot Spreekuurrechter hebben we in kaart gebracht door middel van een sterkte-zwakteanalyse (SWOT-analyse). Samengevat luidt deze als volgt:

SWOT-analyse

Toekomstscenario's

Hoe kunnen de lessen uit de pilot Spreekuurrechter zo optimaal mogelijk worden benut bij de ontwikkeling van snelle, toegankelijke, en maatschappelijk effectieve rechtspraak? Wij doen daarover geen aanbevelingen, maar presenteren vier opties:

1. inbedding Spreekuurrechter in reguliere rechtspraak;
2. vervolg pilot Spreekuurrechter;
3. doorontwikkeling onderdelen van de pilot Spreekuurrechter;
4. stoppen met de Spreekuurrechter.

Al deze opties kennen een aantal voor- en nadelen. Het is aan de politiek en de Rechtspraak om te besluiten welk vervolg aan de pilot Spreekuurrechter wordt gegeven.

Inleiding

1.1 Aanleiding

Op 1 oktober 2016 is de Rechtbank Noord-Nederland een pilot gestart met de *Spreekuurrechter*.¹ Deze nieuwe en experimentele procedure Spreekuurrechter beoogt snel en laagdrempelig contact met de rechter te bieden gericht op het oplossen van geschillen. Kenmerkend is de mondelinge behandeling op de zitting zonder voorafgaande uitwisseling van processtukken.² De procedure beoogt aanvullend te zijn op de reguliere rechtspraak. De pilot Spreekuurrechter sluit aan op het 'Meerjarigenplan Rechtspraak 2015-2020' van de Raad voor de rechtspraak, waarin investeren in snelle, toegankelijke en deskundige rechtspraak een belangrijk speerpunt is. De pilot startte op 1 oktober en liep tot 1 mei 2018. In de 'Agenda voor onderzoek, ontwikkeling en kennisdeling 2017-2019' was voorzien in een evaluatie van de pilot. Het evaluatieonderzoek heeft tot doel inzicht te krijgen in het proces, de ervaring met en de waardering van de procedure met de Spreekuurrechter. Ook dient het inzicht te geven in de elementen van de pilot die zich lenen voor toekomstige toepassing. Dit rapport is de weerslag van de evaluatie van de pilot.

1.2 Onderzoeksvragen en –methoden

De vraag die in het evaluatieonderzoek centraal staat bestaat uit twee delen en luidt als volgt:

Hoe verloopt de procedure bij de Spreekuurrechter in de praktijk en welke elementen van de procedure Spreekuurrechter lenen zich voor toekomstige toepassing?

1 Zie over de achtergronden en de totstandkoming van de pilot: T. Lennaerts, 'De Spreekuurrechter,' *NJB* 2016/12, blz. 802-808.

2 'De Spreekuurrechter, Procesbeschrijving en onderzoek', versie augustus 2016.

Op basis van de centrale onderzoeksvraag zijn een zestal onderzoeksthema's onderscheiden:

1. inventarisatie procedure en type zaken en partijen;
2. de wijze waarop zaken bij de Spreekuurrechter terechtkomen;
3. het verloop van het Spreekuur;
4. de uitkomsten en afloop van Spreekuurzaken;
5. kosten en baten van Spreekuurzaken;
6. toekomstige toepassing procedure Spreekuurrechter.

De onderzoeksthema's zijn uitgewerkt in diverse deelvragen die in bijlage 1 van deze rapportage zijn weergegeven. Om de centrale onderzoeksvraag en de deelvragen te beantwoorden zijn de volgende onderzoeksmethoden ingezet.

Literatuur- en documentenstudie

Het onderzoek naar de procedure Spreekuurrechter is gestart met het verzamelen en raadplegen van de benodigde gegevens. Hierbij ging het onder meer om de projectbeschrijving, het procesreglement en het zaaksoverzicht dat het Bureau Spreekuurrechter in een Excelbestand bijhield. Op dit laatste bestand zijn de cijfers in dit rapport over bijvoorbeeld de aantallen zittingen, schikkingen, typen zaken, etc. gebaseerd. Onduidelijkheden in het bestand en aanvullende kenmerken van zaken zijn in een overleg met een vertegenwoordiging van het Bureau opgehelderd en aangevuld.

Interviews

De wijze waarop de procedure Spreekuurrechter in de praktijk verloopt en functioneert, is in kaart gebracht door twintig interviews af te nemen. Aan het begin van het onderzoek is een viertal oriënterende gesprekken gevoerd met de projectleider, het Bureau Spreekuurrechter, één van de verwijzers en een bestuurslid van Rechtbank Noord-Nederland. De informatie verkregen uit het documentonderzoek en de oriënterende gesprekken is vervolgens verdiept door middel van interviews met betrokkenen bij de pilot. In totaal zijn acht (groeps)gesprekken gevoerd met Spreekuurrechters, medewerkers van de verwijzers, medewerkers van het Bureau Spreekuurrechter, de controller en een bestuurslid van Rechtbank Noord-Nederland. In bijlage 2 zijn de gesprekspartners weergegeven.

Observaties zittingen

Om een beeld te krijgen van de wijze waarop de zittingen bij de Spreekuurrechter verlopen zijn in totaal tien zittingen van de Spreekuurrechter bijgewoond (twee zittingen ter plaatse en acht zittingen bij de rechtbank). Door het bijwonen van Spreekuurzittingen hebben wij een goed beeld gekregen van de gang van zaken bij de zittingen.

Digitale enquêtes

Om de oordelen en tevredenheid van partijen over de procedure en de zaaksbehandeling te onderzoeken, zijn digitale enquêtes uitgezet onder partijen en wederpartijen van wie de Spreekuurrechter een zaak heeft behandeld. De twee vragenlijsten zijn weergegeven in bijlage 3.

Vanuit het Bureau Spreekuurrechter is een overzicht aangeleverd met contactgegevens van partijen die hebben deelgenomen aan de pilot Spreekuurrechter. Op basis daarvan zijn 105 digitale uitnodigingen verstuurd met daarin een link om de vragenlijst in te vullen. Na het versturen van de uitnodiging is eenmaal een herinnering verstuurd aan degenen die de enquête nog niet ingevuld hadden. De vragenlijst is door 47 respondenten ingevuld, waarvan door 41 respondenten volledig. Zes respondenten hebben de vragenlijst deels ingevuld. Het responspercentage komt hiermee op 45 procent. Negen van de respondenten zijn aanvullend telefonisch geïnterviewd. Er is eveneens gepoogd een enquêteonderzoek te houden onder partijen die uiteindelijk niet hebben ingestemd met de pilot Spreekuurrechter. Omdat van deze groep niet of nauwelijks mailadressen beschikbaar waren, heeft het Bureau Spreekuurrechter een brief verstuurd aan alle partijen (ongeveer 90 in totaal) die na aanmelding van de zaak bij de Spreekuurrechter uiteindelijk niet hebben ingestemd met de behandeling van hun zaak door de Spreekuurrechter. In deze brief is een link opgenomen naar een digitale enquête. De respons op deze enquête is erg laag en daarom niet representatief. In totaal hebben slechts negen respondenten deze enquête ingevuld waarvan zeven volledig. Onze verklaring hiervoor is dat het de geadresseerde (te) veel moeite kostte om de in de brief genoemde website te bezoeken om de enquête in te vullen en daarnaast onwil. Men wilde niet voor niets niet meewerken aan de pilot en is dan ook niet bereid om een enquête in te vullen. Twee van de negen personen die de enquête hebben ingevuld, zijn aanvullend telefonisch geïnterviewd. De overige zeven hebben in de enquête aangegeven niet bereid te zijn tot een dergelijk aanvullend interview.

1.3 Onderzoeksteam en begeleidingscommissie

De evaluatie is uitgevoerd door onderzoeksbureau Pro Facto in samenwerking met de vakgroep Staatsrecht, Bestuursrecht en Bestuurskunde van de Rijksuniversiteit Groningen. Projectleider was prof. dr. Marc Hertogh. Het onderzoeksteam bestond daarnaast uit mr. Niko Struiksma, mr. drs. Marieke Batting, mr. Christine Veen en mr. Christian Boxum. Het onderzoek werd begeleid door een begeleidingscommissie.

1.4 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 van dit rapport beschrijft de pilot zoals die aanvankelijk was bedacht en de belangrijkste elementen die in het procesreglement en de procesbeschrijving zijn vastgelegd. In Hoofdstuk 3 komt de praktijk aan bod. Ten aanzien van de gang naar de Spreekuurrechter en het Spreekuur kijken we hoe de procedure in de praktijk verloopt. Tevens wordt in dat hoofdstuk aandacht besteed aan de kosten voor de pilot Spreekuurrechter. In Hoofdstuk 4 beschrijven we hoe partijen de procedure Spreekuurrechter hebben ervaren. Hoofdstuk 5 plaatst de pilot in perspectief. Hierbij wordt een vergelijking gemaakt tussen de procedure Spreekuurrechter en een aantal reguliere procedures en in dit hoofdstuk zetten we kort een aantal initiatieven en projecten uit binnen- en buitenland uiteen die eveneens een alternatief beogen of beoogden te zijn voor de reguliere rechtspraak. In hoofdstuk 6 worden de conclusies gepresenteerd en een aantal mogelijke vervolgopties voor de toekomst geschetst.

De pilot op papier

2.1 Inleiding

Dit hoofdstuk beschrijft de formele procedure van de Spreekuurrechter, ofwel, hoe de procedure rond de aanmelding en behandeling van zaken op papier is beschreven. Het hoofdstuk gaat niet in op de procedures en werkwijzen in de praktijk. Daarover handelen hoofdstukken 3 en 4.

2.2 Wettelijke grondslag

2.2.1 De vrijwillige procedure bij de kantonrechter

De wettelijke grondslag van de procedure Spreekuurrechter is gelegen in het eerste lid van artikel 96 van het Wetboek van Burgerlijke rechtsvordering (hierna: Rv).

Artikel 96, lid 1, Rv

In alle zaken die alleen rechtsgevolgen betreffen die ter vrije bepaling van partijen staan, kunnen zij zich samen tot een kantonrechter van hun keuze wenden en zijn beslissing inroepen. Het geding wordt gevoerd op de wijze als door de kantonrechter bepaald.

Artikel 96 Rv maakt al sinds 1 oktober 1838 onderdeel uit van het Nederlands burgerlijk procesrecht en biedt partijen de mogelijkheid om (al dan niet gezamenlijk) hun

zaak vrijwillig voor te leggen aan de kantonrechter (omgekeerde prorogatie).¹ De procedure wordt ook wel aangeduid als 'de vrijwillige procedure bij de kantonrechter' en is al die jaren nagenoeg ongewijzigd gebleven. De procedure van artikel 96 Rv is snel, eenvoudig, praktisch (er kan gemakkelijk maatwerk worden geleverd) en goedkoper dan een dagvaardings- of verzoekschriftprocedure bij de rechtbank. Doordat de kantonrechter in overleg met de partijen de wijze van procederen bepaalt, duurt de procedure doorgaans minder lang. Daarnaast is de procedure relatief goedkoop voor partijen omdat zij alleen een vastrecht verschuldigd zijn en niet verplicht zijn om een advocaat in te schakelen (verplicht in zaken met een financieel belang van € 25.000 of meer). De procedure wordt vaak ingeleid met een verzoekschrift dat door partijen gezamenlijk wordt opgesteld en waarin zij aangeven gebruik te willen maken van artikel 96 Rv.²

Ondanks dat het artikel al vele jaren onderdeel uitmaakt van het burgerlijk procesrecht, wordt er in de praktijk weinig gebruik van gemaakt. Als redenen voor het geringe gebruik van deze procedure worden onder meer genoemd dat beide partijen moeten instemmen hun geschil aan de kantonrechter voor te leggen, terwijl het in de praktijk geregeld voorkomt dat partijen niet 'on speaking terms' met elkaar zijn, en de onbekendheid met artikel 96 Rv.³ De afgelopen jaren heeft het artikel model gestaan voor verschillende andere vormen van geschilbeslechting in Nederland (zie hoofdstuk 4 van deze rapportage), waaronder de procedure Spreekuurrechter.

2.2.2 Voorwaarden

Uit artikel 96 Rv volgt dat procedure alleen mogelijk is als aan bepaalde voorwaarden is voldaan. De eerste voorwaarde houdt in dat het moet gaan om zaken die alleen rechtsgevolgen betreffen die ter vrije bepaling van partijen staan. Rechtsgevolgen die niet ter vrije beschikking van partijen staan, zien op rechtsbetrekkingen die beheerst

1 Voorheen was de bevoegdheid van de kantonrechter neergelegd in artikel 43 Wet RO (oud). Sinds 1 januari 2002 is de procedure ondergebracht in een nieuw artikel 96 Rv en in verband met de vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht is lid 2 aan het artikel toegevoegd. Zie onder meer N. Mirzozan, *Omgekeerde prorogatie, Artikel 96 Rv: rechtspraak op maat middels 'arbitrage' bij de kantonrechter*, Celsus juridische uitgeverij: Weert 2017, p. 5 en 23.

2 Opgemerkt wordt dat de procedure ook kan beginnen met een brief die partijen gezamenlijk aan de kantonrechter van hun keuze richten of een dagvaarding. De keuze voor een dagvaarding als procesinleidend stuk ligt niet voor de hand, aangezien artikel 96 Rv is bedoeld als alternatief voor de dagvaardingsprocedure. Zie voor redenen om niet voor een dagvaarding te kiezen onder meer N. Mirzozan, *Omgekeerde prorogatie, Artikel 96 Rv: rechtspraak op maat middels 'arbitrage' bij de kantonrechter*, Celsus juridische uitgeverij: Weert 2017, p. 33-36.

3 Mirzozan 2017, p. 43-45.

worden door rechtsregels van openbare orde. Gedacht kan worden aan strafrechtelijke kwesties of bepaalde persoons- en familierechtelijke zaken, zoals het huwelijk, voogdijzaken, zaken omtrent verwantschap, faillissement en surseance van betaling. Het aantal soort/type zaken dat aan de Spreekuurrechter kan worden voorgelegd wordt hierdoor dan ook beperkt.

De tweede voorwaarde waaraan moet worden voldaan is dat partijen zich gezamenlijk tot de kantonrechter moeten wenden (ook wel de gezamenlijkheidsvereiste genoemd). Dat betekent dat zij tegelijk of opvolgend kiezen voor behandeling van hun zaak door de Spreekuurrechter. De Spreekuurrechter kan een zaak dus niet behandelen als één van de partijen niet wil meewerken. De gezamenlijkheidsvereiste houdt niet in dat een zaak niet eenzijdig, door één partij, kan worden aangebracht. Dat die mogelijkheid bestaat volgt uit het tweede lid van artikel 96 Rv, dat in verband met de Wet vereenvoudiging en digitalisering procesrecht per 1 september 2017 aan artikel 96 Rv is toegevoegd.⁴

Artikel 96, lid 2, Rv

Als alleen een van partijen zich tot de kantonrechter wendt (...), wordt aan haar keuze alleen gevolg gegeven als alle andere partijen de kantonrechter berichten dat zij instemmen met deze keuze.

Uit het tweede lid van artikel 96 Rv blijkt dat wanneer één van de partijen zich tot de rechter wendt, alle partijen moeten instemmen met de behandeling van de zaak door de Spreekuurrechter. Er is dan ook sprake van een gezamenlijke keuze wanneer de wederpartijen aangeven dat zij instemmen met de behandeling van hun zaak door de Spreekuurrechter.

In de Memorie van Toelichting staat over de uitbreiding van artikel 96, lid 2, Rv het volgende opgenomen:⁵

“De voorwaarde dat partijen zich samen tot de kantonrechter van hun keuze wenden, leidt er volgens de gerechten toe dat weinig gebruik wordt gemaakt van artikel 96. Aannemelijk is dat partijen die al een geschil hebben moeilijk onderling overeenstemming bereiken over daarmee samenhangende kwesties als de te volgen procesgang. Het vermoeden bestaat dat een partij welwillender tegenover

4 Zie de Wet van 13 juli 2016 tot wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en de Algemene wet bestuursrecht in verband met vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht en het besluit van 24 april 2017 tot vaststelling van het tijdstip van inwerkingtreding (Stb. 2017,174).

5 Kamerstukken II 2014-2015, 34 059, nr. 3, p. 84.

een procesgang als bedoeld in artikel 96 staat wanneer de kantonrechter haar daarvoor uitnodigt dan wanneer de wederpartij dat doet. Om die reden bepaalt het nieuwe tweede lid dat als alleen een van partijen zich tot de kantonrechter wendt voor toepassing van het eerste lid, er ook sprake is van een gezamenlijke keuze als alle andere partijen de kantonrechter berichten dat zij instemmen met deze keuze. Mogelijk wordt dus dat een partij bij de kantonrechter aangeeft gebruik te willen maken van de procedure van artikel 96. Vervolgens nodigt de kantonrechter de andere partij(en) daarvoor uit.”

Voor de Pilot Spreekuurrechter is een projectbeschrijving opgesteld waarin het project en de procesgang zijn omschreven. Hierin staat vermeld dat “aan de vereisten van dit artikel wordt in vrijwel alle gevallen voldaan zodra partijen zich tot de Spreekuurrechter hebben gewend en zijn beslissing inroepen. Artikel 96 Rv staat toe dat dit mondeling geschiedt. Het is geen bezwaar als partijen niet gelijktijdig op het Spreekuur komen. Als dit maar op enig moment gebeurt, is de Spreekuurrechter bevoegd; dan is er een gezamenlijk ‘zijn beslissing inroepen’. Tot dat moment is er geen wettelijke bepaling die contact met de rechtbank verbiedt, en derhalve ook niet met de Spreekuurrechter (of diens griffier). Dit sluit aan bij het recent ingevoerde tweede lid van artikel 96.”⁶ Uit de procesbeschrijving volgt dat bij de inrichting van de pilot en het opstellen van de procesbeschrijving reeds rekening is gehouden met de wijziging van artikel 96 Rv.⁷

2.3 Totstandkoming en inrichting van de pilot

Al enkele jaren geleden zijn de eerste stappen gezet om te komen tot de procedure Spreekuurrechter. Het begon allemaal met het initiatief van de Assense rechter mr. T. Lennaerts om een proefproject te starten met een heel andere vorm van toegang tot en communicatie met de rechter. Dat idee is op 20 maart 2015 onderwerp geweest van een door de Rijksuniversiteit Groningen georganiseerde expertmeeting. Het bestuur van de Rechtbank Noord-Nederland heeft toen uitgesproken het project uit te willen voeren, dat het project in een promotietraject zou worden ingebed en zou aanvangen na verdere uitwerking. In oktober 2015 was de binnen de rechtbank gevoerde gedachtewisseling zover dat een meer uitgewerkte beschrijving van het proces kon worden opgemaakt.⁸

6 Zie het document ‘De Spreekuurrechter, Procesbeschrijving en onderzoek’, versie augustus 2016, p. 6 en 7.

7 Zie ook: T. Lennaerts, ‘De proef (met een) Spreekuurrechter,’ *NJB* 2017/40, blz. 2938.

8 Zie: Lennaerts 2016.

Bij de Rechtbank Noord-Nederland zijn door Lennaerts ervaren rechters “met lef” gevraagd of zij aan de pilot wilden deelnemen. Daarnaast zijn drie organisaties, te weten het Juridisch Loket, DAS Rechtsbijstand en Univé Rechtshulp in een vroeg stadium bij de inrichting van de pilot betrokken. Met hen als verwijzers zijn over deelname aan de pilot gesprekken gevoerd. Tevens heeft Lennaerts aan deze verwijzers de procedure uitgelegd en hebben de verwijzers die informatie in de organisatie teruggekoppeld. Daarnaast is op 8 december 2015 een zaak nagespeeld. Medewerkers van de verwijzers, een rechter en acteurs hebben hieraan deelgenomen. De hierboven genoemde verwijzers hebben uiteindelijk besloten om deel te nemen aan de pilot. In een later stadium zijn hier nog twee andere verwijzers aan toegevoegd (zie paragraaf 3.2.3 over het aanmelden van zaken).

Wat de inrichting van de pilot betreft is in april 2016 in Assen het Bureau Spreekuur-rechter van start gegaan. Ten behoeve van het project is een projectbeschrijving opgesteld waarin (een deel van) de procesgang is omschreven en is een procesreglement vastgesteld waarmee wordt beoogd inzicht te bieden in de bijzonderheden van de procedure.⁹ Het voornemen was om de pilot maximaal een jaar of totdat het aantal van honderd zaken zou zijn bereikt te laten draaien. Uiteindelijk is de pilot – mede in verband met dit evaluatieonderzoek – verlengd tot 1 mei 2018.¹⁰

2.4 De procedure Spreekurrechter

2.4.1 Inleiding

De procedure bij de Spreekurrechter verloopt op de wijze zoals door de Spreekurrechter wordt bepaald. De bevoegdheid om zelf de procesgang te bepalen ontleent de Spreekurrechter aan het eerste lid van artikel 96 Rv. In deze paragraaf wordt ingegaan op de taak van het Bureau Spreekurrechter, de procedure voor het aanmelden van zaken en de zitting bij de Spreekurrechter zoals die op papier is bedacht. Daarbij is gebruik gemaakt van de volgende schriftelijke bronnen: het procesreglement, de procesbeschrijving, het aanmeldformulier en de procesovereenkomst

9 Het Procesreglement is op 15 september 2016 in werking gestreden (zie artikel 19 van het Procesreglement) en vastgesteld en laatstelijk gewijzigd door de vergadering van Spreekurrechters die is gehouden op 13 september 2017. Het reglement is een aantal keren gewijzigd, waarbij onder meer de procedure om een zaak eenzijdig aan te melden in het reglement is verduidelijkt.

10 In totaal zijn 160 zaken bij het Bureau Spreekurrechter aangemeld. Zie ook tabel 3.3.

2.4.2 Het Bureau Spreekuurrechter

In de procesbeschrijving staat vermeld dat het Bureau onder meer als taak heeft om partijen voor te lichten over de (on)mogelijkheden van en de gang van zaken bij de Spreekuurrechter en de verschillende andere vormen van conflictbeslechting door de rechtbank en/of andere instanties.¹¹ Ook volgt uit dat document dat er een publieke balie is die een bijzondere functie heeft, te weten het lijfelijk te woord staan (voorlichten) van rechtzoekenden. Het Bureau dient makkelijk en steeds bereikbaar te zijn en respectvol en rustig te communiceren, waarbij de desbetreffende medewerker in het bijzonder rekening houdt met het feit dat burgers uitleg en begeleiding nodig hebben bij het aanhangig maken en de doorgang van zaken.¹²

2.4.3 Procedure voor het aanmelden van zaken

Volgens de procesbeschrijving is om meerdere redenen gekozen voor een beperking van het zaakspakket van de Spreekuurrechter.¹³ Eén van die redenen was dat onbeperkte toegang tot de Spreekuurrechter de pilot zou kunnen bemoeilijken. Daarom is er onder meer voor gekozen een beperkt aantal verwijzende instanties deel te laten nemen aan de pilot en het zaakspakket te beperken tot bepaalde civiele geschillen. Uit de procesbeschrijving volgt dat de zaken die de Spreekuurrechter behandelt vooral civiele geschillen betreffen...:

“... waarin de wet naar verhouding veel keuzevrijheid laat aan burgers en bedrijven, en die door een ervaren rechter naar de regels van het huidige procesrecht relatief eenvoudig te behandelen zijn. Het betreft min of meer alledaagse zaken tussen burgers en private bedrijven, zoals geringe geldvorderingen, burenkwesties, ondeugdelijke leveringen/prestaties, ziektekostenpremies, kleinere onrechtmatige daden, huurzaken, arbeidszaken, eenvoudige verdelingskwesties e.d.”¹⁴

De zaken die de Spreekuurrechter behandelt moeten, zo blijkt uit de procesbeschrijving, aan verschillende voorwaarden voldoen. Het betreft geschillen:

1. waarvan de meerderheid relatief eenvoudig te behandelen is;

11 Zie artikel 4 van het Procesreglement de Spreekuurrechter.

12 Idem, p. 9.

13 Zie ook: Lennaerts 2016, blz. 806.

14 Idem, p. 10.

2. die terug te voeren zijn op de regels gesteld bij en krachtens boek 3 tot en met 7 van het Burgerlijk Wetboek, met uitzondering van geschillen waarin een bijzondere rechter bevoegd is (zoals de Pachtkamer) of waarvoor een bijzondere procedure geldt (zoals een deelgeschilprocedure);
3. waarbij de zaak (en natuurlijk partijen) door een verwijzer worden verwezen; en
4. waarbij de betrokken partijen zich bereid verklaren om medewerking te verlenen aan het onderzoek van deze nieuwe vorm van rechtspraak.

Spreekurzaken moeten worden aangemeld bij het Bureau Spreekurrechter dat is gevestigd in Assen.¹⁵ Het procesreglement bepaalt dat Spreekurzaken alleen bij het Bureau kunnen worden aangemeld door één van de hieronder opgenomen verwijzers.¹⁶

VERWIJZERS PILOT SPREEKURRECHTER

Aan de pilot Spreekurrechter nemen volgens het procesreglement een vijftal verwijzers deel, te weten:¹⁷

- het Juridisch Loket;
- DAS Rechtsbijstand;
- Univé Rechtshulp;
- Achmea Rechtsbijstand;
- Anker rechtshulp.

De weg naar de Spreekurrechter begint met signalering door de verwijzer of zich op grond van de criteria van de rechtbank een verwijzingszaak voordoet. De rechtbank hanteert voor toelating tot de Spreekurrechter de volgende positieve en negatieve selectiecriteria.¹⁸

15 Het Bureau Spreekurrechter maakt deel uit van de griffie kanton van de Rechtbank Noord Nederland (RNN).

16 Opgemerkt wordt dat in de procesbeschrijving alleen drie verwijzers worden genoemd, te weten Das, Univé en het Juridisch Loket. Zie het document 'De Spreekurrechter, Procesbeschrijving en onderzoek', versie augustus 2016, p. 11-13.

17 Achmea Rechtsbijstand en Anker rechtshulp waren niet bij totstandkoming en inrichting van de pilot betrokken. Deze verwijzers zijn pas in een later stadium in de pilot betrokken.

18 Zie het document 'De Spreekurrechter, Procesbeschrijving en onderzoek', versie augustus 2016, p. 14.

SELECTIECRITERIA RECHTBANK VOOR TOELATING TOT DE SPREEKURRECHTER¹⁹

“Positief

Het moeten zijn: kantongeschillen over burgerlijke rechten en plichten geregeld in boek 3 tot en met 7 van het Burgerlijk Wetboek.”

“Negatief

Het mogen niet zijn:

- geschillen waarin een bijzondere rechter bevoegd is;
- geschillen waarvoor het Rv een speciale procedure kent;
- zaken die de verwijzers voor aanvang van de pilot zelf, bijvoorbeeld door mediation, bevredigend op zou kunnen lossen;
- zaken en personen die ongeschikt lijken voor de Spreekuurrechter, zoals:
- onbetwiste vorderingen;
- probleemgevallen van psychiatrische aard;
- personen die er niet van te overtuigen zijn dat ze wel eens ongelijk kunnen krijgen c.q. die op voorhand geen bereidheid hebben tot het vinden van een oplossing (...);
- personen die zichzelf niet in staat achten om over hun probleem te vertellen;
- personen die geen belang hebben bij een snelle oplossing/beslechting van het geschil.”

Het Bureau Spreekuurrechter beschikt volgens de procesbeschrijving ten behoeve van de aanmelding over specifieke voor de behandeling door het Bureau en de Spreekuurrechter ontworpen formulieren.²⁰ In de procesbeschrijving zijn ook de te volgen stappen beschreven. Het begint allemaal met een selectie van zaken, voorlichting²¹ over de mogelijkheden en beperkingen van de Spreekuurrechter en het peilen van de belangstelling van de partij voor de procedure door de verwijzer. Uit de procesbeschrijving volgt dat de verwijzer in deze voorfase met zijn cliënt kan bespreken of het verstandig is dat deze zelf of de verwijzer om instemming van diens wederpartij zal vragen.²²

19 Idem, p. 13 en 14.

20 Het formulier dat de verwijzers dienen in te vullen en aan te leveren, moet volgens de procesbeschrijving in overleg met die partners worden vastgesteld. Zie het document ‘De Spreekuurrechter, Procesbeschrijving en onderzoek’, versie augustus 2016, p. 9.

21 Er zijn brochures opgesteld met informatie over de procedure Spreekuurrechter.

22 Het document ‘De Spreekuurrechter, Procesbeschrijving en onderzoek’, versie augustus 2016, p. 14.

“De Spreekuurrechters hebben als hun voorkeur uitgesproken dat de verwijzers al in deze voorfase bezien of het mogelijk is om tegelijkertijd de andere partij te benaderen en de belangstelling voor een gang naar de Spreekuurrechter te peilen, mogelijk gevolgd door een aanmelding van beide partijen. Het is een inspanning, geen verplichting om dit te doen, de ketenpartners voeren hierin hun eigen beleid en hebben de bereidheid uitgesproken deze wens van de SR’s in hun aanpak te verwerken.”²³

Vervolgens kondigt de verwijzer de zaak aan bij het Bureau Spreekuurrechter en na die aankondiging dient de betrokkene zich volgens de procesbeschrijving mondeling, in persoon of telefonisch, bij het Bureau Spreekuurrechter te melden.²⁴ Uit de procesbeschrijving volgt dat de publieke balie van het Bureau Spreekuurrechter een belangrijk functie heeft: “daar worden de rechtzoekenden lijfelijk te woord gestaan als deze kiezen voor deze vorm van contact met het Bureau Spreekuurrechter”.²⁵ Een medewerker van het Bureau licht de betrokkene – voor zover nodig – voor over de mogelijkheden en onmogelijkheden van de Spreekuurrechter, verschillen met andere vormen van conflictbeslechting door de rechtbank en/of andere instanties, de gang van zaken bij de Spreekuurrechter en mogelijke scenario’s.

“Het Bureau Spreekuurrechter licht de betrokkene voor over de mogelijke scenario’s: het Bureau Spreekuurrechter gaat aan de slag met de melding en het wordt dan wel of geen zaak voor de Spreekuurrechter. Uitgelegd wordt van welke omstandigheden dit afhangt (voldoen aan selectiecriteria, bereidheid tot medewerking wederpartij, samen een rechter kiezen en daadwerkelijk naar het Spreekuur gaan).”²⁶

Uit de procesbeschrijving blijkt dat wanneer één partij zich bij het Bureau Spreekuurrechter meldt, het mogelijk is dat een medewerker van het Bureau de wederpartij benadert met uitleg over de procedure en deze partij in de gelegenheid stelt om aan te geven of zij al dan niet haar medewerking wil verlenen.

23 Idem, p. 15.

24 Idem, p. 16.

25 Idem, p. 9.

26 Idem p. 16.

“Eén van de mogelijkheden is dan dat na een intakegesprek met één partij door de stafjurist, of wellicht een niet-behandelend rechter, het Bureau Spreekuurrechter de andere partij (of zelfs beide partijen) uitnodigt voor een (eerste) gesprek waarin hij onder meer de procedure nader uitlegt en daarna partijen in de gelegenheid stelt aan te geven of zij met een Spreekuurrechter in gesprek willen gaan. Dit gesprek vindt dus niet plaats als er al een zaak is, immers die is er pas nadat de partijen daartoe gezamenlijk besluiten en conform het Procesreglement een zaak is ingeboekt. (...) Bij een uitnodiging door het Bureau Spreekuurrechter, lijkt een grotere kans dat de wederpartij zich laat voorlichten over de (on)mogelijkheden en wellicht iets ziet in een gang naar de Spreekuurrechter, dan de kans wanneer partijen dit onderling voor elkaar moeten zien te krijgen. Het ‘gezag’ van de rechtspraak kan hier spreken.”²⁷

HET BEGIN EN HET EINDE VAN DE PROCEDURE SPREEKURRECHTER

In de procesbeschrijving staat over het begin en het einde van de procedure bij de Spreekuurrechter het volgende opgenomen: “De zaak komt in behandeling op het moment waarop partijen aan het Bureau Spreekuurrechter hebben bericht dat zij kiezen voor een gang naar de Spreekuurrechter en eindigt op het moment waarop de Spreekuurrechter besluit dat de kwestie is afgedaan”.²⁸ Als datum van aanbrengen geldt volgens het Procesreglement de dag van verschijning op het (eerste) Spreekuur.

De procesbeschrijving stelt ook dat partijen zelf kunnen kiezen welke rechter hun zaak behandelt. De beschikbare Spreekuurrechters staan met hun specialisaties – limitatief – op een lijst vermeld en op een formulier wordt vastgelegd welke rechter partijen kiezen. Daarnaast hebben partijen de keuze om al dan niet af te zien van hoger beroep. Die keuze dienen zij uiterlijk vóór het Spreekuur te maken.²⁹

27 Idem, p. 16 en 17.

28 Idem, p. 10. Dit is analoog aan de boeking van dagvaardingszaken op de dag van de eerste rolzitting.

29 Idem, p. 9 en 18. Het Bureau Spreekuurrechter dient het maken van de keuze voor een bepaalde rechter te faciliteren en wanneer partijen af zien van hoger beroep dit door ondertekening van een tweede formulier in het dossier vast te leggen.

2.4.4 Het Spreekuur

Partijen melden zich volgens de procesbeschrijving op de gebruikelijke wijze bij de bode op het vooraf afgesproken tijdstip en de vooraf afgesproken locatie. De Spreekuurzitting kan plaatsvinden op de rechtbank (locatie Assen, Groningen of Leeuwarden) of ter plaatse bij (één van) de partijen thuis. De belangrijkste uitgangspunten van het Spreekuur zijn in de procesbeschrijving en het Procesreglement opgenomen. Een belangrijk uitgangspunt is dat partijen zelf hun verhaal aan de Spreekuurrechter vertellen.³⁰ Partijen mogen zich bij de Spreekuurzitting door derden laten vergezellen, begeleiden en bijstaan door bijvoorbeeld levenspartners of vertegenwoordigers (raadslieden, deurwaarders, advocaten, medewerkers van verzekeraars en/of bedrijfsjuristen). Voor deze derden geldt bij de procedure Spreekuurrechter wel een bijzonderheid in verband met het beginsel van *equality of arms*; zij zijn toegelaten, mits zij zich aan hun rol houden. Die rol houdt in dat vertegenwoordigers niet zelf, maar hun cliënten het woord voeren en dat zij een 'adviserende' rol hebben bijvoorbeeld bij het tot stand brengen van een schikking. De Spreekuurrechter dient erop toe te zien dat partijen wat hun processuele positie betreft gelijkwaardig aan elkaar blijven. Een ander belangrijk uitgangspunt en 'rode draad' van de procedure Spreekuurrechter is "een goed gesprek en desnoods een vonnis". Voorop staat het verkennen van de mogelijkheid om zonder uitspraak het geschil op te lossen. Artikel 96 Rv geeft de Spreekuurrechter veel vrijheid om de procedure naar eigen inzicht in te richten. Als gevolg hiervan zijn tal van varianten mogelijk, waardoor de procedure van kleur kan veranderen. Als partijen alleen maar met een rechter willen spreken, zou het Spreekuur bij een uitwisseling van opvattingen kunnen blijven. Ook kan het gesprek uiteindelijk leiden tot een advies aan partijen, een schikking of een (mondelinge of schriftelijke) uitspraak. Het is ook mogelijk dat tijdens het gesprek blijkt dat partijen toch geen behoefte hebben aan verder procederen dan wel dat het nodig is om de zaak voor verdere behandeling naar een meervoudige kamer te verwijzen.³¹ Als het geschil niet tijdens de Spreekuurzitting kan worden opgelost, kan de Spreekuurrechter het aan partijen overlaten om of hen opdragen dat zij hun standpunten op schrift stellen en van een onderbouwing voorzien.³² Voorafgaand en tijdens het Spreekuur zal de Spreekuurrechter duidelijk moeten zijn over (het vervolg van) de procedure en de rol die hij daarin heeft. Belangrijk uitgangspunt hierbij is de procedurele rechtvaardigheid.

30 Artikel 13 van het Procesreglement de Spreekuurrechter.

31 Idem, p. 22 en 23.

32 Zie artikel 15 van het Procesreglement de Spreekuurrechter.

“De met het model nagestreefde procedurele rechtvaardigheid brengt (...) mee dat het onderzoek wordt gedaan door de rechter en dat daarbij geen beperkingen worden aangelegd die verhinderen dat de ware feiten op tafel komen.”³³

Voordat de zaak door de Spreekuurrechter wordt behandeld dienen partijen een procesovereenkomst te ondertekenen. Door deze overeenkomst te ondertekenen verklaren partijen onder meer dat zij hebben kennisgenomen van de pilot, zij samen zijn overeengekomen om de zaak aan de Spreekuurrechter voor te leggen en zij instemmen met de behandeling van hun zaak door één van de acht Spreekuurrechters. Ook verklaren zij dat wanneer zij op de Spreekuurzitting niet onderling tot een oplossing kunnen komen en de rechter een uitspraak moet doen, zij zich dan het recht voorbehouden om tegen die uitspraak hoger beroep in te stellen.³⁴ Die verklaring is van belang, omdat bij artikel 96 Rv de hoofdregel is dat partijen afstand doen van het recht om in hoger beroep te gaan, tenzij zij zich dat recht uitdrukkelijk en eensluidend voorbehouden. Overeenkomstig de jurisprudentie dienen partijen dit uiterlijk vóór het Spreekuur te doen om het recht op hoger beroep niet te verliezen.³⁵ Het Bureau Spreekuurrechter zorgt ervoor dat partijen ter ondertekening een afschrift van de overeenkomst ontvangen.

2.5 Kosten voor partijen

Ten aanzien van de kosten van de procedure Spreekuurrechter zijn in de procedurebeschrijving en het procesreglement een aantal overwegingen te vinden. In beide documenten wordt benadrukt dat partijen voorafgaand aan het Spreekuur de helft van het voor hen geldende griffierecht in kantonzaken dienen te betalen.³⁶ Bij de procedure Spreekuurrechter dienen dan ook beide partijen griffierecht te betalen.³⁷ Dat is – gelet op de hoogte van het griffierecht – vooral voor de partij zelf of diens verwijzer die de zaak aanbrengt een belangrijk verschil ten opzichte van de reguliere procedures bij de rechtbank. Normaal betaalt bij een kantonzaak namelijk alleen de

33 Idem, p. 21.

34 Zie het document ‘Procesovereenkomst artikel 96 Rv’.

35 Zie HR 8 november 2002, NJ 2003/15.

36 Zie artikel 11 van het Procesreglement de Spreekuurrechter en het document De Spreekuurrechter, Procesbeschrijving en onderzoek’, versie augustus 2016, p. 18 en 19. Zij betalen dus beiden in beginsel de helft van het normale tarief.

37 Voor de wederpartij heeft de procedure Spreekuurrechter tot gevolg dat hij of diens verzekeraar (DAS of Univé Rechtshulp) wat het griffierecht betreft in vergelijking met de reguliere procedure kosten dient te maken.

degene die het proces start (eiser of verzoeker) griffierecht.³⁸ Uitgaande van een zaak met een vordering van onbepaalde waarde betekent dit dat de aanbrengeende partij slechts € 39,50 (als die partij een natuurlijke persoon is) of € 58,50 (als die partij een rechtspersoon is) hoeft te betalen. Wanneer de zaak in een reguliere procedure bij de rechtbank wordt behandeld, zou die partij € 79,- (in het geval van een natuurlijke persoon) of € 119,- (in het geval van een rechtspersoon) moeten betalen.³⁹ Bovendien wordt bij de procedure Spreekuurrechter voor handelszaken de helft van het griffierecht voor kantonzaken gerekend. De griffiekosten voor een reguliere procedure bij de rechtbank bedragen in het geval van een handelszaak met een vordering van onbepaalde waarde € 291 (als de eisende partij een natuurlijke persoon is) of € 626 (als de eisende partijen een rechtspersoon is). Dat is een aanzienlijk verschil met (de helft van) het griffierecht voor kantonzaken. De procedure Spreekuurrechter is dan ook voor partijen met een handelszaak veel goedkoper. Beoogd wordt om op die manier de toegankelijkheid van de rechtspraak te vergroten.

Tabel 2.1 geeft voor de verschillende zaken (zowel handels- als kantonzaken) de hoogte van het griffierecht van de procedure Spreekuurrechter weer.

In de pilot is bovendien vanaf het begin rekening gehouden met de mogelijkheid dat een partij niet in staat is om het griffierecht van € 39,50 voor onvermogenen te betalen. De Spreekuurrechter dient deze belemmering in dat geval overeenkomstig de jurisprudentie voor de toegang tot de rechter weg te nemen.⁴⁰ Daarbij wordt opgemerkt dat deze situatie zich alleen voor kan doen ten aanzien van partijen die geen rechtsbijstandverzekering hebben en partijen die door het Juridisch Loket worden doorverwezen naar de Spreekuurrechter.

Met de behandeling van een zaak door de Spreekuurrechter kunnen voor partijen meer kosten gemoeid zijn. Denk aan proceskosten of de kosten voor rechtsbijstand.⁴¹

38 In civiele zaken bij de rechtbank (handelszaken) betaalt zowel de partij die de rechtszaak start (eiser of verzoeker) als de partij die zich verdedigt (gedaagde of verweerder) griffierecht. Zie <https://www.rechtspraak.nl/Uw-Situatie/Kosten-rechtszaak/Griffierecht/Paginas/Griffierecht-civiel.aspx>.

39 Hierbij is uitgegaan van een zaak met een vordering van onbepaalde waarde. Wanneer de vordering hoger is, bedraagt het griffierecht zowel bij de procedure Spreekuurrechter als bij een reguliere procedure bij de rechtbank meer. Daarbij geldt uiteraard ook dat bij de procedure Spreekuurrechter het griffierecht slechts de helft van het griffierecht van kantonzaken bedraagt en dat de aanbrengeende partij met de procedure Spreekuurrechter wat griffierecht betreft goedkoper en de wederpartij duurder uit is.

40 De Spreekuurrechter zou dit kunnen doen door bijvoorbeeld het griffierecht voor die partij op nihil te stellen.

41 In een reguliere procedure is het bedrag dat partijen kwijt zijn aan de proceskosten of de kosten voor rechtsbijstand vele malen hoger dan het griffierecht dat de eisende partij voor de behandeling van de zaak dient te betalen.

In het Procesreglement wordt aandacht besteed aan de proceskosten. Van belang is dat partijen, gelet op de vrijwillige medewerking aan deze vorm van geschilbeslechting, zelf de door hen gemaakte kosten dienen te dragen. Bij een uitspraak is dan ook de hoofdregel dat de proceskosten tussen partijen worden gecompenseerd.

Tabel 2.1. Griffiekosten Spreekuurrechter

Jaar	Spreekuurzaken	Natuurlijke personen	Rechts- personen	Onvermogens
2017	met een onbepaalde waarde of met een beloop van niet meer dan € 1500	€ 39,50	€ 58,50	€ 39,50
	met een vordering, dan wel een verzoek met een beloop van meer dan € 500 en niet meer dan € 12.500	€ 111,50	€ 235,00	€ 39,50
	met een vordering, dan wel een verzoek met een beloop van meer dan € 12.500	€ 235,00	€ 469,50	€ 39,50
2018	met een onbepaalde waarde of met een beloop van niet meer dan € 500	€ 39,50	€ 59,50	€ 39,50
	met een vordering, dan wel een verzoek met een beloop van meer dan € 500 en niet meer dan € 12.500	€ 113,00	€ 238,00	€ 39,50
	met een vordering, dan wel een verzoek met een beloop van meer dan € 12.500	€ 238,00	€ 476,00	€ 39,50

De pilot in de praktijk

3.1 Inleiding

Waar in het vorige hoofdstuk is ingegaan op de formele procedures en de werkwijzen van de Spreekuurrechter *op papier*, wordt in dit hoofdstuk ingegaan op de procedure Spreekuurrechter *in de praktijk*. In dit hoofdstuk worden cijfers gepresenteerd over onder meer de aantallen en typen zaken en de wijze van afdoening, de gehanteerde selectiecriteria, de gang van zaken tijdens zittingen, de werkwijze van de rechters en de kosten van de pilot Spreekuurrechter.

3.2 De gang naar de Spreekuurrechter

3.2.1 Inleiding

De Spreekuurrechter behandelt alleen zaken die vooraf geschikt zijn bevonden. Maar wanneer is een zaak precies geschikt, welke type zaken worden door de Spreekuurrechter behandeld en wat zijn de motieven van partijen om hun zaak aan de Spreekuurrechter voor te leggen? Op deze vragen wordt in de volgende subparagrafen een antwoord gegeven. Ook wordt daarbij aandacht besteed aan de specifieke rol die het Bureau Spreekuurrechter in de (voorfase van) de procedure heeft.

3.2.2 Selectieprocedure/selectiecriteria

De Spreekuurrechter behandelt alleen zaken als (één van de) partijen door een verwijzer (is) zijn doorverwezen. De verwijzers zijn dus als eerste aan zet om te bepalen of een zaak daadwerkelijk geschikt is om te worden voorgelegd aan de Spreekuurrechter. Uit het onderzoek blijkt dat DAS Rechtsbijstand veel zaken heeft aangeleverd

(zie hierna figuur 3.5), onder meer doordat door de betreffende leidinggevende hierop is aangestuurd en hij een proactieve houding had ten aanzien van dit project. In tegenstelling tot de andere verwijzers waarbij dit minder het geval was. De selectiecriteria die in de procesbeschrijving zijn vastgelegd, zijn vrij algemeen. Vaak betreft het criteria die aangeven welke geschillen *niet* door de Spreekuurrechter mogen worden behandeld. Desondanks blijkt uit het onderzoek dat er in de praktijk een aantal algemene criteria bestaat dat de verwijzers gebruiken bij de selectie van zaken. Zij geven aan dat uiteraard altijd de voorwaarden van artikel 96 Rv (rechtsgevolgen die ter vrije bepaling van partijen zijn en beide partijen moeten mee willen doen) gelden. Met name het laatste wordt door medewerkers van de betrokken verwijzers als een belangrijk criterium genoemd. De behandelaars proeven eerst hoe de verstandhouding tussen partijen is. Het 'soort klant' bepaalt of een zaak kan worden doorverwezen. Met het soort klant wordt bedoeld: partij(en) moeten bereid zijn om er gezamenlijk uit te komen en de verhoudingen moeten nog niet zijn verhard. Verwijzers gaven daarbij aan dat partijen dicht bij elkaar staan, zoals het geval is bij burens en/of familie, vaak eerder geneigd zijn om tot een oplossing te komen. Als reden daarvoor werd door verwijzers genoemd dat het persoonlijke belang van partijen bij het verkrijgen van een (definitieve) oplossing in dat geval groot is. Zaken waarin de cliënt overtuigd is van zijn eigen gelijk en 'zijn gelijk wil halen', worden ongeschikt geacht voor de pilot. Partijen staan in die situatie niet positief tegenover een schikking en daarom is de bereidheid van partijen om mee te willen werken in dat geval klein of helemaal niet aanwezig.

Een ander selectie criterium is het 'soort zaak'. Volgens verwijzers moet de zaak te overzien zijn. Belangrijk is dat zaken niet zodanig juridisch complex zijn dat het doorlopen van de procedure Spreekuurrechter in de weg staat aan een goede behandeling van de zaak. Een voorbeeld hiervan zijn zaken waarbij (bewijsrechtelijk) nog veel onduidelijk is en nader onderzoek door deskundigen nodig is. In dat geval is het volgens de verwijzers beter om de reguliere procedure te doorlopen.

Verder speelt de 'grootte van de partijen' en de 'betrokkenheid van een advocaat' een rol bij de selectie van zaken. In de gesprekken die wij met verwijzers hebben gevoerd gaven zij aan dat grote partijen minder of niet geschikt werden geacht voor de pilot. Wanneer een grote onderneming betrokken is bij een zaak wordt die veelal door een bedrijfsjurist vertegenwoordigd. Volgens verwijzers komt daarmee het beginsel *equality of arms* in het geding, aangezien in dat geval procespartijen niet gelijk zijn aan elkaar en bij de Spreekuurrechter wel zelf het woord moeten voeren. Ook wanneer de wederpartij een advocaat in de arm heeft genomen wordt de zaak door verwijzers vaak niet geschikt geacht. Dat komt volgens hen omdat advocaten, naar de mening van de verwijzers, vaak geen heil zien in het doorlopen van de procedure Spreekuurrechter.

Ten slotte kijken verwijzers ook altijd of een 'andere vorm van geschilbeslechting' mogelijk is en welke mate van specialisme/deskundigheid nodig is om de zaak te

beoordelen. Wanneer de zaak op een andere manier – bijvoorbeeld door bemiddeling van de verwijzers zelf, door mediation of door een geschillencommissie – kan worden opgelost, is de noodzaak van het doorlopen van de procedure Spreekuurrechter niet zo groot. In dat geval wordt er vaak voor gekozen om die andere procedure te volgen (een voorbeeld hiervan zijn BOVAG-zaken die veelal worden voorgelegd aan de Geschillencommissie Voertuigen). Daarnaast wordt altijd gekeken welke deskundigheid nodig is om de zaak te behandelen en te beoordelen. Daarbij hanteren verwijzers de hoofdregel dat zaken die zij zelf minnelijk kunnen oplossen in beginsel ook op die manier worden afgehandeld. Indien een zaak – mede gelet op de complexiteit ervan – veel specialisme vergt en beter kan worden behandeld in een reguliere procedure, wordt de cliënt geadviseerd die procedure te doorlopen. Samenvattend hanteren verwijzers bij de beoordeling of een zaak wel of niet geschikt is voor de procedure Spreekuurrechter in de praktijk de volgende selectiecriteria:

- *Soort klant en de relatie van partijen:* partijen moeten bereid zijn om er samen uit te komen en de verstandshouding tussen partijen speelt een rol. Wat betreft de relatie van partijen geldt dat partijen die dicht bij elkaar staan (buren en/of familie) vaak eerder geneigd zijn om een oplossing te verkennen omdat het relationeel belang groot is.
- *Soort zaak:* de zaak mag niet te complex zijn.
- *De grootte van de partijen:* kleine partijen – bijvoorbeeld kleine ondernemers – zijn wel geschikt, grotere partijen minder. Als sprake is van een (groot) bedrijf met een eigen bedrijfsjurist zijn procespartijen op voorhand niet gelijk (equality of arms).
- *De betrokkenheid van een advocaat:* Als de wederpartij een advocaat in de arm heeft genomen wordt de zaak vaak niet geschikt geacht. Als reden hiervoor noemen de verwijzers dat advocaten vaak geen heil zien in het doorlopen van de procedure Spreekuurrechter.
- *Er is een andere vorm van geschilbeslechting mogelijk:* als het geschil op een andere manier kan worden opgelost, kiezen de verwijzers daarvoor. De aantrekkelijkheid van een procedure bij de Spreekuurrechter is dan minder groot.
- *De mate van specialisme e/deskundigheid die nodig is om een zaak te beoordelen.*

3.2.3 Het aanmelden van Spreekuurzaken

De pilot Spreekuurrechter is door Lennaerts bij alle verwijzers toegelicht. In de procesbeschrijving wordt de wijze waarop een zaak aanhangig kan worden gemaakt uitvoerig beschreven. Zo dient de verwijzer partijen eerst aan te kondigen bij het Bureau Spreekuurrechter, waarna het afwachten is of die partij(en) zich daadwerkelijk bij het Bureau melden. De huidige praktijk wijkt echter af van hetgeen destijds op papier is vastgelegd. Wanneer de verwijzers een zaak geschikt achten, melden zij deze door middel van het formulier "Aanmelding door verzekeraar bij Bureau SR"

aan bij het Bureau. De verwijzers moeten op dat formulier onder meer de volgende zaken invullen:

- de datum van de melding;
- de contactgegevens van de aanmelder;
- de contactgegevens van de potentiële wederpartij (voor zover bekend);
- het type zaak;
- een korte omschrijving van de zaak (het onderwerp);¹
- of de aanmelder een vertegenwoordiger meeneemt naar de zitting (advocaat of medewerker van de verzekeraar);
- of er contact is geweest met de potentiële wederpartij en zo ja of die partij wil meewerken en of de wederpartij wel of niet naar website/folder van de rechtbank is verwezen.

Uitgangspunt van de pilot was dat een geschil tweezijdig zou worden aangemeld, oftewel, dat de wederpartij ook voorafgaand aan aanmelding van een zaak zijn medewerking uitspreekt voor een procedure bij de Spreekuurrechter. Tevens had het de voorkeur van de Spreekuurrechters dat de aanvragende partij of de verwijzer zou bezien of toestemming van de wederpartij kon worden verkregen. In de praktijk heeft het Bureau Spreekuurrechter vanaf het begin van de pilot actief met de wederpartijen telefonisch contact opgenomen. Het uitgangspunt dat de partijen of de verwijzer bij voorkeur zelf peilt of de wederpartij iets ziet in deelname aan de pilot, is dus niet in de praktijk gebracht.

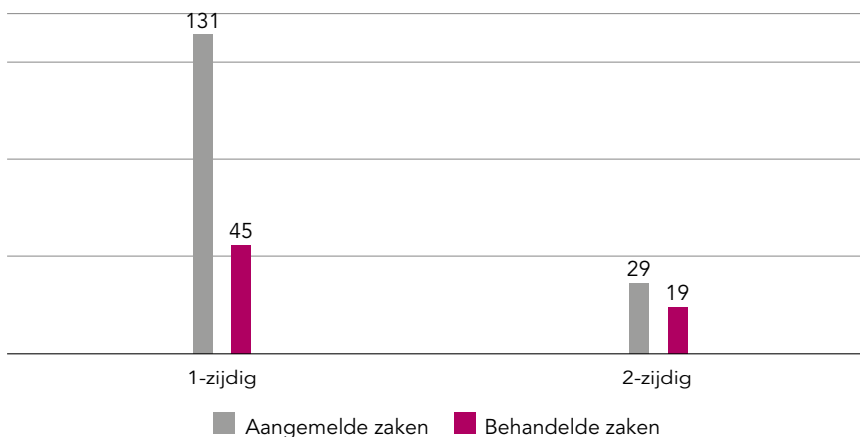
De inwerkingtreding van het tweede lid van artikel 96 Rv heeft inhoudelijk geen gevolgen gehad voor de procedure Spreekuurrechter. De wijziging van het artikel is met ingang van 1 september 2017 en dus pas halverwege de pilot in werking getreden. Medewerkers van het Bureau namen echter al voor de inwerkingtreding van het artikellid zelf contact op met de wederpartij.² De enige wijziging die is opgetreden is dat het procesreglement op een gegeven moment is gewijzigd, waarbij de procedure voor eenzijdige aanmelding in het reglement is verduidelijkt.

Volgens de verwijzers is het voor de verhoudingen tussen partijen beter als het Bureau als onafhankelijke derde met de andere partij in contact treedt. Alleen bij hoge uitzondering hebben partijen in de fase dat de zaak nog bij de verwijzer ligt al contact met elkaar gehad en wordt de zaak door beide partijen tegelijk aangemeld. In onderstaande grafiek is de verhouding tussen de één- en tweezijdig aangemelde

1 Het betreft een korte omschrijving van het soort zaak, niet van het concrete geschil. Op het formulier dient dus alleen te worden aangegeven of het bijvoorbeeld een huurzaak woonruimte, consumentenkoop of burengeschil betreft.

2 Het feit dat het artikellid pas halverwege de pilot in werking is getreden staat ook niet aan een toepassing van deze werkwijze in de weg. Een pilot biedt veel ruimte en is bij uitstek geschikt om met een bepaalde werkwijze te experimenteren.

zaken weergegeven. In totaal zijn 131 zaken eenzijdig en slechts 29 zaken tweezijdig aangemeld.

Figuur 3.1. Wijze van aanmelding³

Wat opvalt is het hoge percentage eenzijdig aangemelde zaken dat uiteindelijk niet door de Spreekrechter in behandeling is genomen. Van de eenzijdig aangemelde zaken wordt 34% door de Spreekrechter behandeld, van de tweezijdig aangemelde zaken 66%. Daaraan kan toegevoegd worden dat vijf zaken die tweezijdig zijn aangemeld niet door de Spreekrechter zijn behandeld omdat partijen voorafgaand aan de zitting al tot overeenstemming zijn gekomen.

Uit de interviews met het Bureau Spreekrechter blijkt dat de belangrijkste redenen waarom partijen niet willen meewerken aan de pilot zijn:

- de wederpartij is zich er niet van bewust dat sprake is van een geschil;
- de wederpartij ervaart het conflict niet als zijn of haar probleem;
- de verhouding met de andere partij is ernstig verstoord;
- de wederpartij denkt zo onder de (financiële) consequenties uit te komen.

³ Van de aangemelde zaken zijn er per 22 mei 2018 nog negen lopende zaken die nog niet door de Spreekrechter zijn behandeld. Het gaat daarbij om zeven 1-zijdig aangemelde zaken en twee 2-zijdig aangemelde zaken.

3.2.4 De rol van het Bureau Spreekuurrechter

De medewerkers van het Bureau hebben verschillende taken, waaronder het onderhouden van contacten met partijen en verwijzers, het geven van voorlichting aan betrokkenen over de pilot, het registreren van zaken, het bijhouden van zaaksdossiers en het plannen en organiseren van Spreekuurzittingen. Wanneer een zaak door een verwijzer is aangemeld en een medewerker van het Bureau twijfelt of de zaak geschikt is, wordt de zaak met een senior juridisch medewerker dan wel met één van de Spreekuurrechters besproken. In de praktijk is het maar een enkele keer gebeurd dat een zaak door de Spreekuurrechter niet geschikt is bevonden. Een aangedragen zaak die bijvoorbeeld niet door de Spreekuurrechter is behandeld omdat die als te omvangrijk en ingewikkeld is aangemerkt, betreft een aardbevingszaak.⁴

Zoals aangegeven was het idee dat een zaak met instemming van beide partijen door een verwijzer zou worden aangemeld. Al bij het begin van de pilot werd duidelijk dat dit uitgangspunt moest worden losgelaten en werden bij eenzijdige aanmeldingen vanuit het Bureau Spreekuurrechter brieven verstuurd met een uitleg over de procedure aan de wederpartij en vervolgens door een senior juridisch medewerker van het Bureau telefonisch contact opgenomen met die partij. Het Bureau belt met de wederpartij om deze te informeren over de pilot en de bedoeling van de Spreekuurrechter. Ook wordt aangegeven wat de voordelen (kunnen) zijn om de zaak door de Spreekuurrechter te laten behandelen (zoals de snelheid, lage kosten, zicht op een oplossing). In principe wordt met de wederpartij eenmalig contact opgenomen, maar het komt ook voor dat vaker contact wordt opgenomen om de gang van zaken toe te lichten of extra informatie te verschaffen indien er aarzelingen over deelname aanwezig zijn. De rol van het Bureau Spreekuurrechter gaat soms ook verder dan alleen feitelijk informeren. Er wordt soms meerdere malen door een medewerker van het Bureau met de wederpartij gebeld. Ook gaven partijen die in het onderzoek betrokken werden aan dat soms door het Bureau gestuurd of nadrukkelijk geadviseerd werd om deel te nemen aan de procedure, maar dat zij dat niet erg vonden omdat ze zelf ook graag een oplossing van het geschil wilden. De rol van de medewerkers van het Bureau in deze voorfase is bovendien aanzienlijk groter geworden dan aanvankelijk

4 Twee leden van de Tweede Kamer hebben naar aanleiding hiervan en de media-aandacht die dit heeft gekregen schriftelijke vragen gesteld over het blokkeren van de procedure bij de Spreekuurrechter voor aardbevingschadezaken. De Minister voor Rechtsbescherming heeft bij de beantwoording van deze vragen uitleg gegeven over waarom de Spreekuurrechters een dergelijke zaak te complex en niet geschikt voor de pilot achtten (zie de brief van 13 februari 2018, met kenmerk 2195333). Uiteindelijk is de zaak op grond van artikel 96 Rv alsnog bij de rechtbank aanhangig gemaakt.

was beoogd. Dit blijkt ook uit de tijd die het Bureau aan de pilot heeft besteed (zie paragraaf 4.2).

In telefonische interviews met partijen die hun geschil aan de Spreekuurrechter hebben voorgelegd zijn de rol van het Bureau en de communicatie rondom de aanmelding van de zaak aan de orde gekomen. De meningen hierover zijn over het algemeen positief. Sommigen hadden een aantal kritiekpunten.

“Ik ben benaderd door het Bureau van de Spreekuurrechter met de vraag of ik ervoor open stond om het geschil met behulp van de Spreekuurrechter op te lossen. In dat telefoongesprek zijn me de voordelen hiervan uitgelegd en het klonk me positief in de oren. Later kreeg ik nog een brief waarin alles nog eens uitgelegd werd. Hier was ik erg tevreden over.”

“Ik had het idee dat er wat op werd aangedrongen om mee te doen. Dat vond ik niet per se vervelend. Ik wilde namelijk graag van het geschil af zijn”.

“Ik kreeg een brief van de rechtbank of ik mee wilde doen aan de Spreekuurrechter. Ik zou er nog over gebeld worden. Dat is nooit gebeurd. Later kreeg ik weer een brief met daarin de mededeling dat de rechtbank meerdere keren geprobeerd heeft contact met mij op te nemen. Maar ik ben nooit gebeld.”

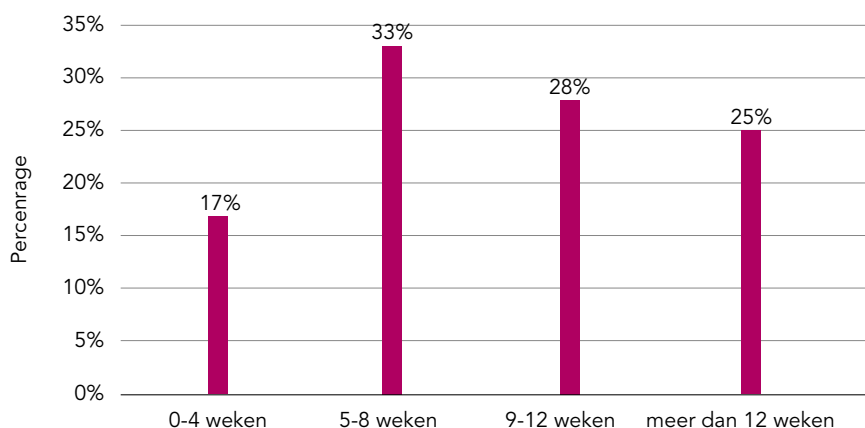
“Ik ontving een brief [van de rechtbank] met de vraag of ik mee wilde doen aan de procedure met de Spreekuurrechter. De brief was echter dusdanig slordig opgesteld met slecht leesbare bijlagen dat ik dacht dat de brief fake was. Bovendien was de brief aan mijn wederpartij geadresseerd. Ik denk dat de brieven verwisseld zijn. Ook is mij verteld dat er geen vertegenwoordigers aanwezig zouden zijn. Op de dag van de zitting bleken die er dus wel te zijn. Als ik dat had geweten had ik ook vertegenwoordiger meegenomen.”

Bij de selectie van dossiers let het Bureau op het onderwerp en met name naar de bereidheid van partijen om onderling tot een oplossing te komen.⁵ In de praktijk leidt dit er zelden of nooit toe dat een zaak niet behandeld wordt. Een medewerker van het Bureau bekijkt welke Spreekuurrechter in het onderwerp gespecialiseerd is en waar in de agenda nog ruimte is. Hierbij is belangrijk dat Spreekuurzaken met

⁵ Door het Bureau is slechts enkele keren ook naar de (juridische) complexiteit van de zaak gekeken.

voorrang (op zaken die in de reguliere procedure worden behandeld) worden ingeroosterd. Op die manier kan worden bewerkstelligd dat zaken zo spoedig mogelijk door een Spreekuurrechter worden behandeld. In tegenstelling tot wat in de procesbeschrijving staat, kunnen partijen dus niet zelf op basis van specialisme kiezen welke Spreekuurrechter hun zaak behandelt.

De periode tussen aanmelding en zitting is weergegeven in figuur 3.2. Iets minder dan de helft van de zittingen vindt plaats na meer dan acht weken na aanmelding van de zaak. Het uitgangspunt van de pilot was om de zaken zo snel mogelijk (hieraan was geen concrete termijn verbonden) na aanmelding in te plannen. Voor de gevallen waarin dit niet lukte werd dit met name veroorzaakt doordat een van de partijen veel verhinderdata opgaf waardoor een vroeg geplande zitting niet mogelijk was. Op verzoek werd de zittingsdatum dan naar een latere datum verplaatst.

Figuur 3.2. Aantal weken tussen aanmelding en zitting (n = 64)

In beginsel leidt de behandeling van een Spreekuurzaak er, in de ogen van een aantal rechters, niet toe dat andere (kanton)zaken niet of later worden behandeld. Die worden volgens rooster en planning behandeld. Wat de voorrangpositie van Spreekuurzitting wel met zich meebrengt is dat de rechter het dagdeel waarop de Spreekuurzitting is gepland, niet kan gebruiken voor reguliere zittingen en de voorbereiding daarvan. Dat komt er, aldus een geïnterviewde Spreekuurrechter, op neer dat de

voorbereiding van reguliere zittingen soms in de avonduren moet gebeuren. De president van de rechtbank benadrukt echter dat de tijd die aan Spreekuurzaken is besteed anders aan andere zaken zou zijn besteed. Op die manier heeft het “reguliere” werk door de pilot dus wel vertraging opgelopen.

Een juridisch administratief medewerker of senior juridisch medewerker van het Bureau Spreekuurrechter is als griffier bij de Spreekuurzittingen aanwezig.⁶ Daarbij geldt dat wanneer een Spreekuurrechter ter plaatste zitting houdt altijd een senior juridisch medewerker als griffier bij de zaak betrokken is.

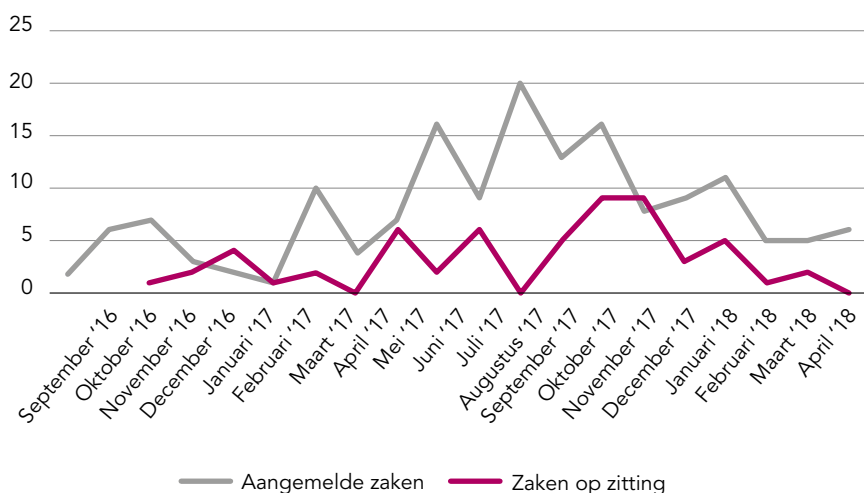
3.2.5 Type zaken en kenmerken

De in het onderzoek betrokken verwijzers zijn vanaf het begin betrokken geweest bij de pilot. Aanvankelijk liep het niet storm met de aanmelding van Spreekuurzaken. Halverwege 2017 liep het aantal aanmeldingen op doordat de verwijzers meer bekend raakten met de procedure en partijen frequenter informeerden over de mogelijkheid van de Spreekuurrechter. In 2018 liep het aantal aanmeldingen sterk terug. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat er bij de verwijzers onduidelijkheid was over de doorlooptijd van de pilot. Aanvankelijk zou deze tot 1 februari 2018 doorlopen, later is dat verlengd tot mei 2018. Uit interviews is gebleken dat voor sommige medewerkers van de verwijzende organisaties niet duidelijk was of er tot 1 mei 2018 zaken aangeleverd konden worden of dat Spreekuurzaken uiterlijk in mei behandeld zouden moeten zijn omdat de pilot per 1 mei 2018 stopte.

Tabel 3.3. Aantal aanmeldingen en zittingen per jaar. (Peildatum 22 mei 2018.)

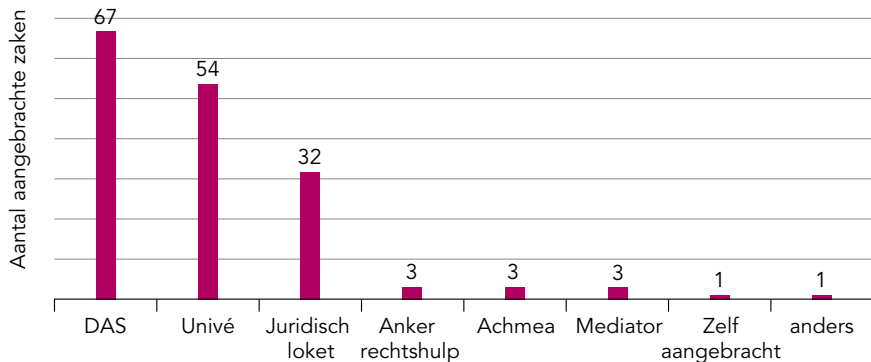
	Aangemeld	Op zitting	Nog lopend
2016	18	2	0
2017	115	51	3
2018	27	11	6

⁶ Opgemerkt wordt dat in plaats van de juridisch administratief medewerker of senior juridisch medewerker ook wel eens een junior juridisch medewerker wordt ingeschakeld als griffier bij het desbetreffende Spreekuur.

Figuur 3.4. Aantallen aanmeldingen en behandelde zaken

De meeste zaken zijn aangeleverd door DAS en Univé, zo blijkt uit figuur 3.5. In de praktijk is er per verwijzer meestal een beperkt aantal medewerkers dat daadwerkelijk doorverwijst. De beoordeling of een zaak geschikt is voor de Spreekuurrechter gebeurt door een teamleider dan wel de desbetreffende behandelaar. Van geval tot geval kijken zij aan de hand van (een aantal van) de hierboven genoemde selectiecriteria of een zaak al dan niet geschikt kan worden bevonden. Of een zaak geschikt is voor de Spreekuurrechter en partijen worden doorverwezen is dan ook afhankelijk van de beoordeling van de desbetreffende behandelaar. Tijdens de interviews werd ook duidelijk dat het doorverwijzen van zaken naar de Spreekuurrechter nog niet bij iedereen 'in het systeem' zit en dat de ene persoon een bepaalde soort zaak wel en de andere persoon niet heeft aangemeld bij de Spreekuurrechter. Het onderzoek laat dan ook zien dat ook personen die wel doorverwijzen, dat niet altijd doen als het wellicht wel zou kunnen.

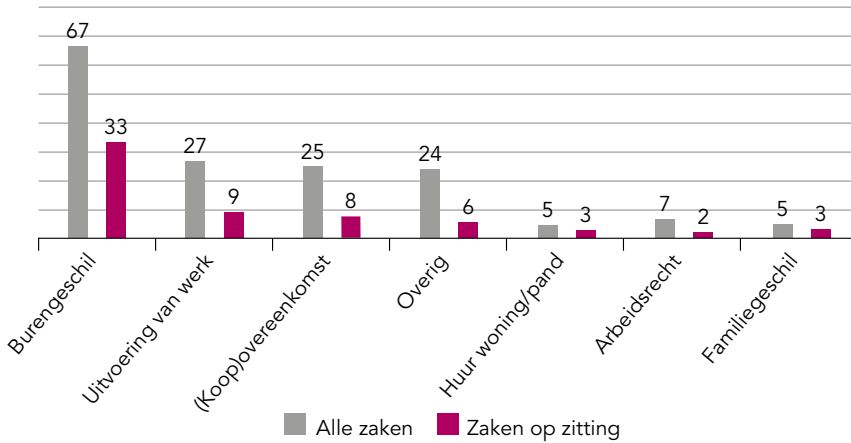

Figuur 3.5. Aantallen aanmeldingen per verwijzer⁷

In figuur 3.6 zijn de typen aangemelde zaken weergegeven. Op basis van het Excelbestand dat is aangeleverd door het Bureau Spreekuurrechter zijn de zaken gecategoriseerd. Hieruit blijkt dat de zaken in de pilot niet beperkt waren tot geschillen over burgerlijke rechten en plichten die zijn geregeld in de boeken 3 tot en met 7 van het Burgerlijk Wetboek, zoals in de procesbeschrijving was vastgelegd. In de pilot zijn ook drie zaken op het gebied van personen- en familierecht (boek 1 van het Burgerlijk Wetboek) behandeld.

Een groot deel van de zaken betreft burengeschillen, veelal over de bepaling van de erfrens. Een aantal zaken is gecategoriseerd als 'uitvoering van werk'. Het gaat dan bijvoorbeeld om geschillen tussen klant en aannemer over (ver)bouwwerkzaamheden. De categorie (koop)overeenkomst ziet op geschillen omtrent consumentenkoop. De categorie huur woning/pand ziet op geschillen tussen huurder en verhuurder. De categorie arbeidsrecht heeft betrekking op geschillen tussen werkgever en werknemer en de categorie familiegeschil ziet op geschillen met betrekking tot personen- en familierecht. De categorie 'overig' ziet op alle overige geschillen die niet binnen een van de hierboven genoemde categorieën vallen. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om een geschil tussen de gemeente en een bewoner over snippergroen, een geschil over de beëindiging van het lidmaatschap van een vereniging, een geschil over het gebruik van een handelsnaam, een geschil over grafrechten en over de nakoming van de uitvoering van een proces-verbaal.⁷

⁷ Deze verdeling van type zaken komt grotendeels overeen met de uitkomsten van een eerder onderzoek naar de Spreekuurrechter (op basis van ca. 30 zaken). Hierbij ging het om: burengeschillen (13), wanprestatie/nakoming contract (9), arbeidsgeschil (2), huur (3), gevolgen echtscheiding (1), diversen (2). Zie: Lennaerts 2017, blz. 2939.

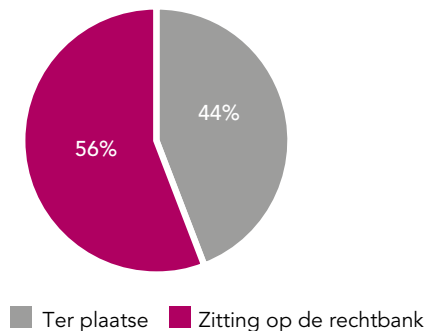
Figuur 3.6. Typen aangemelde en behandelde zaken (n = 64)

Als gekeken wordt naar de competentieregels is redelijk eenvoudig aan te geven welke reguliere rechter in deze zaken bevoegd zou zijn. Zaken over arbeids- en huurovereenkomsten behoren tot de competentie van de kantonrechter. Burengeschillen worden daarentegen regulier niet door de kantonrechter, maar door een handelsrechter behandeld. Het aantal burengeschillen dat in het kader van de pilot is behandeld, is opvallend hoog. In reguliere procedures worden die nauwelijks behandeld door de handelsrechter. Met betrekking tot waardevorderingen geldt ook een duidelijke verdeling tussen de kanton- en civiele rechter. Bij waardevorderingen tot € 25.000 is de kantonrechter bevoegd. Bedraagt de vordering meer dan wordt de zaak behandeld door een handelsrechter. Uit de wet volgt eveneens welke reguliere procedure – bijvoorbeeld een dagvaardings- of verzoekschriftprocedure gevolgd moet worden. Op basis van deze competentieregels en een inschatting van de Spreekuurrechters is het aannemelijk dat ongeveer 80% van de Spreekuurzaken in een reguliere procedure door een kanton- of handelsrechter behandeld had kunnen worden. Welk deel van die 80% door de kanton- en welk deel door de handelsrechter wordt behandeld, is niet te zeggen. Bepalend daarvoor is onder meer de hoogte van de vordering. Dit is echter op basis van de beschikbare gegevens niet te reconstrueren.

Interessant is of en zo ja in hoeverre de hierboven genoemde zaken in een reguliere procedure zouden zijn behandeld als de Spreekuurrechter niet zou bestaan. De

Spreekuurrechters hebben tijdens de interviews aangegeven dat een merendeel van de zaken (60 à 70%) waarschijnlijk – als de Spreekuurrechter niet bestond – in een reguliere procedure behandeld zou worden. In de enquête geeft een (kleine) meerderheid van de betrokken partijen (55%) aan dat ze hun zaak – als de pilot er niet was geweest – uiteindelijk toch aan de rechter zouden hebben voorgelegd. Daarbij gaat het om de partijen die zelf hun zaak aan de Spreekuurrechter hebben voorgelegd, niet om de wederpartijen. De belangrijkste redenen die partijen aangeven waarom ze in afwezigheid van de Spreekuurrechter hun zaak niet aan de reguliere rechter zouden hebben voorgelegd zijn gelegen in de kosten (36% van de respondenten die de zaak niet aan de reguliere rechter zouden hebben voorgelegd), de lange doorlooptijd in reguliere procedures (20%) en omdat de zaak te klein zou zijn (7%).

Tijdens de interviews vonden verwijzers, medewerkers van het Bureau en Spreekuurrechters het lastig om aan te geven wat een typische Spreekuurrechter-zaak is. Burengeschillen werden unaniem genoemd, maar ten aanzien van bijvoorbeeld huurzaken, consumentenzaken, (koop-) overeenkomsten en zaken over aanneming van werk verschilde men van mening. Dat komt onder meer doordat binnen deze typen zaken sprake is van een grote variëteit aan geschillen. Het gaat dan onder meer over geschillen met betrekking tot de uitvoering van een werk, geschillen over een aangekocht product, geschillen over de schade die een partij heeft geleden en geschillen over verborgen gebreken bij onroerende zaken. Zeer geschikt zijn volgens de gesprekspartners zaken waarbij een nauwe relatie tussen partijen bestaat en partijen gebaat zijn bij een goede verstandhouding omdat zij ook na de Spreekuurrechter nog veelvuldig met elkaar te maken krijgen. Als voorbeeld zijn tijdens de interviews door verwijzers en Spreekuurrechters burengeschillen, huurzaken en consumentenzaken genoemd. Zaken kunnen zowel ter plaatste als in de rechtbank worden behandeld. Uit figuur 3.7 blijkt dat de verdeling ongeveer gelijk is.

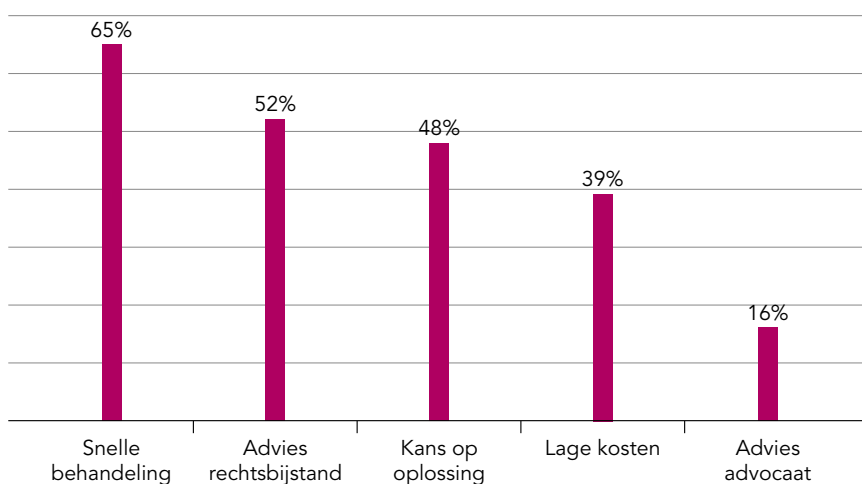

Figuur 3.7. Locatie van zitting (n = 64)

Vooral de behandeling van burengeschillen vindt op locatie (vooral bij partijen thuis) plaats. Bij sommige verwijzers bestond overigens de indruk dat een zitting van de Spreekuurrechter altijd ter plaatse plaatsvindt. Dat vond men soms ook een reden om een zitting door de Spreekuurrechter te laten behandelen. Behandeling ter plaatse was echter geen uitgangspunt. Het kost meer tijd voor de betrokken rechters en hun ondersteuning, waardoor na verloop van tijd is besloten om minder zaken op locatie te behandelen. Het onderzoek laat overigens zien dat in er in de praktijk geen duidelijke criteria bestaan op grond waarvan de Spreekuurrechter beslist wanneer een zaak wel of niet ter plaatse moet worden behandeld.

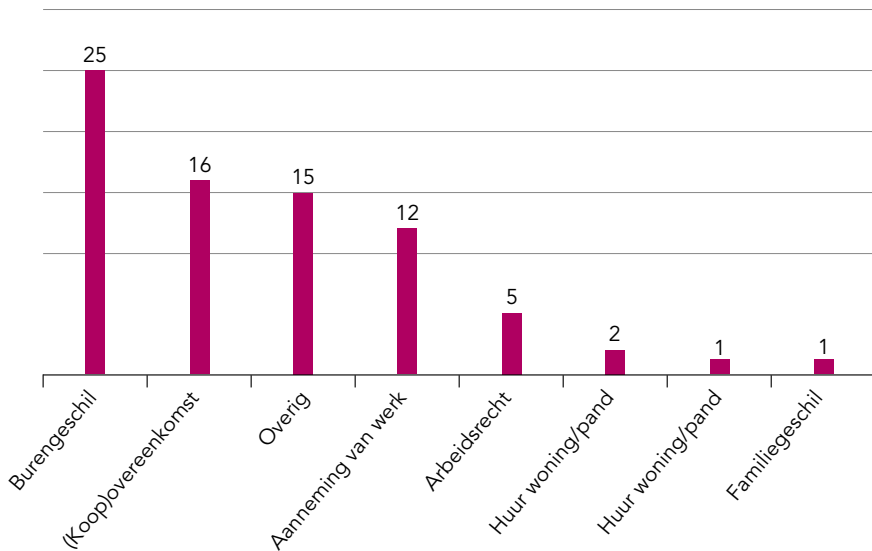
3.2.6 Motieven

Partijen kunnen uiteenlopende motieven hebben om hun zaak aan de Spreekuurrechter voor te leggen. Uit onze digitale enquête blijkt dat de aanbrengeende partijen de korte termijn waarbinnen hun zaak kon worden behandeld als belangrijkste reden voor deelname aan de pilot noemen. Andere motieven die vaak werden genoemd waren dat de rechtsbijstandverzekeraar met de suggestie kwam, de kans om tot een oplossing te komen hoog werd ingeschat, de lage kosten van de procedure en de informele werkwijze. In onderstaande figuur 3.8 staat in procenten weergegeven welke motieven voor deelname zijn genoemd. Respondenten konden hierbij meerdere antwoorden geven. Het gaat daarbij steeds om de partijen die hun zaak zelf hebben voorgelegd aan de Spreekuurrechter en niet om de 'wederpartijen'.

Figuur 3.8. Motieven voor deelname aan de pilot (n = 31)

Op de vraag in hoeverre de 'afhakkers' (d.w.z. degenen die na benadering door het Bureau Spreekuurrechter hebben afgezien van deelname) in type partij afwijkend zijn van de 'blijvers' en of en hoe hun geschil uiteindelijk is opgelost kan geen eenduidig antwoord worden gegeven. De respons op de enquête die is uitgezet onder deze groep was dermate laag dat hierover geen uitspraken gedaan kunnen worden. In figuur 3.9 is voor wat betreft de afhakers weergegeven om welk type zaak het ging.⁸ Ook onder de groep afhakers ging het het vaakst om een burengeschil (25 zaken). Andere typen zaken die veel voorkomen zijn geschillen omtrent (koop)overeenkomsten (16 zaken) en aanneming van werk (12 zaken). In de categorie 'overig' ging het bijvoorbeeld om geleden schade als gevolg van onjuist financieel advies, een geschil over de vergoeding van tandheekkundige kosten, een geschil over het gebruik van een handelsnaam en een geschil over grafrechten.

Figuur 3.9. Type zaken afhakers⁹

8 Deze informatie is afkomstig uit het Excelbestand met zaken dat het Bureau Spreekuurrechter in het kader van dit evaluatieonderzoek heeft aangeleverd.

9 Deze grafiek toont alle zaken die zijn afgevallen per peildatum 23 mei 2018.

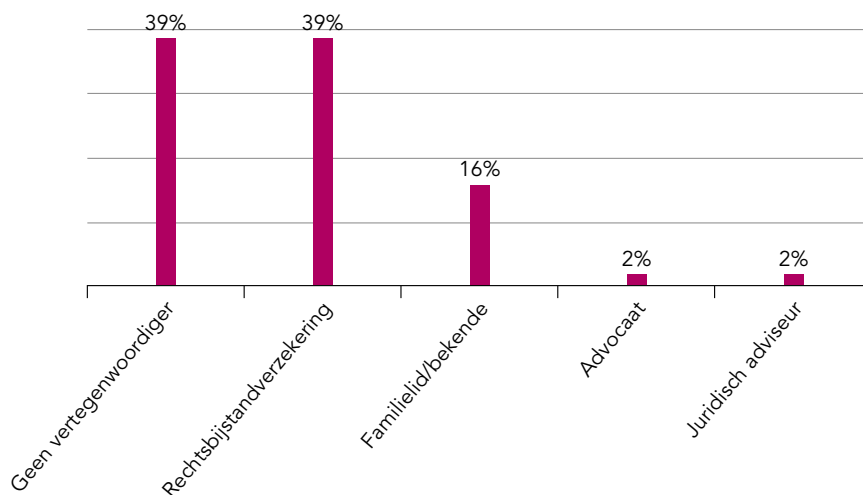
3.3 Het Spreekuur

3.3.1 Inleiding

In deze paragraaf wordt ingegaan op de gang van zaken tijdens de zittingen (ter plaatse of op de rechtbank). Eerst wordt ingegaan op de rol van partijen en vertegenwoordigers. Daarna wordt in paragraaf 3.3.3 een uitvoerig beeld geschetst van de zittingen. Deze impressie is gebaseerd op de door leden van het onderzoeksteam bijgewoonde zittingen. Dit verslag wordt uitgebreid gelardeerd met (anonieme) citaten van aanwezigen.

3.3.2 Rol partijen/vertegenwoordigers

In de enquête is aan de respondenten gevraagd of zij tijdens de Spreekuurzitting werden bijgestaan door een vertegenwoordiger. In figuur 3.10 staan de resultaten weergegeven.

Figuur 3.10. Vertegenwoordiging ter zitting (n = 44)

Uit onze telefonisch interviews blijkt dat het voor partijen niet altijd duidelijk was of het de bedoeling is dat er vertegenwoordigers aanwezig zijn tijdens de Spreekuurzitting.

“Op de dag van de zitting bleek dat mijn wederpartij wél een vertegenwoordiger had meegebracht. Dat vond ik vervelend. Ik was in de veronderstelling dat dit niet de bedoeling was. Als ik dat had geweten had ik ook een vertegenwoordiger meegenomen.”

“Tijdens de zitting bleek dat er twee juristen van [rechtsbijstandverzekeraar] aanwezig waren. Daar was mij niks over verteld. Ik werd daardoor nogal negatief verrast.”

Tijdens de zittingen voeren partijen meestal zelf het woord. Dit is gebleken uit de observaties van de zitting en ook uit de enquête onder de (weder)partijen. Van de respondenten geeft 79% aan vooral het eigen woord te hebben gevoerd. Partijen vertellen dus zelf wat hun probleem is en de Spreekuurrechtter gaat vervolgens een gesprek aan met de andere partij.

De rol van de vertegenwoordigers is beperkt tot die van ‘adviseur’. Vertegenwoordigers treden bij de Spreekuurrechtter in de zaak meer als begeleider dan als vertegenwoordiger op. Zij houden zich op de achtergrond en ondersteunen partijen alleen waar nodig (zoals bij het beproeven van de mogelijkheid om tot een schikking te komen). Dit is een andere rol dan de vertegenwoordigende rol die zij normaal bij de behandeling van een zaak door de rechtter in een reguliere procedure hebben. Het onderzoek laat zien dat sommige medewerkers van de verwijzers nog zoekende waren naar hun rol in de procedure. Tijdens de interviews werd bijvoorbeeld aangegeven dat Spreekuurrechtters redelijk snel iets als vaststaand aannemen (bijvoorbeeld een erfgrng of verborgen gebrek). Bij zaken over bijvoorbeeld verborgen gebreken wordt door de vertegenwoordiger normaal gesproken qua bewijsvoering een expertiseonderzoek geëist. De procedure Spreekuurrechtter kent echter een ander uitgangspunt en tijdens de zitting moet worden gekeken of partijen er onderling uit kunnen komen, zonder dat daadwerkelijk juridisch vast komt te staan of daadwerkelijk sprake is van een verborgen gebrek. Vertegenwoordigers gaven aan dit soms vanwege de rol die zij doorgaans gewend zijn, lastig te vinden. Daarnaast volgt uit de interviews

dat het voor vertegenwoordigers niet altijd helder is wat zij van een Spreekuurzitting kunnen verwachten. Bij de ene Spreekuurrechter gaat het er volgens verwijzers vrij formeel en bij de andere Spreekuurrechter heel informeel aan toe. Verder werd aangegeven dat vertegenwoordigers soms wel en soms weer niet het woord van de Spreekuurrechter krijgen en dat het soms onduidelijk is of een Spreekuurrechter ter plaatste komt kijken en/of is onduidelijk of de vertegenwoordiger al dan niet stukken (zoals foto's, overeenkomsten, etc.) mag sturen. De gesprekspartners gaven dan ook aan dat duidelijkere kaders soms gewenst zijn.

In de enquête geven alle respondenten aan het belangrijk tot zeer belangrijk te vinden dat zichzelf het woord konden voeren tijdens de Spreekuurzitting. De Spreekuurrechters gaven tijdens de interviews aan het ook zeer prettig te ervaren dat partijen zelf het woord voeren. Volgens hen komt het in de reguliere procedures wel eens voor dat zaken door vertegenwoordigers onnodig worden gejuridiseerd. In de procedure Spreekuurrechter staat slechts het geschil waar het daadwerkelijk om gaat centraal en wordt direct geprobeerd om een oplossing voor dat geschil te vinden. Zoals uit de volgende paragraaf blijkt, bestaat een belangrijk deel van de zitting (vaak een uur of langer) uit het boven water krijgen van de feiten van het geschil. Dit vloeit voort uit het feit dat de rechter in principe geen zaaksdossier heeft. De enige informatie die hij heeft is een zeer korte aanduiding van de aard van de zaak die door het Bureau en/of de verwijzer op het aanmeldingsformulier is geformuleerd. Deze aanduiding beslaat hoogstens enkele regels. De rechter heeft niet de beschikking over bijvoorbeeld foto's of pleitnota's. De rechter gaat dus blanco naar een zitting toe. Rechters oordelen hier verschillend over. Sommige vinden dit prettig, omdat hierdoor meer aandacht kan worden besteed aan het onderliggende probleem bij een geschil en het voorkomt dat een zitting nodeloos juridiseert. Andere rechters vinden het ontbreken van een dossier juist niet positief, juist omdat het dan veel tijd kost om de feiten te achterhalen. Een zitting duurt daardoor – zeker op locatie – vaak drie tot vier uur. Een aantal Spreekuurrechters heeft het Bureau na verloop van tijd verzocht om vooraf toch een (beknopt) dossier op te stellen met uitvoeriger informatie over de zaak.

3.3.3 Impressie

Door een tiental zittingen van de Spreekuurrechter bij te wonen hebben we een goed beeld gekregen van de gang van zaken en de handelwijzen van de (verschillende) rechters. In deze paragraaf wordt een impressie gegeven van de zittingen. Daarbij

maken we onderscheid tussen verschillende fasen die zich (impliciet) tijdens de zittingen voordoen, te weten de startfase, de informatiefase, de schikkingsfase en de eindfase.

Startfase

De startfase wordt over het algemeen kort gehouden. De rechter stelt zichzelf en de griffier voor en inventariseert welke partijen aanwezig zijn. Vervolgens legt hij kort uit wat de bedoeling is en welke rol partijen en hun eventuele vertegenwoordigers hierbij spelen. Vaak geeft de rechter aan dat de inbreng van de partijen groter is dan van een eventuele vertegenwoordiger. Enkele uitspraken van rechters aan het begin van de zitting:

“We gaan kijken of er wel een juridisch probleem is en of ik kan bijdragen aan een oplossing. U mag met uw rechtsbijstandverzekeraar overleggen, maar het is de bedoeling dat u zoveel mogelijk zelf verwoordt. Misschien kunnen we tot een oplossing komen, eventueel met een en ander vastgelegd in een vaststellings-overeenkomst.”

“We gaan er geen juristerij van maken. We overleggen wel, maar in normale taal.”

“Het idee is dat u zelf vertelt welk probleem u met uw buurman heeft.”

“Mijn bedoeling is aan u te vragen wat het probleem is. Ik hoor graag eerst uw verhaal en dan uw verhaal. Daarna bekijken we samen waar u staat en hoe u samen verder kunt.”

“Zegt u het eens, wat wilt u van de rechter?”

Informatiefase

De rechter schakelt zo snel mogelijk naar de volgende fase: de informatiefase. Hierin probeert hij alle informatie te krijgen van partijen die (onder meer) van belang is voor het realiseren van een schikking. Hij benadrukt hierbij dat hij weinig stukken heeft en van partijen wil horen wat de feiten zijn in de zaak.

“Ik heb een paar stukken ontvangen. Niet zoveel. Ik heb begrepen dat u bij elkaar in de buurt woont en misschien een probleem heeft met een boom.”

“Ik heb begrepen dat X een woning voor u zou bouwen en dit voor Y zou opleveren. Dit is niet gebeurd. En u heeft daarbij enkele opmerkingen over de staat van bouw. Veel meer weet ik niet.”

De rechter laat beide partijen het woord voeren. Hij neemt hierbij wel de regie in handen door het stellen van gerichte feitelijke en juridische vragen. Hierdoor probeert hij een goed inzicht te verkrijgen in het geschil. Ook stelt hij vragen waarmee hij het geschil afbakent en grijpt hij in op de momenten dat bepaalde informatie de verhoudingen tussen partijen meer op scherp zet.

“Zodra we het hebben over een schutting, hebben we met twee kanten te maken. U heeft een schutting geplaatst (...). Heeft u dit afgestemd met uw buurman? En wist u op dat moment hoe de kadastrale grenzen liepen?”

“Dit is uw kant van het verhaal. Wilt u daar nog iets over kwijt?”

“Als u uw verhaal nou eens vertelt, dan stel ik wel vragen.”

“Ik weet niet of die informatie nodig is. Zullen we proberen zo constructief mogelijk te zijn?”

“Ik heb behoefte aan inzicht in de feiten. Hoe lopen de kadastrale grenzen? Kunt u mij dit vertellen?”

“Er zit wel een heel groot gat tussen december 2015 en april 2018. Wat is er in die periode gebeurd?”

“Ik hoor heel veel verschillende zaken, maar waar bent u nu voor gekomen?”

“Laat de achterburen in dit verhaal maar achterwege, die zijn hier niet.”

“U vertelt meerdere dingen, maar uiteindelijk gaat het u om de boom? (...) Het gaat over de boom toch? Het is belangrijk dat u zich tot uw eigen conflict beperkt.”

Deze fase van de zitting staat in het teken van het boven tafel krijgen van informatie die van belang is om partijen richting een schikking te bewegen. De rechter is op zoek naar informatie om inzicht te kunnen bieden in de posities van partijen onderhandelingen mogelijk te maken teneinde het geschil te beslechten. Hierbij stelt hij al snel vragen die partijen bewust moeten maken van hun posities, houdt hij partijen een spiegel voor en laat hij zich uit over bepaalde standpunten van partijen.

“Waren de verhoudingen op dat moment dan dusdanig dat u niet even kon overleggen over het verplaatsen van de auto?”

“In wiens risicosfeer ligt het dat de kozijnen niet tijdig werden geleverd?”

“Het was toch zo dat u een werk van stoffelijke aard zou opleveren? U stelde facturen op toch? Dan hebben we toch te maken met een overeenkomst van aanneming van werk?”

“U moet zich realiseren dat u te maken heeft met het burgerlijk wetboek als professionele bouwer.”

De rechter wil vervolgens weten welke positie partijen innemen.

“Heeft u een claim op tafel gelegd? Bijvoorbeeld dat u geen overschrijding toestaat (...)? Zegt u nu eigenlijk dat de schutting moet worden afgebroken en op eigen grond gezet moet worden?”

Schikkingsfase

De rechter start de schikkingsfase met het inventariseren van ideeën van partijen over een mogelijke oplossingsrichting.

“Hoe zou u vinden dat de zaak opgelost moet worden?”

“Hoe wilt u nu verder?”

“Wat wilt u precies. Wilt u het oplossen met elkaar?”

“Het gaat u echt niet meer over alleen over de boom, dat gaat er bij mij niet meer in.”

“Hoe wilt u nu verder? Ik hoorde u zojuist over een normale verstandhouding praten. Is dat iets wat u ook wilt?”

“Oké, ik merk dat u er op deze manier niet uit gaat komen samen. Dan wil ik u ten aanzien van dit punt even iets voorhouden. Als u hier samen niet uitkomt dan zult u een procedure moeten starten. Dat is denk ik iets wat u beiden niet wilt.”

“U zegt dat u zeer gevoelig bent. Dat is misschien wel heel waardevol. Dat kunt u toch uitspreken?”

“We hebben tot dusver alle punten kunnen oplossen, u gaat mij niet vertellen dat we er op dit punt ook niet uit kunnen komen. Kunnen de kosten hiervan niet gemiddeld worden?”

In deze schikkingsfase van de zitting probeert de rechter partijen er bewust van te maken dat een gezamenlijke oplossing de beste optie is. Hij beweegt partijen ertoe om zich in de situatie van de ander te verplaatsen. Hij doet hierbij een sterk beroep op partijen om de oplossing te zoeken in het midden.

“Uw opmerking landt bij uw wederpartij als een verwijt. Wat hebt u daaraan? U heeft als burens belang bij een zo goed mogelijke verstandhouding.”

“Als burens is het belangrijk om goed met elkaar in overleg te gaan. Soms moet men dan verder kijken dan de dag van morgen.”

“Hoe we het ook wenden of keren, we zitten hier met een conflict. Dus we kunnen het maar beter hebben over een oplossing, toch?”

“Ik heb uw verhaal aangehoord. We praten nu niet meer over het verleden. U heeft er allebei voor gekozen om hier te komen, dus we gaan nu kijken naar een oplossing.”

“Indien u een goede verstandhouding met elkaar wilt, dan ligt het voor de hand om zich in elkaar te verplaatsen. U moet de ander gunnen waarvan u graag ziet dat de ander het u gunt.”

“Kunt u zich voorstellen dat dit een teleurstelling was voor de andere partij?”

“Ik voel mij als rechter niet verplicht om als mediator aan de slag te gaan, terwijl u als volwassenen niet zo’n klein probleem kunt oplossen.”

“Het lijkt mij dat u gewoon samen goede afspraken moet maken. U hoeft geen goede vrienden te zijn, maar je moet wel met elkaar kunnen samenleven als burens.”

“Kijkt u eens naar deze foto. U woont in een stad. U heeft te maken met andere mensen en u heeft een buurvrouw die gevoelig is. Wat is het probleem als de buurvrouw bij u komt en aangeeft waar zij problemen mee heeft? U kunt hier toch rekening mee houden? (...) En ook voor u geldt dat u te maken heeft met burens. Ook als u gevoelig bent, heeft u bepaalde zaken te accepteren en anders is het misschien beter om ergens anders te gaan wonen.”

De rechter oefent wat druk uit en probeert partijen te doen beseffen dat zij beide water bij de wijn moeten doen. De rechter doet hierbij vaak zelf voorstellen voor de mogelijke oplossingsrichting.

“U noemt bedrag X en u noemt bedrag Y. Als we daar nou eens tussenin gaan zitten, kan iedereen daarmee leven?”

“U zou moeten bedenken hoe u kunt bijdragen aan een goede verstandhouding.”

“Want welk water heeft u dan bij welke wijn geschonken? Helemaal geen toch?”

“U moet betalen voor het geleverde werk. Aan de andere kant moet u deugdelijk werk opleveren.”

“Ik beluister bij uw cliënt geen handreiking tot nu toe. Klopt dit? Is de familie bereid om wat te doen? Je zou natuurlijk kunnen zeggen dat er wel kosten zijn gemaakt. Als er een procedure gevoerd zou moeten worden bij de rechter en er wordt een overschrijding geconstateerd, zou er wel sprake kunnen zijn van een schadevergoeding. Het zal niet gaan om hoge bedragen, maar toch. Is het een denkrichting dat we afsluiten met een bedrag en de situatie zo laten als hij is?”

“Kunnen we dit bedrag ook niet gewoon middelen? Dan hebben we alle punten gehad en kunnen we er samen een dikke streep onder zetten.”

De rechter geeft een doorkijkje in het juridisch kader en laat daarbij doorschineren wat hij van de zaak vindt. Indien nodig richt hij zich hierbij tot de vertegenwoordigers van partijen.

“U heeft geen last van de boom, behalve van de overhangende takken, maar daar is een regeling voor. Waarom zullen we hier dan een probleem van maken?”

“Dat zij alles bepalen komt doordat zij eigenaar zijn van dat stuk grond. Daar heeft u mee te dealen, of u dat nu leuk vindt of niet.”

“Er is sprake van een kleine overschrijding. Het is de vraag of de overschrijding zo groot is om succes bij de rechter te halen. U <richting de vertegenwoordiger> kent ook de jurisprudentie over de vraag wanneer verwijdering geëist kan worden bij een overschrijding.”

“Dat iets geen handtekening bevat, zegt niets. De rechter is daar niet altijd van onder de indruk.”

“Neemt u van mij aan dat u een overeenkomst van aanneming van werk hebt afgesloten. U zult in dit gebouw geen rechter vinden die daar anders tegenaan kijkt. (...) Denkt u dan dat ik als rechter onder de indruk ben als u zegt dat andere partijen dit en dat niet op tijd leveren? Dat hoort toch bij uw expertise?”

Vaak volgt een schorsing waarbij partijen zich met hun vertegenwoordiger (indien aanwezig) terugtrekken. In het geval partijen niet tot een onderlinge oplossing zijn gekomen tijdens een eerste schorsing, haalt de rechter na de schorsing vaak alles uit de kast om partijen alsnog te bewegen met elkaar te gaan praten over een oplossing. Hierbij benadrukt hij de voordelen van een schikking en wijst hij partijen op de nadelen van het procederen in een reguliere procedure.

“Indien u er samen niet uitkomt, maken we er een gewone procedure van. Ik zal de zaak dan doorverwijzen naar de rol. U krijgt dan als eerste de gelegenheid om binnen vier weken schriftelijk een conclusie van eis in te dienen. Vervolgens krijgt u <richting de wederpartij> vier weken de tijd op een conclusie van antwoord in te dienen. Vervolgens gaan er nog een aantal weken overheen voordat er een uitspraak wordt gedaan. En wanneer de erfgrenzen bepaald moeten worden, zal ik hiervoor een opdracht geven aan een deskundige. Dit brengt extra kosten met zich mee.”

“U wilt hier nog over nadenken? Mijn ervaring is toch wel dat iedereen zich weer ingraaft in zijn of haar eigen standpunten. De wederpartij geeft aan dat zij bereid zijn de schutting te laten begroeien en de tegels te verwijderen. Dit gebaar moet u afzetten tegen het inslaan van een juridische weg. En dat is nog geen gelopen race.”

“Als u dit zo hoort, vraagt u zich dan niet af waar u mee bezig bent? U bent burenl!”

“U heeft een valse start gehad. Waarom houdt u niet gewoon op?”

“Laten we even praktisch zijn. Stel u komt er niet samen uit. U gaat dan procederen, maar u kunt nog steeds de woning niet betrekken. De schade zal steeds verder oplopen. (...) U zal een handelszaak moeten voeren. U zult dan meer dan € 10.000 kwijt zijn aan proceskosten.”

Bij een aantal geobserveerde zittingen drong de rechter aan op een schikking, ook als partijen zelf al herhaaldelijk hadden aangegeven dat zij de voorkeur gaven aan een uitspraak. In deze gevallen legde de rechter zich niet neer bij de uitkomst van een eerdere schikkingspoging, maar stelde hij bijvoorbeeld voor om nog eens een keer de gang op te gaan en praatte hij net zo lang op partijen in tot ze met het voorstel instemden. Een zitting kan in zo'n geval weliswaar uitmonden in een schikking, maar dit wil niet altijd zeggen dat partijen hierdoor ook dichterbij elkaar zijn gekomen of tevreden zijn over de uitkomst. In een aantal interviews is een dergelijke uitkomst omschreven als een 'dwangschikking'.

Eindfase

Bij de procedure Spreekuurrechter wordt hetgeen ter zitting door partijen is gezegd en is afgesproken niet altijd vastgelegd in een proces-verbaal. Dit is wat betreft de reguliere procedures vergelijkbaar met de behandeling van kantonzaken, maar verschilt weer met de behandeling van handelszaken waarbij na een comparitie van partijen altijd een proces-verbaal moet worden opgesteld. Wanneer partijen tijdens de zitting niet tot een (definitieve) oplossing van het geschil zijn gekomen, maar er wel afspraken worden gemaakt over 'hoe nu verder', dan worden die afspraken in beginsel niet in een vaststellingsovereenkomst of proces-verbaal opgenomen. Pas wanneer de procedure verder is gegaan of partijen hebben aangegeven er onderling uit te zijn gekomen en alsnog een vaststellingsovereenkomst wensen, wordt een overeenkomst opgesteld. Als de partijen tot een schikking zijn gekomen, wordt direct een vaststellingsovereenkomst opgemaakt, voorgelezen, geprint en uiteindelijk ondertekend. Bij een zitting ter plaatse wordt de vaststellingsovereenkomst meteen op een laptop uitgewerkt. Vervolgens wordt de overeenkomst geprint met een portable printer.

De Spreekuurrechters geven – met name bij burengeschillen – tijdens de zitting en vooral in de eindfase aan hoe partijen in de toekomst met elkaar om zouden moeten gaan.

“Ga met elkaar praten als het misloopt. Probeer een manier te vinden om goed met elkaar om te gaan en slik eens een keer wat in.”

In het geval tijdens de Spreekuurzitting geen oplossing is gevonden voor het conflict (en dus ook geen vaststellingsovereenkomst is opgemaakt), worden afspraken gemaakt over de verdere gang van zaken. De Spreekuurrechter heeft veel vrijheid om – in overleg met partijen – te bepalen op welke wijze de zaak verder wordt behandeld. In de praktijk blijkt dat de Spreekuurrechter partijen vaak een bedenkttermijn geeft. Daarbij vraagt hij partijen om er nog eens goed over na te denken en wordt afgesproken dat als er behoefte is aan verder procederen, partijen hun standpunten (vorderingen en verweer) op papier zetten en opsturen naar het Bureau Spreekuurrechter. De Spreekuurrechter die de betreffende zitting heeft voorgezeten bepaalt vervolgens hoe de procedure verder gaat. Meestal wordt in dat geval door diezelfde rechter een uitspraak gedaan. Het is ook voorgekomen dat partijen de tijd kregen om over een oplossing na te denken. Zij moesten dan aan het Bureau Spreekuurrechter laten weten of zij onderling tot overeenstemming waren gekomen (en daar nog iets van in een vaststellingsovereenkomst vastgelegd wilden hebben) of dat zij de Spreekuurrechter toch om een uitspraak vragen. Eveneens is voorgekomen dat een zaak is aangehouden waarbij er een tweede Spreekuur is gehouden en de Spreekuurrechter uiteindelijk een einduitspraak heeft gedaan (zie paragraaf 5.1.2). Uit het onderzoek blijkt dan ook dat de Spreekuurrechter verschillende opties (en variaties op de opties die in de projectbeschrijving zijn genoemd) toepast.

3.4 Kosten voor de rechtspraak

Wat zijn de kosten van de uitvoering van de pilot Spreekuurrechter? Deze kosten zitten in de personele kosten van de betrokken rechters en hun juridische ondersteuning (bestaande uit administratie, juridisch-administratief medewerkers en juridisch medewerkers). De betrokken rechters en juridische ondersteuning schrijven geen tijd, dus de precieze tijdsinzet (en daarmee kosten) voor de pilot is niet te achterhalen. De betrokkenen hebben daarom in het kader van dit onderzoek hun gemiddelde tijdsbeslag per week of per zaak zelf (achteraf) ingeschat. Deze inzet is door ons geverifieerd bij de betrokkenen en door hen gefiatteerd. Dit leidt tot de volgende totale (geschatte) ureninzet in 2016, 2017 en 2018. De tijdsbesteding is vervolgens op geld gewaardeerd. De berekening is ontleend aan een kostenopgave van de Rechtbank Noord-Nederland, gebaseerd op de geschatte tijdsinzet en de kosten per fte, per type functie. Hierbij worden de functies gebruikt zoals die aan ons zijn aangeleverd.

Tabel 3.11. Ureninzet en kosten uitvoering pilot

	Uren 2016	Uren 2017	Uren 2018	Aantal uren totaal	Kosten (excl. overhead)
Administratie	150	600	250	1.000	41.409
Juridisch- administratieve mdw.	75	300	125	500	22.027
Juridisch medewerkers	75	300	125	500	30.837
Rechters	8	188	56	252	27.226
Totaal	308	1.388	556	2.252	121.499

De uitvoeringskosten van de pilot bedragen daarmee ruim € 120.000. Dit is exclusief de opslag voor overheadkosten, waarbij de Rechtbank Noord-Nederland de norm van 27% hanteert. Het gaat hierbij steeds om de uren en kosten die besteed zijn aan de *uitvoering* van de pilot. De uren en kosten die gemoeid zijn met het opzetten en begeleiden van de pilot zijn hierin niet meegenomen. Deze kosten zijn niet bekend. In totaal zijn dus gedurende de twintig maanden waarin de pilot gelopen heeft, zo'n 2.250 uren besteed aan de uitvoering ervan. Daarvan zijn relatief weinig uren besteed aan de 64 zaken die door de Spreekuurrechters daadwerkelijk behandeld zijn. De Spreekuurrechters besteden gemiddeld 4 uur aan de behandeling van een zaak. In feite betreft dat alleen de zitting, in geval van zittingen op locatie inclusief reistijd. Meer tijd zijn rechters in principe niet kwijt aan een Spreekuurzitting. Er zijn immers geen of een zeer beperkt aantal dossiers dus voorbereidingstijd is er niet of nauwelijks. Omdat vrijwel alle zaken in een schikking eindigen en tijdens de zitting de vaststellingsovereenkomst wordt opgemaakt en getekend, is een rechter na afloop van een zitting ook geen tijd kwijt aan een zaak. In de enkele gevallen waarin het niet tot een schikking is gekomen en uiteindelijk vonnis moest worden gewezen, gebeurde het opstellen ervan door de ondersteuning en niet door de rechters. Voor de ondersteuning geldt ook dat de meeste tijd van een op zitting behandelde zaak opgaat aan de zitting zelf. Bij een zitting is behalve een rechter ook altijd een ondersteuner aanwezig (bij zittingen ter plaatse is dat een juridisch medewerker). Net als voor de rechters, gaat het dan om een gemiddelde tijdsbesteding van 4 uur. De

ondersteuning (administratief en juridisch) was daarnaast tijd kwijt aan de voorbereiding van een zitting, waaronder:

- verwerken aanmeldingen;
- contact opnemen met partij en/of verwijzer;
- contact opnemen met wederpartij;
- logistieke voorbereiding;
- indien aanwezig, samenstellen (beperkt) dossier;
- administratief nawerk na schikking;
- in geval er niet geschikt is: administratief en inhoudelijk nawerk.

Gemiddeld bedraagt de extra tijd voor de administratieve en juridische ondersteuning, naast de zitting, 3 uur.

In totaal heeft de Spreekuurrechter 64 zaken behandeld. De tijdsbesteding voor de behandeling van deze zaken bedraagt daarmee, op basis van het voorgaande, $(64 \cdot 4 \text{ uur}) = 256 + (64 \cdot 7) = 448 = 704$ uren. Dat is ongeveer een derde van de in totaal aan de uitvoering van de pilot bestede uren (zijnde 2.252 uren, zie tabel 3.11). Dat betekent dat 1.548 uren door de ondersteuning zijn besteed aan activiteiten die niet rechtstreeks samenhangen met behandelde zaken.

Een van de onderwerpen waaraan de resterende 1.548 uren zijn besteed, betreft de eenzijdige aanmeldingen. Zoals eerder in dit hoofdstuk is beschreven, was het aan het Bureau van de Spreekuurrechter om bij eenzijdige aanmeldingen de wederpartijen te benaderen, te informeren, voor te lichten en ertoe te bewegen om mee te werken aan de pilot door hun geschil te laten behandelen door de Spreekuurrechter. In totaal zijn 86 eenzijdig aangemelde zaken niet door de Spreekuurrechter behandeld omdat de (weder)partij niet wilde meewerken (zie figuur 3.1). Uitgaande van een (ruime) inschatting dat de interactie met de uiteindelijk afhakende wederpartijen (en met de aanmeldende partijen waarvan het geschil niet door de Spreekuurrechter zou worden behandeld) gemiddeld 4 uur per keer is, komt dit uit op 344 uren. Dan resteren er nog $(2.252 - 704 - 344 =) 1.204$ uren voor de ondersteuning, oftewel gemiddeld 15 uur per week. Deze twee dagen zijn, zo wordt door een medewerker van het Bureau aangegeven, besteed aan alle overige voorkomende werkzaamheden die samenhangen met het project, zoals voorlichting over het project en overleg met Univé en het Juridisch Loket of een zaak in behandeling kon worden genomen. Hoe kan de tijdsbesteding voor Spreekuurzaken worden afgezet tegen de tijdsbesteding indien de in het kader van de pilot behandelde zaken in de reguliere procedure zouden zijn behandeld? Er is een aantal onderzoeken beschikbaar over de tijdsbesteding in rechtszaken.

De Raad voor de rechtspraak heeft in 2017 een landelijk tijdbestedingsonderzoek laten verrichten.¹⁰ Daarin is onder meer per rechtsgebied de tijdsbesteding in minuten per zaak van rechters en de juridische ondersteuning geïnventariseerd. Hieruit volgt dat bij sector civiel (team handelszaken) zowel rechters als de juridische ondersteuning gemiddeld ongeveer 5 uur kwijt zijn aan de behandeling van een zaak. De gemiddelde behandeltijd van een kantonzaak bedraagt zowel voor rechters als de juridische ondersteuning slechts een half uur.¹¹

WODC en Raad voor de rechtspraak publiceren jaarlijks statistische gegevens over civiele rechtspleging in Rechtspleging Civiel en Bestuur.¹² Hierin worden onder meer de gemiddelde behandeltijden per zaak weergegeven. Rechters besteden gemiddeld 292 minuten per zaak in het rechtsgebied civiel handel en 23 minuten aan kantonzaken.¹³ Voor de juridische ondersteuning gaat het daarbij om resp. 295 en 32 minuten.

Dit soort meta-studies heeft als nadeel dat de vergelijking met de Spreekuurzaken niet zuiver is. Zo zijn de zaken van de Spreekurrechter niet juridisch complex of tijdrovend, reguliere civiele of handelszaken kunnen wel complex zijn. De tijdsduur van zaken in de reguliere procedure loopt daardoor veel meer uiteen dan bij de Spreekurrechter (zie hiervoor). We kiezen er daarom voor om de tijdsbesteding van Spreekuurzaken niet te vergelijken met meta-studies, maar af te gaan op de inschattingen van de betrokken rechters en het Bureau. Hun inschatting is dat de tijdsbesteding van een Spreekuurzaak globaal genomen dezelfde is als van een vergelijkbare zaak in een reguliere procedure. Er is een aantal factoren die in de Spreekuurprocedure minder tijd vergen dan in de reguliere procedure en een aantal factoren die meer tijd vergen dan in de reguliere procedure:

10 De rapportage van 10 april 2018 is bedoeld voor intern gebruik, maar het onderzoeksteam heeft toestemming gekregen de cijfers van de gemiddelde tijdbesteding per zaak van rechters en de juridische ondersteuning in het kader van dit onderzoek te gebruiken.

11 Hierbij merken wij op dat deze informatie afkomstig is uit de eindrapportage van 10 april 2018 van het tijdbestedingsonderzoek Rechtspraak 2017 en dat bij deze resultaten ook de afhandeling van verstekzaken is begrepen. Als gevolg hiervan valt de gemiddelde behandeltijd lager uit dan wanneer verstekzaken buiten beschouwing worden gelaten.

12 <https://www.wodc.nl/cijfers-en-prognoses/rechtspleging-civiel-en-bestuur>.

13 Hierbij geldt ook weer dat de gemiddelde bestedingstijd wordt beïnvloed door de afhandeling van verstekzaken.

Tabel 3.12. Factoren die zorgen voor een grotere resp. kleinere tijdsbesteding in de procedure Spreekuurrechter, vergeleken met dezelfde zaak in een reguliere procedure

Activiteiten in pilot die relatief veel tijd kosten	Activiteiten in pilot die relatief weinig tijd kosten
Benaderen, informeren, voorlichten en tot medewerking verleiden van wederpartijen bij eenzijdige aanmeldingen	Geen dossiervorming, geen inhoudelijke voorbereiding van de zitting
Langere zitting doordat feitenverzameling op zitting plaatsvindt en niet op basis van dossier	Hoger schikkingspercentage, dus minder vonnissen uit te schrijven
Langere zittingen door grotere inzet rechters op schikkingen en daarmee samenhangende schorsingen	

Al met al is de inschatting van betrokkenen dat de tijdsintensievere en –extensievere factoren op het totaal van de 64 zaken behoorlijk tegen elkaar opwegen. Dat geldt voor de daadwerkelijk behandelde zaken voor zowel rechters als ondersteuning. Uit het voorgaande bleek dat de ondersteuning daarnaast relatief veel tijd kwijt was aan niet-zaaksgelateerde aspecten (zoals bij eenzijdige aanmeldingen waarbij de wederpartij uiteindelijk niet wilde meewerken). Dat laatste maakt dat de procedure Spreekuurrechter in de huidige vorm (met eenzijdige aanmeldingen) duurder is dan een reguliere procedure.

Ervaringen van partijen

4.1 Inleiding

De respondenten is gevraagd naar hun ervaringen tijdens de Spreekuurzitting en hun oordeel over het optreden van de rechter. Ten aanzien van de ervaringen van partijen met de Spreekuurzitting is gevraagd naar de verschillende aspecten van 'procedurele rechtvaardigheid'. Procedurele rechtvaardigheid heeft betrekking op de perceptie van de wijze waarop procedures zijn verlopen. De mate waarin de procedure als rechtvaardig wordt ervaren houdt verband met de acceptatie van de resultaten. Negatieve uitkomsten zijn beter verteerbaar als men het gevoel heeft dat er een rechtvaardig proces heeft plaatsgevonden.¹ Het onderzoek heeft geen informatie opgeleverd over de verwachtingen en ervaringen van partijen met betrekking tot de selectie van zaken.

4.2 Oordeel over het optreden van de Spreekuurrechter

Ten aanzien van het optreden van de Spreekuurrechter zijn verschillende stellingen voorgelegd aan de respondenten. Het gaat om de volgende stellingen:

Stelling 1: De Spreekuurrechter gaf mij de ruimte om mijn kant van het verhaal te vertellen

Stelling 2: De rechter luisterde naar mijn standpunt

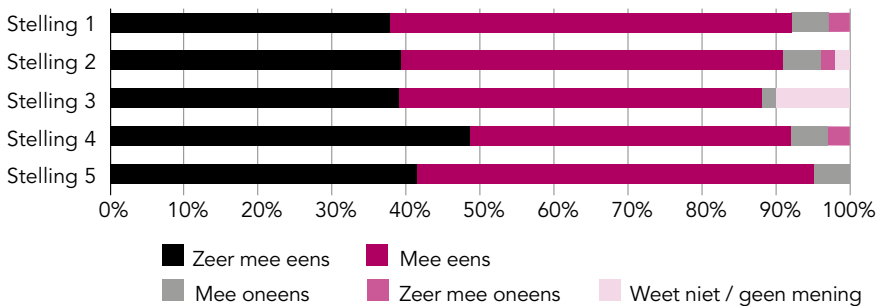
Stelling 3: De Spreekuurrechter was deskundig

Stelling 4: De Spreekuurrechter was onpartijdig

Stelling 5: De Spreekuurrechter behandelde mij met respect

1 K. van den Bos, A. Lind & L. van der Velden, 'On the Role of Perceived Procedural Justice in Citizens' Reactions to Government Decisions and the Handling of Conflicts' *Utrecht Law Review* 2014 (10) 4, p. 16.

In figuur 4.1 is het oordeel partijen hierover weergegeven.

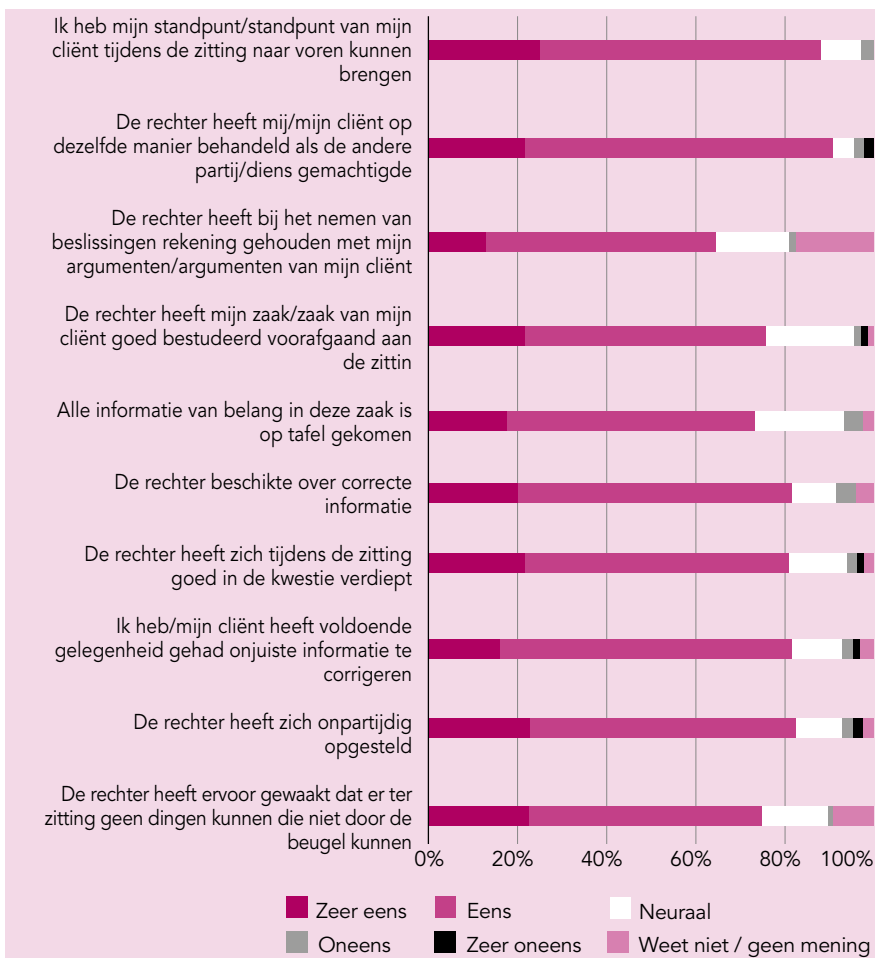
Figuur 4.1. Oordeel over het optreden van de rechter

Uit figuur 4.1 blijkt dat de Spreekuurrechters hoog scoren op aspecten van procedurele rechtvaardigheid. Op de vijf aspecten waarop de respondenten bevraagd zijn antwoordt 80 tot 90 procent (zeer) positief. Slechts een enkeling antwoordt negatief op de voorgelegde stellingen.

ERVAREN PROCEDURELE RECHTVAARDIGHEID ANDERE PROCEDURES

Ook in kantoncomparities scoren rechters hoog op aspecten van procedurele rechtvaardigheid. In 2014 is onderzoek naar kantoncomparities waarbij onder meer aandacht is besteed aan de door partijen ervaren procedurele rechtvaardigheid.² In dit onderzoek is aan partijen een aantal stellingen voorgelegd. In onderstaande grafiek staan de resultaten weergegeven.

2 Marseille AT, Winter HB, Batting M, Bloemhoff CE. *Korte en effectieve kantoncomparities?: Uitdaging voor reflexieve rechters*. Den Haag: Raad voor de Rechtspraak, 2014, p. 57.

Verschoof en Van Rossum hebben onderzoek gedaan naar schikkingen in kanton- en handelszaken waarbij honderd comparities na antwoord zijn geobserveerd. Daarbij is onder meer aandacht besteed aan het effect van conflictinterventies op de ervaren procedurele rechtvaardigheid. De vraag die de onderzoekers zich hier stelden was of er een verband is te leggen tussen (de

gedragingen gericht op) conflictoplossing en de door partijen ervaren procedurele rechtvaardigheid. De hypothese was dat de ervaren procedurele rechtvaardigheid zou toenemen als de rechter zich met het conflict bezighield. De onderzoekers hebben echter geen statistisch verband kunnen vinden tussen het ingaan op het conflict en de ervaren procedurele rechtvaardigheid.³

In het proefschrift van Van der Linden over de zittingsaanpak van rechters in civiele zittingen is eveneens aandacht besteed aan ervaren procedurele rechtvaardigheid van partijen. In dit onderzoek zijn aan respondenten onder meer stellingen voorgelegd met betrekking tot procedurele rechtvaardigheid. Daaruit blijkt dat procespartijen positief oordelen over de procedure.

Van der Linden schrijft hierover concluderend:

“De procedurele, interpersoonlijke en informatieve rechtvaardigheidspercepties van partijen en advocaten zijn gemiddeld positief (...) Partijen en advocaten zijn (van de drie typen rechtvaardigheid) het minst positief over de ervaren informatieve rechtvaardigheid. Rechters onderschatten de zelfgerapporteerde interpersoonlijke en informatieve rechtvaardigheidspercepties van partijen en schatten de ervaren informatieve rechtvaardigheid van partijen (terecht) het laagste in.”

“Voor de aanvaardbaarheid van de manier waarop de rechter de procesdeelnemers behandelde, vinden partijen en advocaten het belangrijk dat er sprake is van een respectvolle behandeling, van de mogelijkheid om het eigen verhaal te vertellen en van een rechter die luistert, zich inleeft, betrokkenheid toont en onpartijdig is. Voor de aanvaardbaarheid van de informatie en uitleg die de rechter gaf is het belangrijk dat de rechter iets vertelt over de bedoeling/doelen van de zitting en wie aan het woord zullen komen. Die aanvaardbaarheid wordt twijfelachtig of laag gewaardeerd als de rechter weinig of geen (correcte) informatie geeft (...)”⁴

Voor de procedure en hun ervaringen met de Spreekuurrechter geven de respondenten in de enquête als gemiddeld rapportcijfer een 7.6.⁵ Er blijkt geen verschil te be-

3 R.J. Verschoof, W.M. van Rossum, *Geschied of niet geschikt? Schikkingsgedrag van de civiele rechter en de invloed en de invloed daarvan op partijen*. Boom: juridisch, Den Haag 2018, p. 278.

4 *Idem*, p. 140.

5 Ter vergelijking: in een eerder onderzoek naar de Spreekuurrechter (op basis van ca. 30 zaken) werden de volgende rapportcijfers genoteerd: 1. Snelheid: 8.36; 2. Kosten: 9.7; 3. Totaal (voor procesmodel en uitvoering): 8.46. Zie: Lennaerts 2017, p. 2939.

staan in de mate van tevredenheid over de procedure tussen partijen die zich wel en partijen die zich niet hebben laten bijstaan door een vertegenwoordiger.

Uit de digitale enquête en de aanvullende telefonische interviews met partijen is gebleken welke aspecten als prettig en minder prettig werden ervaren aan de behandeling van de zaak door de Spreekuurrechter. Hieronder volgt een greep uit de open antwoorden die gegeven werden.

'WAT HEEFT U ALS PRETTIG ERVAREN?'

- De snelle behandeling van de zaak
- Het menselijke aspect
- Dat er een oplossing gevonden kon worden en dat de zaak kan worden afgedaan
- Dat de rechter ter plaatse was
- De lage kosten
- Dat ik zelf het woord mocht voeren
- De kleine setting
- Om snel tot een oplossing te kunnen komen
- De snelle afwikkeling, de neutrale maar gezaghebbende rechter
- Dat de zaak op korte termijn behandeld kon worden
- Dat het niet zo formeel was
- Zodat het niet een slepende rechtszaak zou worden
- De goede uitleg en dat er geen afstand was tussen de rechter en partijen
- Het persoonlijke en rechtstreekse contact
- De snelheid en laagdrempeligheid

'WAT HEEFT U ALS MINDER PRETTIG ERVAREN?'

- Ik had het gevoel dat de rechter op de hand van de tegenpartij was
- Mijn wederpartij zat tijdens de zitting glashard te liegen
- De tegenpartij had vooraf stukken toegezonden, dat was niet de bedoeling
- Het proces-verbaal werd bij mijn buurman thuis in 'het hol van de leeuw' opgemaakt
- Het feit dat ik vooraf geen stukken kon toesturen
- Ik was bang alleen met mijn buurman in een ruimte te moeten zijn

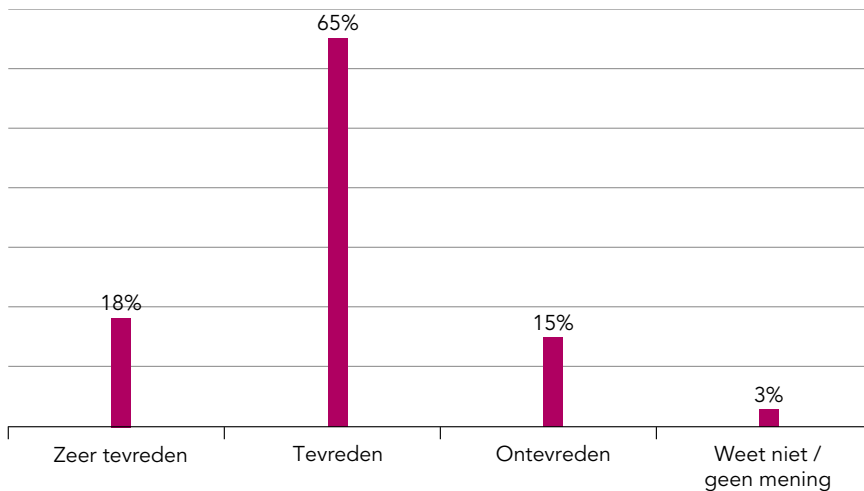
- De rechter was erg aimabel richting de wederpartij, onder druk heb ik toegegeven
- Ik kreeg geen bedenktijd; ik heb onder druk moeten beslissen
- Dat we geen verslag kregen van de zitting terwijl alles was opgeschreven
- De dag duurde erg lang
- Dat de zitting niet op neutraal terrein plaatsvond
- Dat er geen sancties werden gesteld aan het niet-nakomen van de afspraken
- Ik heb druk gevoeld om tot een oplossing te komen

4.3 Oplossing van het geschil

In 58 van de 64 zaken die bij de Spreekuurrechter op zitting zijn geweest (bij de rechtbank of op locatie) is de zaak geëindigd met een schikking. Dit resulteert in een schikkingspercentage van 91. Dit percentage is (aanzienlijk) hoger dan bij reguliere procedures bij de kantonrechter. Eshuis en Geurts hebben bijvoorbeeld ruim vijfduizend zaken onderzocht. Zij vonden een schikkingspercentage van 28,3 (in procedures op tegenspraak in het segment van € 5.000 - € 25.000).⁶ In het onderzoek van Verschoof en Van Rossum (waarin honderd comparities na antwoord zijn geobserveerd) waren de uitkomsten: 58 keer doorprocederen, 29 schikkingen en 13 werkafspraken.⁷ Over het algemeen waren partijen direct na de zitting (zeer) tevreden over deze schikking, zo blijkt uit figuur 4.2. De respondenten zijn gevraagd in hoeverre zij direct na afloop van de Spreekuurzitting tevreden waren over deze uitkomst.

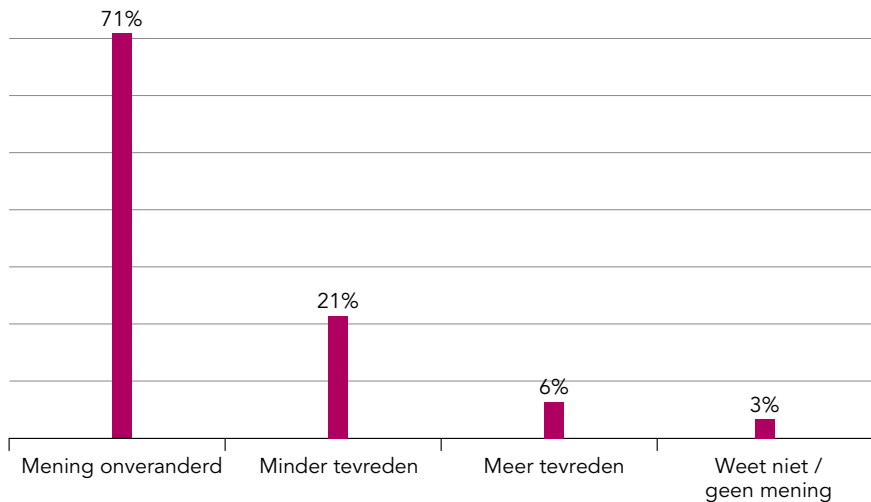
6 R.J.J. Eshuis en T. Geurts, *Lagere drempels voor rechtzoekenden. Evaluatie van de verhoging van de Competentiegrens in 2011*. (Cahier 2016-14), Den Haag: WODC 2016, p. 208.

7 Verschoof en Van Rossum, 2018, p. 52.

Figuur 4.2. Tevredenheid over oplossing direct na afloop (n = 34)

Een klein percentage van de partijen heeft in de enquête aangegeven direct na de zitting ontevreden te zijn over de schikking. In die gevallen werd druk ervaren om akkoord te gaan met de voorgestelde schikking, ondanks dat men daar eigenlijk niet tevreden mee was. Iets meer dan een kwart van de respondenten (27%) geeft aan enige druk te hebben ervaren om akkoord te gaan met een schikkingsvoorstel. Dit zou verklaard worden doordat de Spreekuurrechters erop gericht zijn om tot een schikking te komen, zo blijkt uit de interviews met de Spreekuurrechters. De respondenten is ook gevraagd of hun mening naderhand is veranderd over de wijze waarop het geschil is opgelost. Bijna driekwart van de respondenten geeft aan dat hun mening onveranderd is, terwijl 21 procent na verloop van tijd minder tevreden is geworden over de oplossing die tijdens de Spreekuurzitting is bereikt. De resultaten staan weergegeven in figuur 4.3.

Figuur 4.3. Tevredenheid over oplossing na verloop van tijd (n = 34)

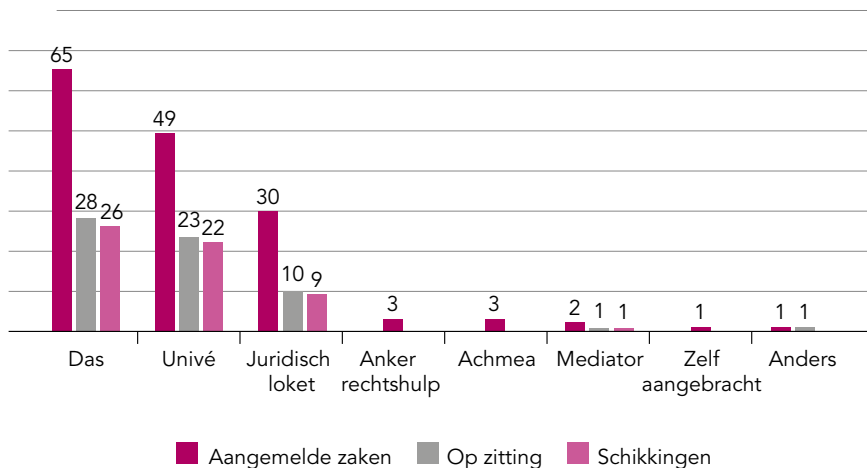
Hierbij dient te worden opgemerkt dat de enquête gelijktijdig is uitgezet onder alle respondenten. De respondenten zijn gevraagd of zij 'op dit moment meer of minder tevreden zijn over de oplossing van het geschil'. De periode tussen de zitting en 'op dit moment' verschilt per respondent. Voor de ene respondent kan dat bijvoorbeeld een jaar zijn maar voor een andere respondent twee maanden. Dat betekent mogelijk dat de 21% die na verloop van tijd minder tevreden is over de oplossing, nog zal toenemen. In de telefonische interviews zijn respondenten gevraagd naar de redenen waarom zij nu minder tevreden zijn. Een aantal respondenten zegt hierover:

"De rechter heeft ons de gang opgestuurd om tot een oplossing te komen. Dit is ter zitting vastgelegd. Mijn wederpartij wilde echter geen uiterlijke datum opnemen wanneer hij aan zijn verplichtingen moet voldoen. Achteraf gezien is dat niet slim geweest. Hij heeft nog steeds niks gedaan en ik kan dus niks afdwingen."

"Ik heb er uiteindelijk mee ingestemd om er maar vanaf te zijn. Ik had gehoopt dat door de schikking het getreiter en het gedoe over zou zijn. Maar de burens zijn gewoon doorgeshaan met treiteren. Wat dat betreft heeft de hele zaak niks opgeleverd."

Voor wat betreft de oplossing van het geschil geeft 80% (n = 40) van de respondenten aan dat hun geschil na de behandeling ervan door de Spreekuurrechter definitief is opgelost. In de overige 20% wordt aangegeven dat de tegenpartij nog geen uitvoering heeft gegeven aan de schikking. Ook hier dient te worden opgemerkt dat het per respondent verschilt hoeveel tijd er is verstreken tussen de Spreekuurzitting en het invullen van de enquête.

In figuur 4.4 is de verhouding tussen het aantal aangebrachte zaken en het aantal schikkingen per verwijzer weergegeven. Van alle zaken die door DAS zijn aangemeld leidt 40% tot een schikking. Voor Univé is dat 47% en het Juridisch Loket 27%. Deze verschillen zijn door de lage aantallen wel indicatief, maar niet statistisch significant.

Figuur 4.4. Verhouding aangemelde zaken, zaken op zitting en schikkingen per verwijzer⁸

⁸ Voor wat betreft het aantal aangemelde zaken gaat het om zaken die reeds afgedaan zijn. Nog lopende zaken zijn hier buiten beschouwing gelaten omdat daarin eventueel nog een schikking getroffen kan worden.

De pilot in perspectief

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk maken we een vergelijking gemaakt tussen de procedure Spreekuur-rechter en de 'reguliere' dagvaardings- en verzoekschriftprocedure bij de rechtbank. Hiermee bedoelen we de procedures bij zowel de kantonrechter als de handelsrechter.¹

Er is een aantal verschillen tussen de 'spelregels' van de kantonrechter en de handelsrechter:

- Bij de handelsrechter zijn beide partijen verplicht een advocaat in te schakelen. Bij de kantonrechter is er geen verplichting, iedereen kan er als procesvertegenwoordiger optreden en partijen kunnen het ook zonder procesvertegenwoordiger stellen.
- Bij de handelsrechter moeten processtukken schriftelijk worden ingediend. Bij de kantonrechter mag het verweer ook mondeling.
- Bij de handelsrechter zijn beide partijen griffierecht verschuldigd, bij de kantonrechter geldt dat alleen voor de eisende partij.

Er is ook een aantal praktische verschillen tussen de kantonrechter en de handelsrechter:²

- Het griffierecht tarief bij de kantonrechter is lager dan bij de handelsrechter.
- De fysieke afstand naar de rechtbank waar kantonzaken worden behandeld is (gemiddeld) kleiner dan waar handelszaken worden behandeld.
- Bij de kantonrechter zijn de rolzittingen openbaar, bij de handelsrechter niet.
- Onder het regime van de kantonrechter worden minder comparities gehouden en komen minder schikkingen tot stand dan bij de handelsrechter.

1 Het kort geding, de strafprocedure voor overtredingen en de beroepsprocedure Mulderzaken bij de sector kanton en de kortgedingprocedure bij de sector civiel (handelszaken) zijn bij deze beschrijving buiten beschouwing gelaten.

2 Zie Eshuis & Geurts (2016) voor een empirische vergelijking van het verloop van beide procedures.

Omwille van de leesbaarheid richten we ons hierna vooral op enkele (gemeenschap-pelijke) hoofdlijnen van de procedure bij de kantonrechter en de handelsrechter. Waar dit relevant is, staan we ook stil bij een aantal van de hiervoor genoemde verschillen tussen beide procedures. In paragraaf 5.2 schetsen we eerst de dagvaardings- en verzoekschriftenprocedure bij de kantonrechter en de handelsrechter. Daarna, in para-graaf 5.3, gaan we in op de verschillen tussen deze reguliere procedure en de proce-dure Spreekuurrechter. In paragraaf 5.4 bespreken we vervolgens de verschillen tus-sen de procedure Spreekuurrechter zoals die (aanvankelijk) op papier was gezet en de procedure zoals die in de praktijk werd gebracht. In paragraaf 5.5 gaan we, ten slotte, in op enkele andere initiatieven in binnen- en buitenland die er ook op gericht zijn (of waren) om geschillen snel en effectief te beslechten.

5.2 Dagvaardings – of verzoekschriftprocedure

Een dagvaarding of verzoekschrift en de rol

De meeste procedures bij de rechtbank, afdeling privaatrecht, beginnen met een dagvaarding, waarmee de eisende partij zijn wederpartij (ook wel gedaagde) oproept om voor de rechter te verschijnen.³ De dagvaarding moet eerst door een deurwaar-der worden betekend. Daarna wordt de zaak door de griffie op de rol gezet.⁴ Dat is het moment waarop de rechtbank voor het eerst kennis neemt van de zaak. De rol is niet meer dan een lijst van zaken die op de zogenoemde rolzitting, de zitting die in de dagvaarding is genoemd, worden behandeld.

Indien de wet dit bepaalt kan een procedure ook worden gestart door bij de recht-bank een verzoekschrift in te dienen. Een verzoekschriftprocedure is vaak aan de orde bij personen- of familierechtelijke aangelegenheden (zoals alimentatie, voogdij en onder curatele stelling)⁵, maar ook bij sommige vermogensrechtelijke geschillen. Denk bijvoorbeeld aan ontbinding van een arbeidsovereenkomst wegens gewichtige redenen. Als een verzoekschrift bij de rechtbank binnen komt, wordt de zaak op de rol gezet.

3 Een dagvaarding is het gedingstuk waarbij gedaagde door deurwaarder in opdracht van eiser wordt opgeroepen om op een bepaalde dag voor rechter te verschijnen ter zake v/e door eiser tegen gedaagde in te stellen rechtsvordering. Een dagvaarding dient aan specifieke eisen te voldoen (zie bijvoorbeeld artikel 111, lid 2 Rv).

4 Een zaak is pas aanhangig vanaf de dag van de dagvaarding (zie artikel 125 Rv).

5 Zie de artikelen 1:251, 1:378 en 1:392 BW.

De rolzitting

Voorafgaand aan de rolzitting worden de dagvaardingen door de griffie of juridisch medewerkers op formele punten gecontroleerd. Bij iedere rechtbank wordt op één of meerdere dagdelen een rolzitting gehouden. Op die dag worden dan alle zaken behandeld die op de rol staan. Daarbij dient te worden opgemerkt dat de zaak op die dag nog niet uitgebreid wordt behandeld.⁶ De (rol)rechter controleert alleen of de dagvaarding goed is uitgebracht en of gedaagde is verschenen.⁷ Als dat het geval is hoort hij diens standpunten aan en beslist hij vervolgens hoe de procedure verder gaat.⁸ De rolzitting dient dus vooral om procedurele beslissingen te nemen en dient te worden gezien als het 'scharnierpunt' waar de dagvaardingsprocedure om draait. Bij de handelsrechter verlopen de eerste stappen in de dagvaardingsprocedure geheel schriftelijk en er vindt geen openbare rolzitting plaats. Bij de kantonrechter is er wel een openbare rolzitting, onder meer om gedaagden de mogelijkheid te bieden mondeling verweer te voeren.

Wanneer de gedaagde partij op de zitting verschijnt krijgt deze van de rechter de gelegenheid om zijn of haar standpunten uiteen te zetten en bewijsstukken over te leggen. Vaak stelt de rechter ook een aantal vragen om bepaalde feiten te verifiëren en/of boven tafel te krijgen.⁹ De griffier die bij de zitting aanwezig is maakt van het verhandelde ter zitting aantekeningen en tekent op de rol verscheidene zaken aan.¹⁰ Gebruikelijk is dat de griffier na de rolzitting de standpunten van gedaagde vastlegt in een document dat vervolgens naar de eisende partij wordt gestuurd. Dit document wordt formeel aangeduid als de conclusie van antwoord.¹¹

- 6 De ervaring leert dat dit voor partijen nog wel eens verwarring met zich meebrengt, omdat zij verwachten dat de andere partij die dag ook aanwezig zal zijn.
- 7 Als de gedaagde niet verschijnt gaat de rechter na of de dagvaarding goed is betekend. Als dat het geval is bepaalt hij dat een verstekvonnis kan worden gewezen.
- 8 De wijze waarop geprocedeerd wordt is vastgelegd in landelijke rolvoorschriften. Zie het Landelijk procesreglement voor civiele dagvaardingszaken bij de rechtbanken dat is te raadplegen via <https://www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/Landelijk-procesreglement-voor-civiele-dagvaardingszaken-bij-de-rechtbanken-2014.pdf>.
- 9 De rechter mag de door partijen gestelde feiten pas gebruiken als hij ze als vaststaand kan aanmerken. Feiten of rechten die door de ene partij zijn gesteld en door de wederpartij niet of niet voldoende zijn betwist, moet hij als vaststaand beschouwen (zie artikel 149 Rv jo. artikel 151, lid 2, Rv).
- 10 Op de rol wordt bijvoorbeeld aangegeven of de gedaagde is verschenen en wat de volgende stap in de procedure zal zijn.
- 11 De conclusie van antwoord bevat dus de standpuntbepaling van de gedaagde met feitelijke en juridische stellingen en zonodig betwisting of weerlegging van de standpunten van eiser.

Uiteraard kunnen op de rolzitting ook andere processuele beslissingen worden genomen. Denk daarbij aan de gedaagde die de gelegenheid krijgt om zijn of haar standpunten zelf op paper te zetten (dit gebeurt dan vaak bij complexe juridische zaken met een technisch component) of bepaalde bewijsstukken aan te leveren. Het komt ook geregeld voor dat gedaagde erkent dat de eisende partij een vordering op hem of haar heeft en alleen aanvoert dat er onvoldoende middelen zijn om te betalen. In dat geval bepaald de rolrechter doorgaans dat binnen twee weken een vonnis zal worden gewezen en wijst hij gedaagde er op dat het verstandig is met de deurwaarder contact op te nemen voor het treffen van een betalingsregeling.

Comparitie na antwoord

De rolzitting staat ook in het teken van het selecteren van zaken voor de comparitie na antwoord.¹² Bij een comparitie van antwoord beveelt de rechter beide partijen om voor hem te verschijnen. Het wettelijke uitgangspunt is dat alle zaken na de conclusie van antwoord voor comparitie worden geselecteerd, tenzij de kantonrechter oordeelt dat de zaak daarvoor niet geschikt is. Om te bepalen of een zaak wel of niet geschikt is voor een comparitie, worden verschillende criteria gehanteerd, waaronder het financiële belang (de hoogte van de vordering), de aard van het geschil en de geschilpunten, de aanwezigheid van repeatplayers en de geografische afstand van partijen tot de rechtbank in relatie tot het financiële belang.¹³

Nadat een zaak voor comparitie is geselecteerd wordt een zittingsdatum vastgesteld. Vervolgens wordt de zaak door de rechter en juridisch medewerker (griffier) voorbereid. De voorbereiding bestaat vaak uit bestudering van het dossier en een korte voorbespreking van de zaak.¹⁴ Op de dag en het tijdstip van de comparitie melden partijen zich bij de (balie van) de rechtbank. Nadat partijen hebben plaatsgenomen stelt de rechter zich kort even voor en legt hij de procedure uit. Daarna geeft hij vaak de eisende partij als eerste het woord, waarna de andere partij mag reageren en zijn standpunten naar voren kan brengen. Hierbij wordt opgemerkt dat het per rechtbank en ook binnen een rechtbank per rechter kan verschillen hoe deze fase verloopt.

12 Met de rolzitting en de conclusie van antwoord kan het dossier verder opgebouwd zodat de rechter goed geïnformeerd is als uiteindelijk een comparitie van partijen wordt gehouden. Nadat de conclusie van antwoord is genomen, dient vastgesteld te worden of in de betreffende zaak een comparitie na antwoord wordt gehouden. De wijze waarop dit wordt vastgesteld en met name wie bepaalt of een comparitie wordt gehouden, verschilt per rechtbank. Zie 'Korte en effectieve kantoncomparities?', Uitdaging voor reflexieve rechters' 2014.

13 Zie 'Korte en effectieve kantoncomparities?' Uitdaging voor reflexieve rechters' 2014, p. 9 en 10.

14 Daarbij worden vragen geformuleerd die expliciet aan de orde moeten komen tijdens de zitting.

Doorgaans krijgen gemachtigden (advocaat of vertegenwoordiger) het woord om de standpunten van zijn partij (al dan niet aan de hand van een pleitnota) nader toe te lichten.¹⁵ Daarnaast kan het zijn dat de rechter tussendoor al vragen aan één of beide partijen stelt. De comparitie heeft namelijk vaak als doel om alle feiten boven tafel te krijgen (inlichtingencomparitie) en vervolgens te bekijken of een schikking tot de mogelijkheden behoort (schikkingscomparitie).

5.3 Verschil met de procedure Spreekuurrechter

De procedure Spreekuurrechter verschilt op een aantal punten van de reguliere procedures die partijen bij de rechtbank kunnen doorlopen. In deze paragraaf zullen wij de belangrijkste verschillen uiteenzetten. Daarbij merken wij op dat de vergelijking specifiek ziet op de verschillen tussen de Spreekuurrechter en de dagvaardings- en verzoekschriftprocedure bij de rechtbank. Het staat partijen uiteraard vrij om zelf ook op grond van artikel 96 Rv een procedure bij de kantonrechter te starten. Die procedure is echter buiten beschouwing gelaten omdat deze verloopt op de wijze zoals door de kantonrechter wordt bepaald en de pilot Spreekuurrechter ook is gebaseerd op dit artikel.

15 Het verschilt per rechtbank en soms per rechter in hoeverre de gemachtigde de mogelijkheid heeft om zijn of haar pleitnotitie voor te lezen. Geregeld wordt volstaan met het overleggen van de pleitnotitie en het kort en bondig samenvatten van de standpunten van de desbetreffende partij. Soms bepaald een rechter expliciet dat hiervoor geen gelegenheid wordt geboden omdat de standpunten helder zijn en gaat de rechter direct over tot het stellen van vragen aan partijen.

Tabel 5.1. Verschillende reguliere procedures en de procedure Spreekuurrechter

Onderwerp	Reguliere procedures	Procedure Spreekuurrechter
Procedure wordt ingeleid met een formeel processtuk dat aan allerlei wettelijke vereisten moet voldoen	Ja	Nee
Het is redelijk eenvoudig om een zaak aanhangig te maken	Nee	Ja
Wederpartij moet instemmen met behandeling van de zaak	Nee	Ja
Kosten procedure laag (waaronder griffierecht)	Nee	Ja
De zaak wordt binnen een paar weken nadat deze aanhangig is gemaakt aan een rechter voorgelegd	Nee	Ja
De rechter beschikt voorafgaand aan de zitting over een (uitgebreid) procesdossier	Ja	Nee
Weinig voorbereidingstijd voor rechter en griffier	Nee	Ja
Er geldt een verplichting tot procesvertegenwoordiging	Ja (soms bij civiele zaken)	Nee
Gemachtigde met een duidelijke vertegenwoordigende rol	Ja	Nee
Partijen voeren hoofdzakelijk zelf het woord	Nee/varieert	Ja
Regels van formele bewijskracht zijn van toepassing, tenzij de aard van het geschil zich er tegen verzet	Ja	Nee
Hoger beroep en cassatie zijn mogelijk	Ja (tenzij onder de appelgrens komt of het arbeidszaken die de kantonrechter behandelt betreft)	Ja (mits partijen zich het recht voorbehouden om hoger beroep in te stellen.)

Hieronder worden de belangrijkste verschillen nader toegelicht.

Direct aan het begin van de procedure is al een duidelijk verschil waarneembaar tussen de procedure Spreekuurrechter en de reguliere procedure. Daar waar de reguliere procedures ingeleid worden met een formeel processtuk dat aan allerlei wettelijke vereisten moet voldoen, geldt dit niet voor de procedure Spreekuurrechter. In de pilot kunnen zaken relatief eenvoudig worden aangemeld doordat één van de verwijzers de zaak aanmeldt door middel van het invullen en toesturen van een standaardformulier. Uiteraard geldt wel de eis dat de wederpartij ook moet instemmen met het voorleggen van de zaak aan de Spreekuurrechter, maar er gelden verder geen formele eisen waaraan moet worden voldaan om een zaak aanhangig te maken. Voorts geldt dat partijen voor de behandeling van hun zaak griffierecht dienen te betalen, maar dat het bedrag voor de partij die de zaak aanbrengt bij de Spreekuurrechter veel lager is dan wanneer hij de zaak in een reguliere procedure aan de rechter had voorgelegd.¹⁶ Ook geldt bij de Spreekuurrechter geen verplichte procesvertegenwoordiging, terwijl dit in de reguliere procedures bij kantonzaken niet, maar bij (bepaalde) civiele zaken weer wel geldt.¹⁷ Een partij bespaart kosten wanneer hij of zij geen advocaat of vertegenwoordiger hoeft in te schakelen. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat veel partijen die hebben deelgenomen aan de pilot Spreekuurrechter een rechtsbijstandverzekering hebben en de kosten van een advocaat doorgaans ook in reguliere procedures door de verzekeraar worden vergoed.¹⁸ Ook de rol die een vertegenwoordiger inneemt in de gehele procedure is bij de Spreekuurrechter (een rol als begeleider) dan in een reguliere procedure (gemachtigde met een duidelijke vertegenwoordigende rol).

- 16 In de pilot is vanaf het begin rekening gehouden met de mogelijkheid dat een partij niet in staat is om het griffierecht van € 39,50 voor onvermogenen te betalen. De Spreekuurrechter dient in dat geval overeenkomstig de jurisprudentie deze belemmering voor de toegang tot de rechter weg te nemen. Deze situatie heeft zich in de praktijk niet voorgedaan.
- 17 Zie <https://www.rechtspraak.nl/Uw-Situatie/Naar-de-rechter/Paginas/Advocaat-wel-of-niet-verplicht.aspx> voor een overzicht met situaties wanneer het wel of niet verplicht is of kan zijn om een advocaat in te schakelen. Overigens merken wij op dat partijen bij kantonzaken zonder gemachtigde mogen procederen, maar dat zij in de praktijk vaak een advocaat of vertegenwoordiger inschakelen en meenemen naar de zitting.
- 18 Dit mede naar aanleiding van een uitspraak van het Europese Hof van Justitie op 7 november 2013 waarin is bepaald dat verzekerden het recht hebben op een vrij gekozen advocaat of rechtsbijstandverlener als er in een zaak moet worden geprocedeerd. Hierbij geldt echter wel dat het bedrag dat vergoed wordt per rechtsbijstandverzekering verschilt en dat bij sommige verzekeringen een eigen risico moet worden betaald. Zie ook <https://www.consumentenbond.nl/rechtsbijstandverzekering/vrije-advocaatkeuze>.

Een ander belangrijk verschil tussen de reguliere procedures en de pilot is gelegen in de snelheid waarmee een zaak inhoudelijk aan de rechter wordt voorgelegd. In de reguliere procedures gaat er vaak een half jaar overheen voordat een zaak daadwerkelijk inhoudelijk op een comparitie van partijen door een rechter wordt behandeld. Dit in tegenstelling tot de zaken die in de pilot worden afgedaan. Deze zaken worden vrij snel na hun aanmelding aan de Spreekuurrechter voorgelegd, doordat zij met voorrang worden behandeld. Tevens is het mogelijk snelheid te creëren doordat bij de Spreekuurrechter niet wordt gewerkt aan de hand van een (uitgebreid) dossier. De Spreekuurrechters beschikken alleen over een formulier waarop de gegevens van partijen en het onderwerp van de zaak staan, terwijl rechter in de reguliere procedures bij de comparitie van partijen over een (via de rolzitting verder) opgebouwd dossier beschikken. Dat betekent voor de Spreekuurrechters (en griffiers) dat zij minder voorbereidingstijd kwijt zijn, maar dat tijdens de zitting meer tijd moet worden vrijgemaakt om alle feiten op tafel te krijgen. De zittingen bij de Spreekuurrechter duren mede hierdoor vaak ook langer dan doorgaans bij een comparitie van partijen het geval is. Uit interviews blijkt dat zowel de Spreekuurrechters als de vertegenwoordigers het mondeling procederen op basis van een beperkt procesdossier als positief ervaren.

Daarnaast geldt in de reguliere procedures de hoofdregel dat de regels van formele bewijskracht van toepassing zijn, tenzij de aard van het geschil zich ertegen verzet. Bij de Spreekuurrechter wordt die hoofdregel vaak (nog) niet toegepast. Uit de observaties van de zittingen en de gesprekken met betrokkenen volgt dat de rechter aan de hand van het stellen van vragen de feiten boven tafel probeert te krijgen waarbij redelijk snel van een bepaalde situatie wordt uitgegaan en wordt toegewerkt naar de schikkingsfase. Als gevolg daarvan wordt soms tijdens de zitting uitgegaan van een bepaalde situatie, de erfgrens ligt bijvoorbeeld op die plek of er is sprake van een verborgen gebrek, zonder dat daar op dat moment nadere bewijsvoering voor nodig wordt geacht. De nadruk ligt vooral op het proberen om partijen bij elkaar te krijgen zodat zij er onderling een oplossing voor hun probleem vinden.

Opgemerkt wordt dat bij de Spreekuurrechter niet altijd een proces-verbaal wordt opgemaakt. Dit is wat betreft de reguliere procedures vergelijkbaar met de behandeling van kantonzaken, maar verschilt weer met de behandeling van handelszaken waarbij na een comparitie van partijen altijd een proces-verbaal moet worden opgesteld.

In de reguliere procedures is tegen een vonnis of beschikking in beginsel hoger beroep of cassatie mogelijk.¹⁹ Dit ligt anders bij een procedure die is gestart op basis van artikel 96 Rv. Bij de procedure Spreekuurrechter is in de mogelijkheid van hoger beroep voorzien en kunnen partijen zelf kiezen om al dan niet af te zien van hoger beroep. Meestal ondertekenen partijen voorafgaand aan de Spreekuurzitting een procesovereenkomst.²⁰ In die overeenkomst staat het volgende opgenomen:

“Ondergetekenden weten dat de rechter eerst zal proberen om samen met hen tot een vreedzame oplossing te komen, en dat zij ook genoeg kunnen nemen met een advies van de rechter. Zij zijn zich ervan bewust dat, als dit niet lukt, de rechter in de dan bestaande strijd uiteindelijk zelf een beslissing kan nemen. Als het in dat geval tot een eindvonnis komt, dan behouden zij zich bij deze het recht voor om tegen dat vonnis hoger beroep in te stellen.”

5.4 Verschillen Spreekuurrechter op papier en in de praktijk

Het onderzoek laat zien dat de procedure Spreekuurrechter in de praktijk op een aantal punten afwijkt van de procedure zoals die aanvankelijk op papier was bedacht. Hieronder besteden wij kort aandacht aan de belangrijkste verschillen die ons zijn opgevallen.

19 Zaken in onder de appलगrens en arbeidszaken bij de kantonrechter zijn niet appelleerbaar.

20 Bij de zaken die wij hebben geobserveerd is het één keer voorgekomen dat één van de partijen de procesovereenkomst nog niet had ondertekend. Die partij heeft alsnog de gelegenheid gekregen de overeenkomst te ondertekenen, voordat de Spreekuurrechter de zaak inhoudelijk heeft behandeld.

Tabel 5.2. Overzicht verschillen Spreekuurrechter op papier en in de praktijk

Onderwerp	Wat staat er op papier?	Hoe gaat het in de praktijk?
Het aanbren- gen van zaken	Verwijzers kondigen partijen aan en partijen moeten zich vervolgens zelf melden bij het Bureau Spreekuurrechter	Verwijzer meldt de zaak bij het Bureau aan door middel van het invullen en opsturen van een aanmeldformulier.
Tweezijdig en eenzijdige aanmeldingen	Een zaak wordt in beginsel door beide partijen (tweezijdig) aangemeld.	Vanaf het begin van de pilot zijn zaken eenzijdig aangemeld. Het overgrote deel van de zaken betreft eenzijdig aangemelde zaken
Publieke Balie	Er is een Publieke balie en deze balie van het Bureau Spreekuurrechter heeft een belangrijke functie doordat partijen zich gezamenlijk bij deze balie dienen te melden.	Publieke balie is er niet gekomen.
Contact met wederpartij over deelname	Verwijzers bezien of het mogelijk is om tegelijkertijd de andere partij te benaderen en de belangstelling voor de pilot te peilen.	Een medewerker van het Bureau Spreekuurrechter neemt contact op met de wederpartij en licht partijen (telefonisch) voor over de procedure.
Griffierechten	Partijen betalen beiden de helft van het voor hen geldende griffierecht in kantonzaken	Er zijn zaken afgedaan als zaken van onbepaalde waarde, terwijl de griffierechten gezien de aard van de zaak hoger zouden moeten zijn.
Looptijd pilot	Het voornemen was om de pilot maximaal een jaar of totdat het aantal van honderd zaken zou zijn bereikt te laten draaien.	De pilot is – mede in verband met dit evaluatieonderzoek – verlengd tot 1 mei 2018, waarbij in totaal 160 zaken zijn aangebracht.
Reikwijdte pilot	In de pilot zouden geschillen worden behandeld die zijn terug te voeren op boek 3 tot en met 7 van het Burgerlijk Wetboek. ²¹	In de pilot zijn ook enkele personen- en familierechtzaken behandeld.

21 Met uitzondering van geschillen waarin een bijzondere rechter bevoegd is (zoals de Pachtkamer) of waarvoor een bijzondere procedure geldt (zoals een deelgeschilprocedure).

Volgens de procesbeschrijving dient de verwijzer partijen bij het Bureau aan te kondigen en zouden partijen zich vervolgens zelf weer moeten melden bij het Bureau. Daarbij zou de Publieke Balie van het Bureau Spreekuurrechter een belangrijke functie hebben. Verder zouden verwijzers in deze voorfase bezien of het mogelijk is om tegelijkertijd de andere partij te benaderen en de belangstelling voor een gang naar de Spreekuurrechter te peilen. In de praktijk melden verwijzers één of beide partijen door middel van een specifiek daarvoor vastgesteld formulier aan bij het Bureau Spreekuurrechter, waarna een medewerker van het Bureau (telefonisch) contact opneemt met de wederpartij. Uitgangspunt op papier was dat een zaak in beginsel door beide partijen (tweezijdig) werd aangemeld. Bij het begin van de pilot zijn (veel) zaken eenzijdig aangemeld.

In de procesomschrijving staat dat er geen sprake van mag zijn dat de rechtbank partijen werft, op welke wijze dan ook. "Partijen worden voorgelicht maar mogen niet worden uitgenodigd of aangespoord om een zaak bij de Spreekuurrechter aan te brengen." Uit de telefonische interviews met aanvragers volgt een wisselend beeld van de wijze waarop partijen door het Bureau Spreekuurrechter zijn benaderd. Een aantal partijen gaf aan te zijn voorgelicht, maar dat de keuze wat betreft deelname aan de pilot geheel bij hen zelf lag. Er zijn echter ook partijen die hebben aangegeven dat er door het Bureau gestuurd of zelfs nadrukkelijk geadviseerd werd om deel te nemen aan de pilot. Medewerkers van het Bureau Spreekuurrechter geven daarentegen aan geen partijen te 'werven', maar dat zij partijen slechts voorlichten en daarbij de verschillen tussen de procedure Spreekuurrechter en de reguliere procedure benadrukken.

Een ander verschil is dat partijen volgens de procesbeschrijving zelf een Spreekuurrechter mogen kiezen. In de praktijk is dat niet het geval. Het Bureau beschikt over inzage in de agenda's van de Spreekuurrechters en kijkt wanneer welke rechter tijd heeft. Daarbij houdt het Bureau, indien nodig, rekening met de specialisaties van rechters.

Wat betreft de griffierechten heeft zich ook een verschil voorgedaan. Bij de procedure Spreekuurrechter is volgens de procedurebeschrijving het uitgangspunt dat partijen beiden de helft van het voor hen geldende griffierecht in kantonzaken dienen te betalen. In de praktijk bleek dat in de pilot ook zaken zijn afgedaan als zijnde zaken van onbepaalde waarde, terwijl de kosten van het griffierecht volgens de criteria die gelden voor griffierecht hoger zouden moeten liggen (zie tabel 2.1).

5.5 Vergelijking met andere initiatieven

5.5.1 Inleiding

Nieuwe innovatieve vormen van rechtspraak staan momenteel volop in de maatschappelijke en politieke belangstelling. Ook in het regeerakkoord wordt hier aandacht aan besteed. De regeringspartijen schrijven hierover dat bestaande juridische procedures complex zijn en niet altijd voldoen voor het oplossen van alledaagse problemen van burgers. Daarom is maatschappelijk effectieve rechtspraak nodig en dat vereist innovatieve wetgeving die de rechter ruimte biedt om te experimenteren met eenvoudige procedures die partijen bij elkaar brengen en conflicten niet op de spits drijven.²² Op voorspraak van minister Dekker (J&V) heeft het kabinet de 'Experimentenwet Rechtspleging in consultatie gebracht.²³ Het doel van het wetsvoorstel is om de rechtspraak de mogelijkheid te geven om, met inachtneming van de fundamentele beginselen van procesrecht en binnen de grenzen die voortvloeien uit verdragen en EU-regelgeving, te experimenteren met innovatieve gerechtelijke procedures over het burgerlijk recht.

Binnen de rechtspraak zijn bovendien reeds verschillende initiatieven tot stand gekomen. In de volgende subparagraaf wordt hier nader op in gegaan. Deze projecten kennen verschillende karakteristieken en eigenschappen maar kennen één belangrijke gelijkenis: het belang van rechtszoekenden staat voorop waarbij geschillen snel en effectief dienen te worden beslecht. Ook in het buitenland bestaan verschillende vormen van rechtspraak die gelijkenissen vertonen met de Spreekuurrechter. Deze paragraaf biedt een overzicht van een aantal van deze procedures en hun kenmerken. In de slotparagraaf van dit hoofdstuk worden de verschillende initiatieven en de pilot Spreekuurrechter op een aantal kenmerken met elkaar vergeleken. De inzichten uit dit hoofdstuk kunnen onder meer worden gebruikt bij de besluitvorming over het eventuele vervolg van de pilot Spreekuurrechter. Daarnaast zijn er in de rechtspraak voor dit onderwerp relevante ontwikkelingen gaande die we eerst kort beschrijven.

22 *Vertrouwen in de toekomst*. Regeerakkoord 2017 – 2021, p. 5.

23 <http://www.internetconsultatie.nl/experimenten>.

5.5.2 Initiatieven in Nederland

De Burenrechter

Dit experiment van de rechtbank Midden-Nederland en Oost-Brabant startte 2014 en heeft als doel geschillen tussen burens op te lossen. De burensrechter probeert in een vroeg stadium een geschil tussen burens op te lossen door middel van bemiddeling. De Burensrechter bekijkt daarvoor altijd de situatie ter plekke. Daar wordt eerst gekeken of er via een gesprek een oplossing mogelijk is. Blijft het conflict bestaan, dan kan de Burensrechter een beslissing nemen waaraan de burens gebonden zijn. Burens kunnen niet zelf een procedure starten bij de burensrechter. Een zaak moet worden aangedragen door een derde partij, zoals een buurtbemiddelaar, woningbouwverenigingen, politie, het Juridisch Loket, rechtsbijstandverzekeraars, gemeenten en geregistreerde mediators.²⁴ Een voorwaarde voor het aanhangig maken van een zaak bij de burensrechters is dat beide partijen hiermee akkoord moeten gaan. Nadat een zaak is ingediend beoordeelt de rechtbank of het geschil zich leent voor een behandeling door de burensrechter. Als daarvan sprake is wordt een datum gepland waarop de burensrechter samen met partijen en de bemiddelaar ter plaatse de zaak zal behandelen. Na afloop van deze bezichting vindt er nog een hoorzitting plaats. Deze vindt plaats op neutraal terrein, bijvoorbeeld op de rechtbank of op een locatie bij partijen in de buurt. De Burensrechter probeert dan samen met partijen een oplossing voor het geschil te vinden. Als partijen er uitkomen kan dit direct schriftelijk worden vastgelegd. Als partijen niet tot een oplossing komen laat de Burensrechter schriftelijk weten welk besluit hij voornemens is te nemen en wat daarbij van partijen wordt verwacht. Beide partijen moeten binnen bepaalde tijd kenbaar maken of deze afspraken zijn nagekomen. Voldoen zij niet aan hun verplichtingen dan doet de Burensrechter alsnog uitspraak. Deze uitspraak is bindend. De duur van een procedure bij burensrechter duurt ongeveer drie maanden en kost beide partijen € 39,50 griffierecht.²⁵ Van deze procedure is echter maar weinig gebruik gemaakt. De burensrechter is – zij het zeer beperkt – nog steeds actief binnen de rechtbank Midden-Nederland en Oost-Brabant.

24 <https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Rechtbanken/Rechtbank-Oost-Brabant/Regels-en-procedures/Paginas/de-burensrechter.aspx>.

25 <https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Rechtbanken/Rechtbank-Midden-Nederland/Regels-en-procedures/Paginas/veelgestelde-vragen-burensrechter.aspx>.

De e-Kantonrechter

De e-Kantonrechter is een initiatief om laagdrempelige rechtspraak mogelijk te maken. Van deze procedure kan gebruik worden gemaakt bij (eenvoudige) civiele geschillen zoals burenruzies, arbeidsconflicten of huurgeschillen. Het verschil met de reguliere kantonzitting is dat de procedure grotendeels digitaal gevoerd wordt. Om digitaal te kunnen procederen dient aan een aantal voorwaarden te worden voldaan. Zo moeten beide partijen instemmen met een digitale procedure, mag er geen sprake zijn van uitgebreid feitenonderzoek of getuigenverhoor en mag het bedrag waarover geprocedeerd wordt niet hoger zijn dan € 25.000.²⁶

Een zaak starten begint met het indienen van een digitale aanvraag bij de e-kantonrechter. Na het indienen van de aanvraag krijgt de verzoekende partij een code die met de wederpartij dient te worden uitgewisseld zodat beide partijen hun standpunten met onderbouwing van processtukken digitaal kunnen indienen. Als de aanvraag is voltooid beoordeelt de rechtbank of de zaak geschikt is voor digitaal procederen. Dit houdt in dat wisselen van processtukken volledig digitaal plaatsvindt. Nadat de verzoeker het griffierecht heeft voldaan worden partijen uitgenodigd voor een mondelinge hoorzitting. Aan digitaal procederen bij de e-kantonrechter zijn dezelfde kosten verbonden als een reguliere kantonprocedure. Zittingen van de e-kantonrechter vinden plaats in Rotterdam of Den Bosch. Na afloop van de zitting doet de rechter binnen acht weken uitspraak door middel van het digitaal toesturen van de uitspraak. Partijen kunnen na een uitspraak niet in hoger beroep.²⁷ Het experiment is inmiddels beëindigd. In vier jaar tijd zijn slechts veertien zaken behandeld via de procedure van de e-kantonrechter. Dat is dan ook de reden geweest voor de Raad voor de rechtspraak om te stoppen met dit initiatief.

Een andere benutting van de rolzitting

De rolzitting is een civiele procedure waarin de rechter tijdens de zitting beslist over het vervolg van de procedure. Wanneer gedaagde een dagvaarding ontvangt wordt hij uitgenodigd om ter zitting te verschijnen en vraagt de rechter of de vordering wordt erkend of dat de gedaagde verweer wil voeren. Dit kan zowel schriftelijk als mondeling. De rechter beslist de vervolgstap in de procedure maar heeft geen bevoegdheid om ter zitting een betalingsregeling te treffen. Het is gebruikelijk dat tijdens een rolzitting meerdere gedaagden tegelijkertijd de zittingszaal worden binnengelaten. De eisende partij – vaak vertegenwoordigd door een deurwaarder – is doorgaans niet aanwezig tijdens de zitting.²⁸

26 <https://www.rechtspraak.nl/Uw-Situatie/Onderwerpen/Rechtsgebieden/Kanton/Procedures/paginas/ekantonrechter.aspx>.

27 Procesreglement eKanton.

28 Trema, nr. 7, 2013. 233.

Uit onderzoek blijkt dat de invulling van de rolzitting niet voldoet aan verwachtingen van partijen. Ten eerste ervaren procespartijen een gebrek aan privacy vanwege het feit dat alle gedaagden tijdens de behandeling tegelijkertijd in de zittingszaal aanwezig zijn. Daarnaast stuitte de onmogelijkheid om tijdens de zitting een schikking te kunnen treffen met de wederpartij bij gedaagden op ontevredenheid.²⁹ Dit gaf aanleiding voor de rechtbank Utrecht om de rolzitting anders te gaan benutten. Gedurende de periode september 2012 tot en met maart 2013 vond daarom een pilot plaats. Om meer aan de verwachtingen van gedaagden tegemoet te komen werden zij niet meer tegelijk de zittingszaal binnengelaten maar om de beurt. Daarnaast geldt het uitgangspunt dat er mondeling verweer zou worden gevoerd. Belangrijk onderdeel van de andere werkwijze was dat ook de eisende partij – meestal vertegenwoordigd door een deurwaarder – ook gevraagd werd op de zitting te verschijnen. Op die manier ontstaat de mogelijkheid om ter zitting, of al dan niet direct na afloop, een betalingsregeling te treffen. De projectleider van de pilot stelt dat met deze werkwijze een bijdrage wordt geleverd aan 'een sneller, laagdrempeliger en informelere procedure'.³⁰ Deze andere invulling van de rolzitting is inmiddels weer beëindigd.

De Amsterdamse GOO-rechter

De rechtbank Amsterdam kent met Gericht Op Oplossing (GOO) een nieuwe vorm van geschilbeslechting in civiele zaken. Met de GOO-aanpak kiezen procespartijen tezamen voor bemiddeling in een civiel geschil. De aanpak startte als pilot en is bij de rechtbank Amsterdam inmiddels geïmplementeerd. De pilot bleek een succes; meer dan de helft van GOO-zaken eindigde in een schikking.³¹ De aanpak kenmerkt zich door een korte doorlooptijd en is geschikt voor partijen die daadwerkelijk tezamen tot een oplossing willen komen. Een constructieve houding is daarom van belang. Beide partijen moeten bovendien aandacht willen besteden aan elkaars achterliggende belangen en geschilpunten en moeten vooraf nadenken over mogelijke oplossingen. Dat is namelijk hetgeen waaraan de rechter tijdens de zitting nadrukkelijk aandacht besteedt. De rechter ondersteunt tijdens de zitting de partijen om tot een gezamenlijke oplossing te komen. Komen partijen er onderling toch niet uit, dan kan de rechter alsnog uitspraak doen.³²

29 P.C. Ippel, & S.E. Heeger-Hertter, *Sprekend de rechtbank. Alledaagse communicatie in de Utrechtse zittingszaal*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2006. 38.

30 Trema, nr. 7, 2013. 236.

31 <http://www.mr-online.nl/rechtbank-amsterdam-blijft-gericht-op-oplossing/>.

32 <https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Rechtbanken/Rechtbank-Amsterdam/Regels-en-procedures/Paginas/Procedure-Gericht-Op-Oplossing.aspx>.

5.5.3 Initiatieven in het buitenland

Het Vredegerecht in België

België kent een lange traditie van laagdrempelige rechtspraak dichtbij de burger in de vorm van het Vredegerecht. Een rechtszoekende kan een verzoeningsprocedure aanvragen om een geschil minnelijk te schikken via een van de 187 Vredegerechten als partijen onderling niet tot een oplossing zijn gekomen. Een Vrederechter is bevoegd om op te treden in veel verschillende typen zaken zoals burgerlijke geschillen over bedragen tot € 1.860, huur- en burengeschillen.³³

Het is eenvoudig om een verzoeningsprocedure aan te vragen. Dit kan per brief of mondeling op de griffie van het vrederecht. De eisende partij geeft een korte opgave van de feiten, de aard van het geschil en de identiteit van de op te roepen personen. Nadat de aanvraag is ingediend ontvangen beide partijen een uitnodiging om te verschijnen voor de vrederechter.³⁴ Een procedure bij de vrederechter is gratis; er hoeft geen 'rolgeld' te worden betaald.³⁵ Een advocaat is in procedure bij de vrederechter niet verplicht. De vrederechter roept beide partijen op te verschijnen met medebrenging van bewijsstukken en zal vervolgens proberen de zaak minnelijk te schikken. Dit doet hij door beide partijen aan te horen in de raadkamer zonder aanwezigheid van andere toeschouwers.

Indien partijen tot een schikking komen wordt in een proces-verbaal vastgelegd dat partijen tot verzoening zijn gekomen en is hiermee het geschil definitief beëindigd. Het proces-verbaal levert een executoriale titel op. Het instellen van hoger beroep is nadien niet mogelijk. Een vrederechter kan echter geen schikking afdwingen of een beslissing nemen. Als verzoening niet mogelijk blijkt kunnen beide partijen ervoor kiezen het geschil verder te beslechten door een gerechtelijke procedure te starten middels een verzoekschrift of een dagvaarding. Uit onderzoek blijkt dat in 21 procent van de gevallen waarin geprobeerd wordt tot verzoening te komen een minnelijke schikking tot stand wordt gebracht; in 79 procent van de gevallen lukt dit niet.³⁶ De verzoeningsprocedure is een relatief snelle procedure. Veelal volstaat één zitting om tot verzoening te komen. De duur van de procedure wordt vooral bepaald door de tijd tussen de aanvraag en de zitting.

33 <https://www.rechtbanken-tribunaux.be/nl/rechtbanken-hoven/vredegerecht/personen/vrederechter>.

34 Procesverloop Vredegerechten arrondissement Limburg.

35 https://justitie.belgium.be/sites/default/files/downloads/0211_BROCHURE_VREDERECHTER.pdf.

36 M.J. ter Voert, *Civielrechtelijke voorprocedures in België, Noorwegen en Duitsland* (WODC), 2013, p. 21.

Het Schiedsamt in Duitsland

In twaalf van de zeventien Duitse deelstaten dient in veel gevallen een civiel geschil eerst te worden voorgelegd aan een gemeentelijk *Schiedsamt*. Voor sommige typen geschillen dient deze procedure verplicht te worden doorlopen alvorens een gerechtelijke procedure bij de rechter kan worden gestart. Elke deelstaat kent hiervoor zijn eigen wettelijke regels en procedures. Voor de deelstaat Nordrein Westfalen geldt de verplichte Schieds-procedure voor bijvoorbeeld burengeschillen en vermogensrechtelijke geschillen. Een aanvraag voor bemiddeling door een Schiedsperson kan mondeling of schriftelijk worden ingediend. Bij de aanvraag dient een korte uiteenzetting van de feiten en het geschil te worden gegeven en dient een voorschot te worden betaald die de verwachte kosten dekt.

Partijen worden vervolgens door de Schiedsperson uitgenodigd om het geschil aan hem of haar voor te leggen. Procesvertegenwoordiging is toegestaan, maar niet verplicht. Vervolgens wordt geprobeerd een minnelijke oplossing te vinden. Als partijen tot een oplossing van het geschil komen wordt dit vastgelegd in een protocol. Dit protocol heeft executoriale werking en hoger beroep is daarna uitgesloten. De Schiedsperson kan geen beslissing afdwingen tussen partijen en treedt enkel op als bemiddelaar. De bemiddeling vindt niet plaats in een rechtszaal maar doorgaans bij de Schiedsperson thuis. Schiedspersonen zijn lekenrechters en aan het ambt van Schiedsperson zijn geen verplichte opleidingseisen gesteld op het gebied van juridische kennis en bemiddelingsvaardigheden. De Schieds-procedure is een relatief eenvoudige en snelle procedure. De procedure is bovendien goedkoop; de kosten van een bemiddelingsprocedure bij een Schiedsamt kunnen afhankelijk van de uitkomst variëren tussen de € 10,- (bij geen overeenstemming) en € 40,- exclusief administratiekosten (bij overeenstemming). Indien partijen tot een overeenkomst komen kunnen de kosten worden gedeeld.³⁷ In ongeveer de helft van de bemiddelingen lukt het om een schikking te bereiken. Uit een evaluatie uit 2005 blijkt dat partijen tevreden zijn met de procedure. Aspecten als rechtvaardigheid, helder taalgebruik en voldoende tijd nemen voor de zitting, de mogelijkheid standpunten naar voren te brengen en gelijke behandeling worden positief gewaardeerd. Advocaten die betrokken waren bij een procedure waren positief over de juridische kennis en vaardigheden van de Schiedsperson.³⁸

37 Idem.

38 Ter Voert, 2013 onder verwijzing van: Röhl, K.F. & Weiss, M. (2005). *Die Obligatorische Streitschlichtung in der Praxis*. Münster: Literatur Verlag. p. 249-255.

De Forliksråd in Noorwegen

De *Forliksråd*, kent een lange traditie in het Noorse rechtsbestel. Deze bemiddelingsraad buigt zich over civiele geschillen tussen burgers voordat een zaak aan een rechter wordt voorgelegd. Een aanvraag kan worden gedaan in de woonplaats of vestigingsplaats van de aanvrager. Bij de aanvraag dienen naam en adres van partijen te worden vermeld, de vordering en de grondslag van de vordering en het gewenste resultaat van de procedure. De *Forliksråd* verzoekt de wederpartij vervolgens om schriftelijk of mondeling binnen twee weken te reageren. Partijen worden verzocht hun standpunten feitelijk en met documenten te onderbouwen. Indien reactie uitblijft wordt een verstekvonnis gewezen. Reageert de wederpartij binnen de gestelde termijn en gaat hij niet akkoord met de vordering, dan worden partijen uitgenodigd om hun standpunten mondeling te komen toelichten. Het doel van de zitting is om een schikking tussen partijen te bereiken.³⁹ Slaagt de bemiddeling dan wordt dit vastgelegd in een protocol. Slaagt de bemiddeling niet dan is de *Forliksråd* in bepaalde gevallen bevoegd om een uitspraak te doen. De *Forliksråd* bestaat uit drie lekenrechters en worden voor een periode van vier jaar gekozen. Aan het ambt worden geen opleidingseisen gesteld voor wat betreft juridische kennis en bemiddelingsvaardigheden. Voor een procedure bij de *Forliksråd* dient een starttarief van omgerekend € 111,50 te worden betaald. Indien meerdere zittingsdagen nodig zijn loopt dit bedrag op. De verliezende partij kan veroordeeld worden in de proceskosten van de tegenpartij.⁴⁰

5.6 Samenvatting kenmerken procedures

In tabel 5.3 zijn de overeenkomsten en verschillen tussen de verschillende initiatieven weergegeven. In de tweede kolom staan de kenmerken van de Spreekuurrechter.

39 M.J. ter Voert, *Civielrechtelijke voorprocedures in België, Noorwegen en Duitsland* (WODC), 2013, p. 32-34.

40 *Idem*, p. 37.

Tabel 5.3: samenvatting kenmerken procedures

	Spreekuur- rechter	Buren- rechter	Buren- rechter	e-Kanton rechter	Andere benutting rolzitting	Gericht op oplossing	Vrede- rechter	Schiedsamt	Forliksråd
Type zaken	Civiel en kanton	Buren- geschil- len	Eenvoudige civiele geschillen tot € 25.000	Civiel	Civiel	Civiel	Bepaalde civiele zaken	Buren- en vermogens- rechtelijke geschillen	Civiel
Mogelijkheid te schikken	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Percentage schikkingen	91%	-	-	25% ⁴¹	-	21% ⁴²	51%	4%	
Vonnis mogelijk?	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Nee	Nee	Soms	
Hoger beroep mogelijk? ⁴³	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Nee ⁴⁴	Nee	Ja	
Verplicht tweezijdig aanbrengen	Nee	Ja	Ja	Nee	Ja	Nee	Nee	Nee	
Locatie	Rechtbank of ter plaatse	Ter plaatse	Rechtbank	Rechtbank	Rechtbank	Rechtbank	Vrede- gerecht	Thuis	Thuis
Kosten voor partijen	€ 39,50	€ 39,50	Griffiekosten kanton	Griffiekosten kanton	Griffiekosten kanton	Griffiekosten kanton	Gratis	€ 10 - € 40	€ 11,50

41 Dit geldt voor de gevallen waarin de gedaagde verweer heeft gevoerd.

42 Het initiatief spreek van verzoening, niet van schikking.

43 Indien geen schikking tot stand komt.

44 De procedure kan worden voortgezet door middel van een verzoekschrift of dagvaarding.

Conclusies en blik op de toekomst

6.1 Inleiding

In dit afsluitende hoofdstuk maken we de balans op. We geven eerst een korte samenvatting van de belangrijkste bevindingen van deze evaluatie van de pilot Spreekuurrechtter (paragraaf 6.2). Daarna brengen we de belangrijkste facetten van de pilot in kaart aan de hand van een sterkte- en zwakteanalyse (paragraaf 6.3). We sluiten deze evaluatie af met een korte blik op de toekomst en we bespreken vier mogelijke vervolgopties van de huidige pilot (paragraaf 6.4).

6.2 Bevindingen

6.2.1 Type zaken en partijen

Aantal aangemelde zaken is relatief gering

De pilot Spreekuurrechtter startte op 1 mei 2016 en partijen konden tot 1 mei 2018 hun zaak bij de Spreekuurrechtter aanbrengen. In september 2016 werd de eerste zaak aangemeld. In ruim anderhalf jaar zijn (via de verwijzers) in totaal 160 geschillen aangemeld. Van september 2016 tot en met februari 2017 was het aantal aanmeldingen vrij gering (18); in de loop van 2017 liep het aantal tijdelijk omhoog (115); en vanaf augustus 2017 tot en met april 2018 loopt het aantal aanmeldingen weer sterk terug (27) (zie figuur 3.4).

Vier op de tien aangemelde geschillen wordt een zaak

De Spreekuurrechter kan alleen een zaak behandelen als beide partijen hiermee instemmen (artikel 96 Rv). Van alle aangemelde geschillen zijn uiteindelijk 64 daadwerkelijk als zaak op zitting behandeld (40%).^{1 2} Bij eenzijdige aanmeldingen is dit percentage (34%) aanzienlijk lager dan bij tweezijdig aangemelde zaken (66%). Van alle zaken die op zitting komen wordt ongeveer de helft bij de rechtbank (56%) en de andere helft ter plaatse behandeld (44%).

Meeste zaken zijn burengeschillen

Tijdens de pilot heeft de Spreekuurrechter verschillende typen zaken behandeld. De grootste categorie (op zitting behandelde) zaken waren burengeschillen (33 zaken), veelal over de bepaling van de erfrens. Andere zaken hadden betrekking op de uitvoering van werk (9 zaken), (koop)overeenkomsten (8), overig [zoals een geschil over snippergroen en een geschil over het gebruik van een handelsnaam] (6), huur (3 zaken), arbeidsrecht (2 zaken) en familiegeschillen (3 zaken).

Voor partijen is snelle behandeling belangrijkste motief

Uit onze digitale enquête blijkt dat partijen de korte termijn waarbinnen hun zaak zou kunnen worden behandeld als belangrijkste reden voor deelname aan de pilot noemen (65%). Andere motieven die vaak werden genoemd waren het advies van de rechtsbijstandverzekeraar (52%), de grote kans om tot een oplossing te komen (48%) en de lage kosten van de procedure (39%).

Laagdrempelige toegang rechtspraak bij burengeschillen

Op basis van ons onderzoek kan niet exact worden vastgesteld of de procedure bij de Spreekuurrechter leidt tot een nieuwe zaakstroom. Hiermee bedoelen we of partijen die hun zaak hebben laten behandelen door de Spreekuurrechter, hun zaak niet zouden hebben voorgelegd aan een 'gewone' rechter. In de enquête geeft iets meer dan de helft (55%) aan dat ze de zaak ook aan de reguliere rechter zouden hebben voorgelegd. De belangrijkste redenen om een geschil *niet* aan de reguliere rechter voor te leggen zijn gelegen in de kosten (36%), de lange doorlooptijd in reguliere procedures (20%) en omdat de zaak te klein zou zijn (7%). Vooral bij burengeschillen lijkt de Spreekuurrechter bij te dragen aan een verbeterde, laagdrempelige toegang tot de rechtspraak. Met name partijen in dit soort geschillen zeggen dat ze hun zaak (van-

1 Peildatum 22 mei 2018.

2 Dit percentage (40%) is wat lager dan in een eerder onderzoek naar de Spreekuurrechter (op basis van ca. 30 zaken). Hier schrijft Lennaerts: 'Ongeveer de helft van de (doorgaans eenzijdige) meldingen bij het Bureau Spreekuurrechter leidt tot een gezamenlijke gang naar de Spreekuurrechter.' Zie: Lennaerts 2017, p. 2939.

wege de kosten en langere doorlooptijd) waarschijnlijk niet aan een ‘gewone’ rechter zouden hebben voorgelegd.

6.2.2 Selectie

Rol Bureau Spreekuurrechter groter dan voorzien

In de oorspronkelijke opzet van de pilot was het uitgangspunt dat een geschil (uitsluitend) tweezijdig zou worden aangemeld bij het Bureau Spreekuurrechter. De toestemming van de wederpartij zou door de aanvragende partij of door de verwijzer moeten worden verkregen. In de praktijk bleek dit echter niet goed te werken (weinig wederpartijen wilden meewerken als ze benaderd werden door de tegenpartij of diens vertegenwoordiger) en werd het gaandeweg de pilot aan het Bureau overgelaten om contact met de wederpartij op te nemen. Hiermee is de rol van en de tijd die de medewerkers van het Bureau besteden aan deze voorfase aanzienlijk groter geworden dan aanvankelijk was beoogd.

6.2.3 Zitting

Zitting Spreekuurrechter verloopt grotendeels hetzelfde als reguliere zitting

De procedure bij de Spreekuurrechter kenmerkt zich vooral door mondelinge behandeling van de zaak, zonder dagvaarding en andere processtukken (zoals een zaaksdossier). Dit heeft tot gevolg dat er tijdens de behandeling van de zaak relatief veel tijd moet worden besteed door de Spreekuurrechter aan het boven water krijgen van de feiten. Ook geven de meeste rechters aan dat zij bij Spreekuurzittingen meer dan in reguliere zittingen streven naar een schikking. Weliswaar is dat voor rechters meestal wel een streven, maar bij Spreekuurzaken is dat het uitgangspunt (‘Eerst een goed gesprek en desnoods een vonnis’ zoals het staat verwoord in het oorspronkelijke projectplan). Een zitting wordt soms door rechters als mislukt beschouwd als het niet tot een schikking komt. Voor het overige blijkt uit de interviews met rechters en uit de observaties van zittingen dat de werkwijze van de Spreekuurrechter in de praktijk nauwelijks afwijkt van het optreden van de rechter tijdens reguliere rolzittingen en kantoncomparities.

Afwezigheid processtukken leidt tot lange zittingen

Het feit dat de Spreekuurrechter voorafgaand aan een zitting niet kan beschikken over een inhoudelijk dossier met informatie en documenten over de zaak wordt door

de rechters zelf wisselend gewaardeerd. Sommige van de geïnterviewde rechters vinden het prettig om een zitting grotendeels blanco in te gaan. Dat voorkomt dat een zitting nodeloos gejuridiseerd wordt en zorgt ervoor dat meer aandacht kan worden besteed aan het onderliggende probleem van een geschil. Andere rechters vinden het ontbreken van een dossier juist niet positief, omdat ze veel tijd (meestal één à anderhalf uur) kwijt zijn aan het boven water halen van de feiten. Een zitting duurt daardoor – zeker op locatie – vaak drie tot vier uur. Een aantal Spreekuurrechters heeft het Bureau verlopen van tijd verzocht om vooraf toch een (beknopt) dossier op te stellen.

Partijen zijn positief over procedure

De meeste partijen zijn tevreden over de procedure bij de Spreekuurrechter. Hun gemiddeld rapportcijfer is een 7,6. Op alle voorlegde aspecten van procedurele rechtvaardigheid waarover partijen zijn bevraagd, antwoordt 80 tot 90% (zeer) positief. Slechts een enkeling antwoordt negatief op de voorlegde aspecten. Partijen noemen als zaken die zij als prettig hebben ervaren bijvoorbeeld de snelle behandeling van de zaak, het menselijke aspect en de lage kosten. Partijen noemen als zaken die zij als minder prettig hebben ervaren onder meer de lange duur van de zitting en de ervaren druk om tot een schikking te komen.

6.2.4 Afloop

Hoog schikkingspercentage

In 58 van de 64 zaken die bij de Spreekuurrechter op zitting zijn geweest (bij de rechtbank of op locatie) is de zaak geëindigd met een schikking. Dit resulteert in een schikkingspercentage van 91%. Dit percentage is (aanzienlijk) hoger dan bij reguliere procedures bij de kantonrechter (28%). Uit onze enquête blijkt dat 83% van de (weder) partijen die de enquête hebben ingevuld, direct na de zitting (zeer) tevreden was over de getroffen schikking. Bijna driekwart (71%) zegt dat hun mening na verloop van tijd onveranderd is gebleven, terwijl 21% nu minder tevreden is dan direct na afloop van de zitting.

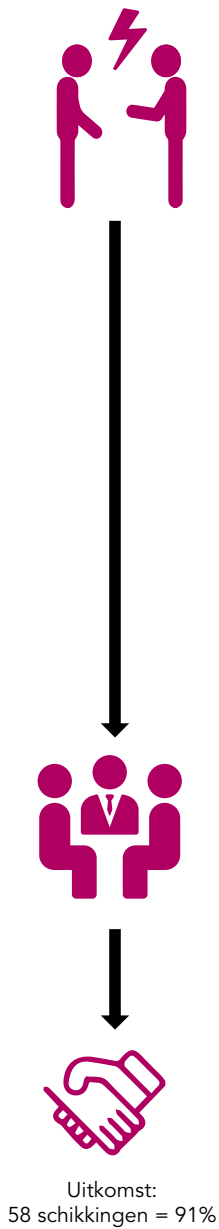
Schikkingspercentage positief beïnvloed door filters in het voortraject

De procedure bij de Spreekuurrechter kan op twee verschillende manieren worden bekeken. Vanuit het perspectief van de rechter is de *zitting* het startpunt van de procedure (figuur 6.1). Vanaf het moment dat beide partijen instemmen met de behan-

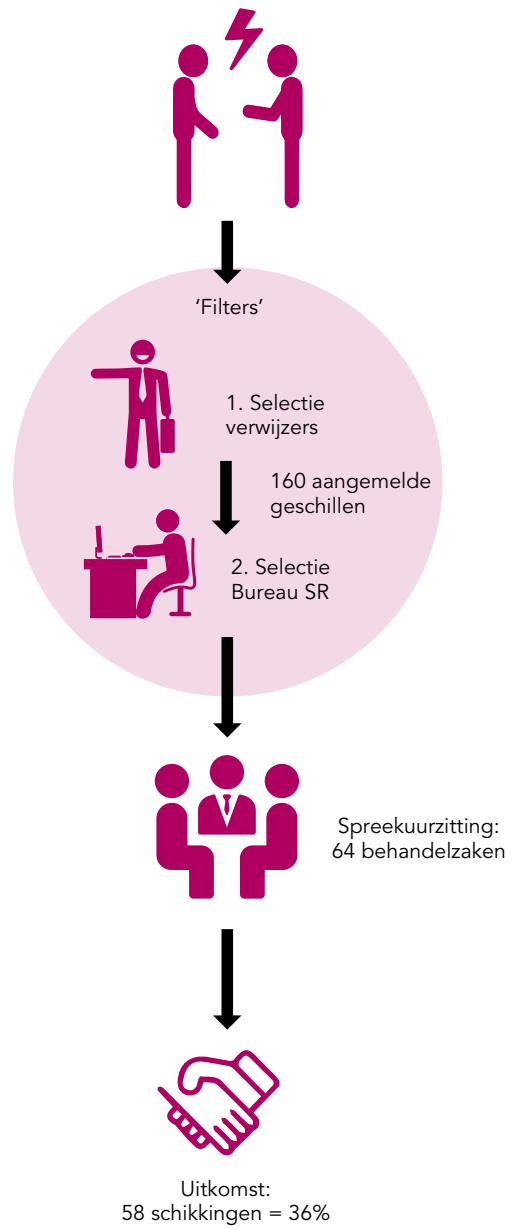
deling, is er juridisch gezien sprake van een 'zaak' voor de Spreekuurrechter. Vanuit het perspectief van partijen is de *aanmelding* van hun geschil bij één van de verwijzers het startpunt van de procedure (figuur 6.2). Vanuit dit perspectief passeren alle aangemelde geschillen, voorafgaand aan de zitting, eerst een aantal 'filters'. Het eerste filter betreft de rechtsbijstandverzekeraars en het Juridisch Loket die partijen naar de Spreekuurrechter verwijzen ('selectie verwijzers'; figuur 6.2). Zij maken zelf een afweging of een zaak geschikt is voor de Spreekuurrechter. Zij kiezen alleen die zaken waarvan zij denken dat deze zich lenen voor een schikking. Uit de interviews blijkt dat een belangrijk selectiecriterium hierbij is dat het conflict nog niet geëscaleerd is en de partijen nog niet met de hakken in het zand staan. Dit sluit aan bij, maar gaat soms ook verder dan, wat in de procesbeschrijving als niet geschikte zaak wordt aangeduid, namelijk als "personen die er niet van te overtuigen zijn dat ze wel eens ongelijk kunnen krijgen c.q. die op voorhand geen bereidheid hebben tot het vinden van een oplossing (...)" (zie ook paragraaf 2.4.3). Na deze eerste filter vallen die zaken af waarbij, naar het oordeel van de verwijzers, de kans klein is dat partijen zullen schikken.

Het tweede filter is het Bureau Spreekuurrechter ('selectie Bureau SR'; figuur 6.2). Hiermee wordt niet bedoeld dat het Bureau zelf zaken selecteert, maar dat de fase bij het Bureau 'de facto' werkt als een filter (omdat hier sommige zaken afvallen waarbij de wederpartij niet bereid is om mee te werken). Als een zaak door een verwijzer geschikt wordt geacht (vooral omdat het treffen van een schikking tot de mogelijkheden behoort), vraagt het Bureau aan de wederpartij om ook in te stemmen met de behandeling van de zaak door de Spreekuurrechter. Meer dan de helft van de wederpartijen doet dat niet. Belangrijke redenen voor de wederpartijen om niet mee te werken zijn dat ze zich niet bewust zijn van het geschil, ze het geschil niet als hun probleem ervaren en als de verhouding met de wederpartij blijvend is verstoord. Na deze tweede filter vallen die zaken af waarbij vooraf duidelijk is dat partijen niet nader tot elkaar zullen komen.

De overgebleven geschillen worden tijdens de Spreekuurzitting behandeld. Met andere woorden, de Spreekuurrechter buigt zich in feite alleen over zaken die zich relatief goed lenen voor een schikking. Geschillen waarvoor dat niet het geval is, zijn er al eerder uitgefilterd. Ook na deze 'voorselectie' is een schikking, uiteraard, nog geen automatisme. Of partijen wel of niet bereid zijn om te schikken wordt waarschijnlijk ook (mede) bepaald door het verloop van de Spreekuurzitting (waarin partijen meestal zelf het woord voeren) en de werkwijze van de rechter (die meer dan bij andere zaken is gericht op het bereiken van een schikking).

Figuur 6.1. Perspectief rechter

Figuur 6.2. Perspectief partijen

Het hiervoor beschreven voortraject is ook van belang bij de duiding van het aantal schikkingen bij de Spreekuurrechter. Wanneer we (vanuit het perspectief van de rechter) de *zitting* als startpunt nemen voor de procedure bij de Spreekuurrechter, dan eindigt 91% in een schikking (figuur 6.1). Wanneer we (vanuit het perspectief van partijen) de *aanmelding* van een geschil als startpunt nemen voor de procedure van de Spreekuurrechter, dan eindigt uiteindelijk 36% in een schikking (figuur 6.2).³

Kosten en baten

Relatief hoge personeelskosten

De pilot Spreekuurrechter heeft ruim anderhalf jaar gedraaid. De personele kosten van de uitvoering (dus exclusief het opstarten en begeleiden van de pilot) bedroegen ruim € 120.000. De tijdsbesteding per zaak voor rechters komt volgens onze analyse (zie paragraaf 4.2) grotendeels overeen met de tijdsbesteding die ze kwijt zouden zijn geweest indien een vergelijkbare zaak in de reguliere procedure zou zijn behandeld. De pilot kostte de ondersteuning wel (fors) meer tijd, onder meer door het grote aantal eenzijdige aanmeldingen waardoor veel contact moest worden opgenomen met wederpartijen, door het geven van voorlichting en door overleg met verwijzers.

Spreekuurrechter biedt effectieve oplossing voor geschil

De meeste partijen vinden dat de Spreekuurrechter effectief is in het beëindigen van hun geschil. In de enquête zegt 80% van de respondenten dat hun geschil na de behandeling door de Spreekuurrechter definitief is opgelost. De overige 20% geeft aan dat de tegenpartij (nog) geen uitvoering heeft gegeven aan de schikking.⁴

6.3 Sterkte-zwakteanalyse van de pilot Spreekuurrechter

De belangrijkste facetten van de pilot Spreekuurrechter brengen we in deze paragraaf in kaart door middel van een sterkte-zwakteanalyse (of: SWOT-analyse). Hierbij be-

3 Dit schikkingspercentage (36%) wijkt niet veel af van het aantal schikkingen bij reguliere procedures bij de kantonrechter (28%).

4 Deze percentages komen grotendeels overeen met de uitkomst van andere procedures. In de *Geschilbeslechtingdelta 2014* zegt 88% van de respondenten dat door hun aanpak (het al of niet inschakelen van een gerechtelijke procedure, buitengerechtelijke procedure of mediation) het probleem is opgelost. Deze cijfers worden niet verder uitgesplitst naar specifieke (gerechtelijke) procedures. Zie: M.J. Ter Voert & C.M. Klein Haarhuis, *Geschilbeslechtingdelta 2014. Over verloop en afloop van (potentieel) juridische problemen van burgers*. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers, p. 155.

spreeken we zowel een aantal (interne) sterktes en zwaktes als een aantal (externe) kansen en bedreigingen van de Spreekuurrechter.

Sterktes

Op basis van de uitkomsten van deze evaluatie beoordelen wij de pilot Spreekuurrechter als een 'gekwalificeerd succes'.

Er is sprake van een hoog schikkingspercentage en de meeste partijen zijn (zeer) positief over zowel het optreden van de Spreekuurrechter als de uitkomst van de procedure. Veel partijen geven aan dat hun geschil definitief is opgelost. Vooral bij burengeschillen lijkt de Spreekuurrechter bij te dragen aan een verbeterde, laagdrempelige toegang tot de rechtspraak. Juist bij deze geschillen zeggen relatief veel respondenten in de enquête dat zij hun zaak niet aan een 'gewone' rechter zouden hebben voorgelegd.

Alles bij elkaar lijkt de pilot Spreekuurrechter een goed voorbeeld van 'maatschappelijk effectieve rechtspraak'.⁵

Zwaktes

Daarnaast kan echter ook een aantal nuanceringen worden gemaakt bij het succes van de pilot Spreekuurrechter.

De gezamenlijkheidsvereiste betekent dat een partij weliswaar eenzijdig zijn of haar geschil kan voorleggen aan de verwijzers, maar dat de Spreekuurrechter deze zaak alleen in behandeling kan nemen na instemming van de wederpartij. In de praktijk betekent dit dat er veel meer geschillen in eerste instantie bij de Spreekuurrechter worden aangemeld dan dat er (kunnen) worden behandeld. Slechts 40% van de aangemelde geschillen komt daadwerkelijk op zitting; maar in 60% van de zaken moet de Spreekuurrechter de aanmelder teleurstellen en kan hij hem of haar niet verder helpen (meestal omdat de wederpartij niet bereid is om mee te werken).

De gezamenlijkheidsvereiste betekent ook dat het Bureau Spreekuurrechter relatief veel tijd moet investeren om (bij eenzijdig aangemelde zaken) de wederpartijen te benaderen, te informeren, voor te lichten en eventueel te bewegen om mee te werken aan de pilot door hun geschil te laten behandelen door de Spreekuurrechter. Ongeveer twee derde van de tijd is besteed aan dergelijke activiteiten die niet rechtstreeks samenhangen met behandelde zaken. Dit maakt de procedure arbeidsintensief en daardoor ook relatief kostbaar.

5 <https://www.rechtspraak.nl/Uitspraken-en-nieuws/Themas/maatschappelijk-effectieve-rechtspraak>.

Ten slotte wordt het succes van de Spreekuurrechter mede bepaald door een aantal (tijdelijke en bijzondere) kenmerken van de pilot. Ten eerste is de instroom van zaken relatief beperkt en kunnen zaken – in het kader van de pilot – alleen worden aangebracht door een beperkt aantal verwijzers. Mede hierdoor kunnen zaken relatief snel worden behandeld. Ten tweede is het hoge schikkingspercentage mede het gevolg van de selectie van zaken door zowel de verwijzers als het Bureau Spreekuurrechter in het voortraject van de procedures. Hierdoor worden zaken die zich minder goed lenen voor een schikking eruit gefilterd. Het is de vraag of de verwijzers en vooral het Bureau deze (arbeidsintensieve en daardoor relatief kostbare) taak ook kunnen blijven vervullen als de Spreekuurrechter een meer permanent karakter krijgt. Ook ten aanzien van de lage griffierechten en het met voorrang inroosteren van zaken geldt dat deze elementen van de pilot waarschijnlijk niet zonder meer kunnen worden voortgezet als de Spreekuurrechter een meer blijvend karakter krijgt. Met andere woorden; het succes van de *pilot* Spreekuurrechter is maar ten dele een indicatie van het succes van de *procedure* Spreekuurrechter. Juist die factoren die een belangrijke bijdrage leveren aan het succes van de pilot, kunnen (bijvoorbeeld met het oog op rechtsgelijkheid) mogelijk niet (volledig) worden gehandhaafd als de Spreekuurrechter een meer permanent karakter krijgt.

Kansen

Er is een aantal factoren dat de toekomstige ontwikkeling van de Spreekuurrechter mogelijk positief kan beïnvloeden.

Er is, ten eerste, veel politieke en maatschappelijke belangstelling voor de pilot Spreekuurrechter (en andere, vergelijkbare, innovatieve vormen van rechtspraak). De Spreekuurrechter krijgt bijvoorbeeld veel aandacht in de media.⁶ In het verlengde van de ervaringen met de pilot Spreekuurrechter spreekt ook de politiek regelmatig over innovaties van gerechtelijke procedures. Het Tweede Kamerlid Van Nispen (SP) heeft bijvoorbeeld een initiatiefnota gepresenteerd waarin wordt gepleit voor een steviger koppeling tussen eerstelijns rechtshulp en de rechtspraak in de zogeheten 'Huizen van het Recht'.⁷ Er loopt bovendien, naar aanleiding van de motie-Segers, een onder-

6 Vgl. S. Altena, 'Op Spreekuur bij de rechter,' *Dagblad van het Noorden*, 29 april 2017; F. Jensma, 'Een "echte" rechter is ingewikkeld, duur of gewoon eng,' *NRC Handelsblad*, 2 december 2017; G. Beukers, 'U legt uw geschil hier aan mij uit,' *de Volkskrant*, 11 december 2017.

7 Nota, *Huizen van het recht: eerste hulp bij sociaal-juridische vraagstukken*. https://www.sp.nl/sites/default/files/huizen_van_het_recht.pdf. Zie ook: M. Lievisse Adriaanse, 'Vermijd een proces: praat met rechters over uw conflict,' *NRC Handelsblad*, 23 maart 2018.

zoek naar de inpasbaarheid van elementen van de zogeheten vrederechter in België en Frankrijk.⁸

Een tweede positieve ontwikkeling is dat, naast de pilot Spreekuurrechter, diverse gerechten initiatieven ontwikkelen die gericht zijn op het verbeteren van de toegankelijkheid en de effectiviteit van de rechtspraak. Hier kunnen bijvoorbeeld de initiatieven worden genoemd met betrekking tot: vechtscheidingen, de buurrechter, en de aanpak van problematische schulden.⁹

Een derde positieve ontwikkeling is dat in het Regeerakkoord 2017-2021 verschillende initiatieven met eenvoudige, laagdrempelige toegang tot de rechter worden aangekondigd.¹⁰ Eén van deze initiatieven is de 'Experimentenwet rechtspleging', die het kabinet dit voorjaar op voorspraak van minister Dekker (J&V) in consultatie heeft gebracht.¹¹ Het doel van het wetsvoorstel is om de rechtspraak de mogelijkheid te geven om, met inachtneming van de fundamentele beginselen van procesrecht en binnen de grenzen die voortvloeien uit verdragen en EU-regelgeving, te experimenteren met innovatieve gerechtelijke procedures over het burgerlijk recht. De Hoge Raad, de Raad voor de rechtspraak en de Nederlandse Orde van Advocaten (NOvA) hebben hier inmiddels positief op gereageerd. De afgelopen jaren heeft de rechtspraak verschillende pilots uitgevoerd. Tot nu toe zijn deze pilots steeds gebaseerd op artikel 96 van het Wetboek van Burgerlijke rechtsvordering. Volgens de memorie van toelichting bij de 'Experimentenwet' kent dit artikel een aantal belangrijke beperkingen.¹² Zo kan de rechter alleen een zaak in behandeling nemen als beide partijen ermee instemmen (maar dat is bij veel conflicten moeilijk). Deze pilots staan bovendien alleen open voor zaken waarin de rechtsgevolgen door de partijen zelf mogen worden bepaald (waardoor bijvoorbeeld onderwerpen als echtscheiding, gezag en kinderalimentatie niet kunnen worden behandeld). De Experimentenwet maakt het daarom (onder meer) mogelijk om ook experimenten buiten het kader van artikel 96 uit te voeren. Deze wet biedt, met andere woorden, een ruimer wettelijk kader voor de verdere ontwikkeling van experimenten zoals de pilot Spreekuurrechter.

8 *Kamerstukken II 2016-2017*, 34550 VI, nr. 65.

9 Zie voor een overzicht: <https://www.rechtspraak.nl/Uitspraken-en-nieuws/Themas/maatschappelijk-effectieve-rechtspraak>.

10 *Vertrouwen in de toekomst* (Regeerakkoord 2017 – 2021; VVD, CDA, D66 en ChristenUnie), p. 5. <https://www.rijksoverheid.nl/regering/regeerakkoord-vertrouwen-in-de-toekomst>.

11 <https://www.internetconsultatie.nl/experimenten>.

12 Memorie van Toelichting (Regels betreffende experimenten in de rechtspraak), p. 1.

Bedreigingen

Er is ook een aantal factoren die de toekomstige ontwikkeling van de Spreekuurrechter mogelijk negatief kan beïnvloeden.

In de afgelopen anderhalf jaar zijn in totaal 160 geschillen voor behandeling bij Spreekuurrechter aangemeld. Daarmee is het aantal aanmeldingen relatief gering. Halverwege de pilot was het aantal aanmeldingen het hoogst, maar zowel in de beginfase als aan het eind van de pilot is het aantal sterk teruggelopen. Daarnaast valt op dat van de in totaal 160 aangemelde geschillen uiteindelijk slechts 64 zaken daadwerkelijk door de Spreekuurrechter zijn behandeld. Op termijn (en bij handhaving van de wettelijke gezamenlijkheidsvereiste) vormt het (te) klein aantal behandelbare zaken mogelijk een bedreiging voor de toekomstige ontwikkeling van de Spreekuurrechter.¹³

Binnen het (experimentele en tijdelijke) kader van de pilot, kent de procedure bij de Spreekuurrechter een aantal elementen die afwijken van de reguliere rechtspraak. Zaken kunnen bijvoorbeeld alleen worden aangebracht door een beperkt aantal vooraf aangewezen verwijzers. Zaken voor de Spreekuurrechter worden bovendien met voorrang behandeld en de rechter kan (gelet op de aard van de pilot) zelf bepalen of een zaak wel of niet geschikt is voor de procedure Spreekuurrechter.¹⁴ Voor de toekomst is van belang in hoeverre deze onderdelen (bijvoorbeeld met het oog op de rechtsgelijkheid) kunnen worden gehandhaafd als de Spreekuurrechter een meer permanent karakter krijgt.

Ten slotte is niet uit te sluiten dat de rechtspraak in de toekomst moet gaan bezuinigen.¹⁵ Deze ontwikkelingen kunnen ook gevolgen hebben voor de verdere ontwikkeling van de Spreekuurrechter en andere vergelijkbare initiatieven.

De uitkomsten van de SWOT-analyse zijn samengevat in figuur 6.3.

13 Omgekeerd wijzen sommige respondenten er ook op dat wanneer de Spreekuurrechter een meer permanent karakter krijgt, zaken in principe door iedereen kunnen worden aangedragen. Hierdoor zal het aantal zaken in theorie juist ook enorm kunnen toenemen en is het de vraag of de rechtbanken dit wel aan kunnen.

14 Art. 10, lid 1, Procesreglement: 'De Spreekuurrechter behandelt uitsluitend kanton- en verzoekschriftgeschillen over burgerlijke rechten en plichten [...], met uitzondering van geschillen die de Spreekuurrechter niet geschikt acht voor de in dit reglement vastgestelde procedure.'

15 Vgl. M. Lievisse Adriaanse, 'Na sluiting rechtbanken moet rechtspraak nog meer besparen,' *NRC Handelsblad* 26 april 2018; M. Lievisse Adriaanse, 'Nog hogere tekorten rechtspraak,' *NRC Handelsblad* 20 augustus 2018.

Figuur 6.3. SWOT-analyse Spreekurrechter

6.4 Een blik op de toekomst: vier vervolgopties

De pilot Spreekurrechter bij de rechtbank Noord-Nederland is inmiddels beëindigd, het is aan de politiek en de Rechtspraak om te besluiten welk vervolg eraan wordt gegeven. Vanaf september 2018 is het voor bedrijven en burgers bijvoorbeeld mogelijk om een civiel geschil voor te leggen aan de 'Rotterdamse Regelrechter'. Deze pilot is een initiatief van de Rechtbank Rotterdam en vertoont belangrijke overeenkomsten met de Spreekurrechter.¹⁶ In Den Haag start in het najaar van 2018 de pilot

16 Zie: <https://www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/folder-rotterdamse-regelrechter.pdf>.

'De wijkrechter', die eveneens is geïnspireerd op het model van de Spreekuurrechter. Hier zal de rechter op locatie overlastzaken, burengeschillen en huurzaken behandelen.

Hoe kunnen de lessen uit de pilot Spreekuurrechter zo optimaal mogelijk worden benut bij de ontwikkeling van snelle, toegankelijke, en maatschappelijk effectieve rechtspraak? Wij doen daarover geen aanbevelingen, maar presenteren vier opties: inbedding Spreekuurrechter in reguliere rechtspraak (optie 1); vervolg pilot Spreekuurrechter (optie 2); doorontwikkeling onderdelen van de pilot Spreekuurrechter (optie 3); en stoppen met de Spreekuurrechter (optie 4). De opties worden hieronder kort toegelicht en de voor- en nadelen ervan worden benoemd.

Bij de besluitvorming over deze of mogelijke andere vervolgopties voor de pilot Spreekuurrechter kan gebruik worden gemaakt van de uitkomsten van deze evaluatie, de sterke en zwakke punten zoals die zijn beschreven in de SWOT-analyse, en de ervaringen met andere vergelijkbare initiatieven.

Optie 1: "Implementatie Spreekuurrechter"

Een eerste vervolgoptie is dat de pilot Spreekuurrechter een permanent vervolg krijgt. De tijdelijke onderdelen van de pilot (zoals de verlaagde griffierechten en de mondelinge behandeling op de zitting zonder voorafgaande uitwisseling van processtukken) worden, waar mogelijk, ingebed in de reguliere organisatie van de Rechtspraak.

Een voordeel van de implementatie van de Spreekuurrechter in de reguliere rechtspraak zou kunnen zijn dat de lessen uit de pilot meteen in de praktijk kunnen worden gebracht. Een nadeel van deze optie is echter dat sommige onderdelen van de pilot Spreekuurrechter dan waarschijnlijk niet kunnen worden gehandhaafd en moeten worden aangepast. Denk hierbij aan de laagdrempelige toegang (lage griffierechten en het met voorrang behandelen van zaken). Daarnaast roept deze evaluatie (maar bijvoorbeeld ook de eerdere ervaringen met de Burenrechter en de e-kantonrechter) de vraag op of het aantal zaken dat voldoet aan artikel 96 Rv niet te gering is voor een aparte procedure.

Optie 2: "Pilot 2.0"

Een tweede vervolgoptie is dat de pilot wordt voortgezet bij één of meer andere rechtbanken. Op basis van de ervaringen in de eerste pilot, en de uitkomsten van deze evaluatie, kan de tweede pilot ook eventueel op een aantal onderdelen worden aangepast.

Een voordeel van voortzetting van de pilot Spreekuurrechter bij één of meer andere rechtbanken is dat de rechtspraak de gelegenheid krijgt om nog meer ervaring op te doen met deze procedure. Een nadeel van deze optie zou echter kunnen zijn dat de sterke en minder sterke kanten van de Spreekuurrechter met de eerste pilot (en met deze evaluatie) mogelijk al voldoende in kaart zijn gebracht, en dat de meerwaarde van een nieuwe pilot daarom betrekkelijk gering is.

Optie 3: "Rechtspraak in de buurt"

Een derde vervolgoptie is dat de pilot als zodanig niet meer zal worden voortgezet, maar dat een aantal succesvolle onderdelen van de pilot (zoals de laagdrempelige aanmelding en partijen die zelf het woord voeren) in stand worden gehouden en worden ingevuld langs bijvoorbeeld een van de volgende twee lijnen.

A. Selectie in het voortraject

Uit de evaluatie blijkt dat het Bureau Spreekuurrechter een belangrijke rol vervult bij de zowel de selectie van zaken voor de zitting als het benaderen van de wederpartij bij een eenzijdige aanmelding. Hierop voortbouwend kunnen mogelijk ook andere manieren worden bedacht waarop zaken niet automatisch worden doorgeleid naar de rechter, maar dat eerst de aard van het geschil nader worden onderzocht en wordt bekeken of ze mogelijk ook buiten de rechter om kunnen worden opgelost. Deze voorziening kan zowel binnen als buiten de rechtspraak worden ingericht. Hierbij kan bijvoorbeeld worden aangesloten bij de ervaringen met het *Schiedsamt* in Duitsland en de *Forlikråd* in Noorwegen die zich buigen zich over civiele geschillen voordat een zaak aan een rechter wordt voorgelegd. Zowel de leden van het *Schiedsamt* als de leden van de *Forlikråd* zijn lekenrechters (zie hoofdstuk 4).

B. Een juridisch inloopspreekuur binnen of buiten de rechtbank

Uit de evaluatie blijkt ook dat partijen de voorkeur geven aan een laagdrempelige en informele voorziening waar zij zo snel mogelijk met hun geschil en hun vragen terecht kunnen. Binnen de opzet van de pilot moesten alle zaken apart worden ingeroosterd en moeten partijen voor een zitting worden uitgenodigd. In plaats daarvan zou ook (naar het voorbeeld van de huisarts) een 'echt' inloopspreekuur kunnen worden georganiseerd, waar beide partijen op vaste tijden voor advies (en mogelijk een oplossing van hun geschil) zonder dossier kunnen binnenlopen. Dit juridisch spreekuur kan zowel binnen als buiten de rechtbank (in bijvoorbeeld een school of een buurtgebouw) worden ingericht.

Een voordeel van het verder uitwerken van enkele veelbelovende onderdelen van de pilot Spreekuurrechter is dat de rechtspraak lessen kan trekken uit de eerste pilot (en deze evaluatie) en ervaring kan opdoen met een aantal mogelijke vernieuwingen (bijvoorbeeld meer selectie in het voortraject en een inloopSpreekuur). Een nadeel van deze optie zou kunnen zijn dat de realisatie van deze vernieuwingen (ook binnen het kader van een tijdelijk experiment) waarschijnlijk niet eenvoudig zal zijn en ook de medewerking vereist van partners buiten de rechtspraak (zoals bijvoorbeeld de gemeente).

Optie 4: "Einde Spreekuurrechter"

Een vierde vervolgoptie is dat de pilot wordt beëindigd. Uit de ervaringen met de pilot (en de uitkomsten van deze evaluatie) kan een aantal lessen worden getrokken voor de toekomst. Maar (de pilot) Spreekuurrechter krijgt geen (tijdelijk of blijvend) vervolg binnen de rechtspraak.

Een voordeel van het beëindigen van de (pilot) Spreekuurrechter zou kunnen zijn dat de tijd en de middelen die waren gereserveerd voor de pilot nu weer volledig beschikbaar komen voor de reguliere rechtspraak. Een nadeel van deze optie is echter dat de waardevolle ervaringen met de pilot niet optimaal wordt benut.

Deelvragen per onderzoeksthema

Het evaluatieonderzoek van de pilot Spreekuurrechter kent in totaal zes onderzoeksthema's. Hieronder is per thema aangegeven welke deelvragen wij zullen beantwoorden.

Onderzoeksthema 1. Inventarisatie type zaken en partijen

Om inzicht te krijgen in het type zaken en partijen en of sprake is van een 'nieuwe' zaaksstroom worden de volgende onderzoeksvragen beantwoord.

Deelvraag

1. Wijkt het type zaken en partijen dat bij de Spreekuurrechter terecht komt af van het type zaken en partijen in reguliere zaken?
 2. In hoeverre zijn onder de aanmeldingen voor de Spreekuurrechter de uiteindelijke 'afhakkers' in type zaak en partij afwijkend van de 'blijvers' en hoe lossen de 'afhakkers' uiteindelijk hun probleem op?
-

Onderzoeksthema 2. De wijze waarop zaken bij de Spreekuurrechter terechtkomen

Bij het tweede onderzoeksthema beantwoorden we een zestal vragen:

Deelvraag

3. Hoe verloopt de selectie van zaken door verwijzers, welke selectiecriteria hanteren zij voor Spreekuurzaken en welke andere vormen van (gerechtelijke) geschilbeslechting zijn overwogen door verwijzers?
 4. Hoeveel Spreekuurzaken worden aangemeld?
 5. Wat zijn de belangrijkste motieven van aangemelde partijen zelf om al dan niet voor de Spreekuurrechter te kiezen?
 6. Wat is de rol van verwijzers en het Bureau Spreekuurrechter in de instemmingsprocedure?
 7. Hoe vaak komen aangemelde partijen tot gezamenlijke instemming over de procedure bij de Spreekuurrechter en welke factoren verklaren waarom partijen al dan niet samen instemmen met de procedure?
 8. Hoe ervaren aangemelde partijen de selectieprocedure en verwijzing en wat zijn hun verwachtingen?
-

Onderzoeksthema 3. Het Spreekuur

Ten aanzien van de zitting bij de Spreekuurrechter beantwoorden we de volgende deelvragen:

Deelvraag

9. In welke opzichten wijken de zittingen van de Spreekuurrechter af van reguliere zittingen?
 10. Hoe (actief) stellen betrokkenen (rechters, partijen, juridisch vertegenwoordigers) zich op tijdens de zitting?
 11. Wat vinden betrokkenen (rechters, partijen en juridisch vertegenwoordigers) van het mondeling procederen zonder (voorafgaande) processtukken?
 12. Hoe luidt het algemeen oordeel van betrokkenen (rechters, partijen en juridisch vertegenwoordigers) over de zitting en wat is het meest bepalend voor dit oordeel?
-

Onderzoeksthema 4. De uitkomsten en afloop van Spreekuurzaken

In het kader van het eerste onderzoeksthema worden de volgende vragen beantwoord:

Deelvraag

13. Welke uitkomst en afloop kennen de Spreekuurzaken?
 14. In hoeverre hangt volgens betrokkenen (rechters, partijen en juridisch vertegenwoordigers) de uitkomst van Spreekuurzaken samen met kenmerkende elementen van de procedure Spreekuurrechter?
 15. Hoe tevreden zijn partijen met de uitkomst en de afloop en hoe verhoudt zich dat tot de verwachtingen vooraf?
-

Onderzoeksthema 5. Kosten en baten van Spreekuurzaken

Teneinde te bepalen hoe bij de procedure Spreekuurrechter de kosten zich verhouden ten opzichte van de opbrengsten zullen we een antwoord geven op de volgende drie onderzoeksvragen:

Deelvraag

16. Hoeveel kosten maken partijen en hoe lang duurt de afhandeling van het geschil?
 17. Wat zijn de kosten (financieel en tijdsinvestering van rechters en het Bureau Spreekuur) en baten (in tevredenheid, doorlooptijd, uitkomst en kosten voor partijen) van de procedure Spreekuurrechter?
 18. Hoe luidt het oordeel van betrokkenen (het Bureau Spreekuurrechter, rechters en verwijzers) over de verhouding tussen de kosten en de baten?
-

Onderzoeksthema 6. Toekomstige toepassing procedure Spreekuurrechter

Het evaluatieonderzoek dient eveneens inzichtelijk te maken welke elementen van de procedure Spreekuurrechter zich lenen voor toekomstige toepassing. Daartoe beantwoorden we een tweetal deelvragen:

Deelvraag

19. Wat is het toekomstig potentieel aan aanmeldingen volgens betrokkenen (het Bureau Spreekuurrechter, rechters en verwijzers)?
 20. Welke aanpassingen aan de procedure Spreekuurrechter hebben er in de loop van het project plaatsgevonden en zijn er bij eventuele toekomstige toepassing volgens betrokkenen (het Bureau Spreekuurrechter, rechters en verwijzers) nog nadere aanpassingen gewenst?
-

Geïnterviewde professionals

Naam	Functie	Organisatie
Bakker, A.	Juridisch administratief medewerker	Rechtbank Noord-Nederland
Benjamins, M.	Juridisch medewerker	Juridisch Loket
Bloem, G.A.	Controller	Rechtbank Noord-Nederland
Van den Bosch, B.	Spreekuurrechter	Rechtbank Noord-Nederland
Brolsma, J.	Senior juridisch medewerker	Rechtbank Noord-Nederland
Cantineau, S.	Senior juridisch medewerkster	Juridisch Loket
Dols, L.	Regiomanager Legal Operations	DAS Rechtsbijstand
Fehrman, M.	Jurist onroerende zaken	DAS Rechtsbijstand
Giltay, R.	Spreekuurrechter	Rechtbank Noord-Nederland
Hoogslag, T.	Spreekuurrechter	Rechtbank Noord-Nederland
De Jong, M.	Jurist	Univé Rechtshulp
De Locht, C.J.R.	Spreekuurrechter	Rechtbank Noord-Nederland
Kranenberg, J.	Juridisch administratief medewerker	Rechtbank Noord-Nederland
Lennaerts, T.	Seniorrechter	Rechtbank Noord-Nederland
Logtenberg, B.	Senior juridisch medewerker	Rechtbank Noord-Nederland
Van Maanen, M.	Jurist contractueel & onroerende zaken	DAS Rechtsbijstand
Van der Meer, A.	Spreekuurrechter	Rechtbank Noord-Nederland
Ploeger, A.	Bestuurslid	Rechtbank Noord-Nederland
Van de Schepop, M.C.C.	President	Rechtbank Noord-Nederland
Steenmeijer, G.	Jurist	Univé Rechtshulp
Telman, C.	Spreekuurrechter	Rechtbank Noord-Nederland
De Vroome, J.	Projectleider pilot Spreekuurrechter	Rechtbank Noord-Nederland
Van Weringh, E.W.	Spreekuurrechter	Rechtbank Noord-Nederland

Digitale enquête

Enquête Spreekurrechter

Bedankt dat u de enquête wilt invullen! Het invullen van de vragenlijst duurt ongeveer vijf minuten. Uw gegevens worden zorgvuldig behandeld. De antwoorden worden anoniem verwerkt en worden niet verder verspreid. Uw antwoorden zijn dus ook niet herleidbaar tot uw persoon terug te vinden in de rapportage.

We verzoeken u de vragenlijst uiterlijk 25 maart in te vullen. Voor vragen kunt u contact opnemen met Christine Veen (050-3139853 of veen@pro-facto.nl).

U kunt de vragenlijst tussentijds opslaan en later hervatten door op de 'hervat later' knop te drukken. Als u vervolgens verder wilt gaan kan dat door opnieuw in te loggen met uw code. Indien u wilt wisselen tussen pagina's kunt u daarvoor de knoppen onderaan de vragenlijst gebruiken. Gebruik daarvoor niet de browser knoppen. Hartelijk dank voor uw medewerking!

Inleiding

Wat was voor u de reden om uw zaak voor te leggen aan de Spreekurrechter?

Selecteer alle mogelijkheden:

- Lage kosten
- De korte termijn waarbinnen mijn zaak behandeld kon worden
- De grote kans om tot een oplossing te komen
- Op aanraden van mijn rechtsbijstandverzekering
- Op aanraden van mijn advocaat
- De informele werkwijze van de Spreekurrechter
- Ervaringen van anderen
- Omdat de tegenpartij dit heeft gevraagd
- Andere:

De behandeling van uw zaak

Hieronder volgt een aantal vragen over de wijze waarop uw zaak door de Spreekurrechter is behandeld en uw ervaringen met de Spreekurrechter. Het kan in dat geval gaan om de behandeling van uw zaak ter plaatse (bij u en/of uw wederpartij thuis) of de behandeling van uw zaak op de rechtbank (locatie Assen, Groningen of Leeuwarden), ook wel de Spreekuurzitting genoemd.

Beantwoord de volgende stellingen:

Kies het toepasselijke antwoord voor elk onderdeel:

	Ze er mee eens	Mee eens	Mee oneens	Ze er mee oneens	Weet niet / geen mening
de Spreekurrechter gaf mij de ruimte om mijn kant van het verhaal te vertellen	☐	☐	☐	☐	☐
de Spreekurrechter luisterde naar mijn standpunt	☐	☐	☐	☐	☐
de Spreekurrechter was deskundig	☐	☐	☐	☐	☐
de Spreekurrechter was onpartijdig	☐	☐	☐	☐	☐
de Spreekurrechter behandelde mij met respect	☐	☐	☐	☐	☐

Kunt u aangeven in hoeverre u tevreden bent over:

Kies het toepasselijke antwoord voor elk onderdeel:

	Ze er tevreden	Tevreden	Ontevreden	Ze er ontevreden	Weet niet / geen mening
de duur van de Spreekuurzitting	☐	☐	☐	☐	☐
de duur van de volledige procedure	☐	☐	☐	☐	☐
de kosten van de procedure	☐	☐	☐	☐	☐

Heeft iemand u bijgestaan tijdens de behandeling van uw zaak door de Spreekuurrechter?

Selecteer alle mogelijkheden:

- Nee
- Ja, mijn advocaat
- Ja, mijn rechtsbijstandverzekeraar
- Ja, een andere juridisch adviseur
- Ja, een familielid of bekende

Wie heeft tijdens de Spreekuurzitting het woord gevoerd om uw kant van de zaak toe te lichten?

Beantwoord deze vraag alleen als aan de volgende voorwaarden is voldaan:

Antwoord was 'Ja, mijn advocaat' of 'Ja, een andere juridisch adviseur' of 'Ja, mijn rechtsbijstandverzekeraar' bij vraag '4 [v5]' (Heeft iemand u bijgestaan tijdens de behandeling van uw zaak door de Spreekuurrechter?)

Kies één van de volgende mogelijkheden:

- Ik heb vooral zelf het woord gevoerd
- Vooral mijn vertegenwoordiger heeft het woord gevoerd en ik niet of nauwelijks
- Mijn vertegenwoordiger en ik zijn beiden ongeveer evenveel aan het woord geweest
- Weet ik niet/geen mening

Hoe belangrijk was het voor u dat u tijdens de Spreekuurzitting zelf uw verhaal mocht vertellen?

Beantwoord deze vraag alleen als aan de volgende voorwaarden is voldaan:

Antwoord was 'Mijn vertegenwoordiger en ik zijn beiden ongeveer evenveel aan het woord geweest' of 'Ik heb vooral zelf het woord gevoerd' bij vraag '5 [v5a]' (Wie heeft tijdens de Spreekuurzitting het woord gevoerd om uw kant van de zaak toe te lichten?)

Kies één van de volgende mogelijkheden:

- zeer belangrijk
- belangrijk
- onbelangrijk
- weet niet/geen mening

De uitkomst

De behandeling van een zaak door de Spreekuurrechter kan met of zonder uitspraak (vonnis) van de rechter eindigen.

Geen uitspraak

De behandeling eindigt zonder uitspraak als beide partijen er onderling samen uitkomen en een oplossing vinden voor hun zaak. In dat geval wordt veelal direct een overeenkomst opgesteld, uitgeprint en door beide partijen ondertekend. De behandeling kan ook zonder uitspraak eindigen als partijen slechts behoefte hebben aan een advies van een rechter en/of er geen behoefte is aan verder procederen.

Wel een uitspraak

Indien partijen er tijdens de behandeling van hun zaak niet uitkomen, vraagt de Spreekuurrechter vaak aan partijen om hun standpunten schriftelijk op papier te zetten. Vervolgens zal hij binnen enkele weken een uitspraak doen (vonnis wijzen) waarin hij zijn oordeel uitspreekt.

Hieronder volgt een aantal vragen over de uitkomst van de behandeling van uw zaak door de Spreekuurrechter en uw ervaringen hiermee.

Is er tijdens de Spreekuurzitting een oplossing gevonden voor het geschil?

Kies één van de volgende mogelijkheden:

- Ja
- Nee
- Weet ik niet/geen mening

Hoe is het verder gegaan toen bleek dat op de Spreekuurzitting een oplossing van uw geschil niet mogelijk was?

Beantwoord deze vraag alleen als aan de volgende voorwaarden is voldaan:

Antwoord was 'Nee' bij vraag '7 [v6]' (Is er tijdens de Spreekuurzitting een oplossing gevonden voor het geschil?)

Selecteer alle mogelijkheden:

- De Spreekuurrechter heeft uitspraak gedaan (vonnis)
- Er heeft een bemiddelingsgesprek plaatsgevonden onder leiding van een onafhankelijke derde
- Het probleem is later alsnog onderling opgelost
- Het probleem is nog niet opgelost
- De zaak is later opnieuw voorgelegd aan een 'gewone' rechter
- Andere:

In hoeverre bent u tevreden over het vonnis in uw zaak van de Spreekuurrechter?

Beantwoord deze vraag alleen als aan de volgende voorwaarden is voldaan:

Antwoord was bij vraag '8 [v6a]' (Hoe is het verder gegaan toen bleek dat op de Spreekuurzitting een oplossing van uw geschil niet mogelijk was?)

Kies één van de volgende mogelijkheden:

- Zeer tevreden
- Tevreden
- Ontevreden
- Zeer ontevreden
- Weet niet/geen mening

In hoeverre was u direct na afloop van de Spreekuurzitting tevreden over de wijze waarop uw geschil is opgelost?

Beantwoord deze vraag alleen als aan de volgende voorwaarden is voldaan:

Antwoord was 'Ja' bij vraag '7 [v6]' (Is er tijdens de Spreekuurzitting een oplossing gevonden voor het geschil?)

Kies één van de volgende mogelijkheden:

- Zeer tevreden
- Tevreden
- Ontevreden
- Zeer ontevreden
- Weet ik niet/geen mening

Wat vindt u op dit moment van de wijze waarop het geschil tijdens de behandeling bij de Spreekuurrechter is opgelost?

Beantwoord deze vraag alleen als aan de volgende voorwaarden is voldaan:

Antwoord was 'Ja' bij vraag '7 [v6]' (Is er tijdens de Spreekuurzitting een oplossing gevonden voor het geschil?)

Kies één van de volgende mogelijkheden:

- Mijn mening is onveranderd
- Ik ben nu meer tevreden over de oplossing dan direct na afloop van de behandeling van de zaak
- Ik ben nu minder tevreden over de oplossing dan direct na afloop van de behandeling van de zaak
- Weet ik niet / geen mening

U geeft aan dat uw mening over de gekozen oplossing van het geschil is veranderd. Kunt u dit nader toelichten?

Beantwoord deze vraag alleen als aan de volgende voorwaarden is voldaan:

Antwoord was 'Ik ben nu minder tevreden over de oplossing dan direct na afloop van de behandeling van de zaak' of 'Ik ben nu meer tevreden over de oplossing dan direct na afloop van de behandeling van de zaak' bij vraag '11 [v8]' (Wat vindt u op dit moment van de wijze waarop het geschil tijdens de behandeling bij de Spreekrechter is opgelost?)

Vul uw antwoord hier in:

Heeft u vanuit de rechter druk gevoeld om akkoord te gaan met de voorgestelde oplossing van het geschil?

Beantwoord deze vraag alleen als aan de volgende voorwaarden is voldaan:

Antwoord was 'Ja' bij vraag '7 [v6]' (Is er tijdens de Spreekzitting een oplossing gevonden voor het geschil?)

Kies één van de volgende mogelijkheden:

- Ja, sterke druk
- Ja, enige druk
- Nee, geen druk
- Weet ik niet / geen mening

Kunt u aangeven op welke manier de Spreekuurrechter druk op u heeft uitgeoefend?

Beantwoord deze vraag alleen als aan de volgende voorwaarden is voldaan:

Antwoord was 'Ja, enige druk' of 'Ja, sterke druk' bij vraag '13 [v9]' (Heeft u vanuit de rechter druk gevoeld om akkoord te gaan met de voorgestelde oplossing van het geschil?)

Vul uw antwoord hier in:

Is het aan de Spreekuurrechter voorgelegde geschil definitief opgelost?

Kies één van de volgende mogelijkheden:

- Ja
- Nee
- Weet niet/geen mening

Waarom is het geschil nog niet definitief opgelost?

Beantwoord deze vraag alleen als aan de volgende voorwaarden is voldaan:

Antwoord was 'Nee' bij vraag '15 [v11]' (Is het aan de Spreekuurrechter voorgelegde geschil definitief opgelost?)

Vul uw antwoord hier in:

Tot slot

Als u uw zaak niet aan de Spreekuurrechter had kunnen voorleggen, zou u het dan aan de 'gewone' rechter hebben voorgelegd?

Selecteer alle mogelijkheden:

- Ja
- Nee, omdat mij dit te duur is
- Nee, omdat de procedure mij dan te lang duurt
- Nee, omdat het probleem hiervoor te klein is
- Andere:

Wat vond u prettig aan de behandeling van uw zaak door de Spreekuurrechter?

Vul uw antwoord hier in:

Wat vond u minder prettig aan de behandeling van uw zaak door de Spreekuurrechter?

Vul uw antwoord hier in:

Welk cijfer geeft u aan de hele procedure en uw ervaringen met de Spreekuurrechter?

Kies het toepasselijke antwoord voor elk onderdeel:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

We willen als onderzoekers in aanvulling op deze vragenlijst ook een aantal (korte) gesprekken voeren met personen die met de Spreekuurrechter te maken hebben gehad. Dit gesprek zal maximaal 10 minuten duren. Mogen we hierover contact met u opnemen?

Kies één van de volgende mogelijkheden:

- Ja
- Nee

Bedankt dat u wilt meewerken aan een vervolgesprek. Via welk telefoonnummer kunnen we contact met u opnemen?

Beantwoord deze vraag alleen als aan de volgende voorwaarden is voldaan:

Antwoord was 'Ja' bij vraag '22 [v18]' (We willen als onderzoekers in aanvulling op deze vragenlijst ook een aantal (korte) gesprekken voeren met personen die met de Spreekuurrechter te maken hebben gehad. Dit gesprek zal maximaal 10 minuten duren. Mogen we hierover contact met u opnemen?)

Vul uw antwoord hier in:

U bent nu klaar met het invullen van de vragenlijst. Hartelijk dank voor het invullen van de vragenlijst! Uw antwoorden zijn bewaard. Bedankt voor uw deelname aan deze enquête.